PATER RUTTEN,
PREDIKHEER.

Handboek voor Sociale Studiën

GENT
Drukkerij « Het Volk »
Meersteeg, 16

HANDBOEK

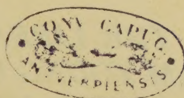
VOOR

SOCIALE STUDIËN.

PATER RUTTEN,
PREDIKHEER.

Handboek voor Sociale Studiën

GENT
Drukkerij « Het Volk »
Meersteeg, 16

GEZIEN EN GOEDGEKEURD.

P. H. M. Bisschop, S. Th. L.
P. R. M. Martin, S. Th. L.

IMPRIMI POTEST

P. C. Rolin, S. Th. M.
Pr. Prov. S. Rosæ in Belgio.

Lovanii, die 3 Nov. 1911.

NIHIL OBSTAT

Gandæ, die 23 Novembris 1911.

Fr. Hieronymus a Matre Dei, C. D.,
Lib. Cens.

IMPRIMATUR

Gandæ, die 24 Novembris 1911.

Maurice De Baets,
vic. gen.

AAN ZIJNE HOOGWAARDIGHEID

MONSEIGNEUR STILLEMANS

BISSCHOP VAN GENT

WAKKERE VOORSTAANDER & EDELMOEDIGE BESCHERMER
VAN HET ONDERWIJS & VAN DE SOCIALE WERKEN.

UIT ZEER EERBIEDIGE TOEGENEGENHEID EN INNIGE
DANKBAARHEID OPGEDRAGEN.

INHOUDSTAFEL.

TWEEDE DEEL.

De studiën die de specialisten te doen hebben.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

NAREDE.

I.

Aan de wereldlijke jonkheden.

II.

Aan de jonge geestelijkheid.

AANHANGSELS.

VOORWOORD.

Niet zelden hadden we de eer door seminaristen, hoogeschoolstudenten en normalisten over maatschappelijke studiën en maatschappelijke werken geraadpleegd te worden.

Dit boekje diene als antwoord.

Vurig hopen we dat onze hartelijke raadgevingen van « oudsten broeder » wel wat nut zullen kunnen stichten.

Alvorens ze uit te geven, hebben we, op onze beurt, veel geraadpleegd mannen van studie en actie, die meer bevoegd en rijker aan ondervinding zijn dan wij.

Daarom durven we hopen dat men het ons niet ten kwade zal duiden, dat wij ons als sporenrichter durven aanstellen op een maneuverplein waar de riggelwegen zoo bijster dooreenloopen, en de seinen zoo erg ingewikkeld zijn.

EERSTE DEEL.

De studiën die niemand ontberen kan.

EEN VOORAFGAANDELIJK ONDERRICHT.

Heel zeker is het niet mogelijk, en zelfs niet wenschelijk, dat iedereen in de maatschappelijke studiën een specialist worden zou.

De godgeleerdheid, de schriftuurkennis, de wijsbegeerte, de historie, de natuurlijke wetenschappen, de letterkunde en kunsten hebben ieder hun aantal specialisten noodig.

Evenals in het zichtbaar geschapene al de bezielde en onbezielde wezens, elk naar zijn aard, den Schepper verheerlijken, zoo ook, in de verstandelijke orde, kunnen we in al de vakken van de menschelijke wetenschap, met er in uit te munten, God vereeren en goed doen aan onzen evenmensch.

Het komt er veel minder op aan zoo wat van alles te weten, dan één zaak grondig te kennen, de man te zijn van een gedacht of van een werk. De wetenschappen zijn immers zoozeer vooruitgegaan, dat men, op gevaar af in diepte te verliezen wat men in uitgebreidheid winnen zou, het moet opgeven voortaan nog een universeele geleerde te willen worden. De Pic de la Mirandole's behooren stellig tot het verledene.

Niettemin blijft het waar, dat er naast ieder specialiteit een zeker deel hoofdzakelijke kundigheden bestaat, die innerlijk deel uitmaken van elke hoogere ontwikkeling die ietwat volledig wil heeten. Zoo de grondbeginselen van de christene wijsbegeerte en de hoofdbewijzen der apologetiek, de groote feiten uit de historie, de algemeene beginselen van de rechtskunde en van onze burgerlijke en staatkundige instellingen, eenige wetenschappelijke gegevens over de maatschappelijke kwestie.

Rekening gehouden met deze voorafgaandelijke opmerkingen, zullen we eerst spreken over de sociale studiën, waarop al de bevoorrechten die zoo gelukkig zijn leergangen van hooger onderricht te mogen volgen, zich moeten toeleggen; vervolgens zullen we handelen over die welke men de specialisten aanbevelen kan.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Beroepswetenschap.

In omnibus respice finem. — Het doel van iedere sociale werkzaamheid is het welzijn van de samenleving waarin de Voorzienigheid ons geplaatst heeft.

Maar... het welzijn van de samenleving eischt voorop een wijze werkverdeeling, die de bekwaamheden aanscherpt, de verwikkelingen, de overbodigheden en het tijdverlies voorkomt. Dus moet de eerste sociale studie voor ons allen de studie zijn van onze eigene beroepswetenschap.

Aan de seminaristen en de jonge kloosterlingen die ons vragen wat zij moeten studeeren om op de hoogte te zijn, zeggen we vooreerst :

Het beste middel om later praktisch te kunnen medehelpen aan het oplossen van de sociale kwestie, is te beginnen met de godgeleerdheid goed in te studeeren. Zij is, te zamen met de grondgegevens der voorbereidende of samengaande kundigheden : de wijsbegeerte, de Schriftuur, het kerkelijk recht en de kerkelijke historie, de wetenschap die gij *uit reden van uw ambt* gehouden zijt te kennen.

Niemand zal het u euvel aanrekenen dat ge geen staathuishoudkundige of geen statistieker zijt, maar men zal 't u niet vergeven, als gij niet duidelijk over het dogma spreekt, uw moreele godgeleerdheid vergeet,

gebrekkig de schriftuurteksten aanhaalt of uw aanhoorders zoudt doen denken aan ledige vaten, die, zegt een Vlaamsche spreuk, hardst klinken.

Wat meer is, — moet het nog herhaald worden? — de sociale kwestie is niet alleen een maagkwestie, maar — en dit volgens het inzicht van alle gewetensvolle opmerkers — zij is voor een groot deel een godsdienstige en een zedelijke kwestie.

Men gelieve zich de vermaarde verklaring van den klaarzienden opmerker Le Play te herinneren :

« Ik heb me eenige arme familiën aangetrokken, die ik verscheidene jaren lang tot in de minste bijzonderheden van hun leven heb nagegaan, mij afvragende : Hoe zal ik hun het welzijn verschaffen? Ik heb bevonden dat een verbetering van hun stoffelijken toestand afhing van een verbetering van hun godsdienstigen toestand. Dat is in mijn oogen proefondervindelijke wetenschap, die even vast staat als de natuurkundige wetten. — Ik heb meer gedaan. Ik heb jonge lieden, wier overtuiging nog wankelde, aangeraden hetzelfde te doen. Ik heb hun gezeid regelmatig en nauwkeurig, zonder vooroordeel of vooringenomenheid, den toestand van eenige arme huisgezinnen te willen onderzoeken, en meteen de oorzaak en het hulpmiddel te willen opsporen. Hun besluit was onveranderlijk hetzelfde : geen stoffelijke vooruitgang zonder zedelijke, en geen zedelijke zonder godsdienstige. »

Daaruit volgt dat het godsdienstig onderricht het onmisbare bestanddeel is van alle maatschappelijke vorming.

Maar wij voegen er onmiddellijk aan toe : Vermits de godgeleerdheid voor u de koningin van de weten-

schappen is, zoo betaamt het dat zij onderdanen en een gevolg heeft. Geeft dus in dat gevolg een beste plaats aan de sociale studiën, die wij u gaan aanduiden.

***

We zeggen hetzelfde tot de studenten in rechts- en heelkunde, tot de ingenieurs, tot de leerlingen van onze hoogere handelsscholen en van de normaalscholen.

De eerste redelijke dienst dien God van u in de samenleving verwacht, is, beste vrienden, dat ge zoo grondig mogelijk uw beroepswetenschap zoudt instudeeren. Hoe beter ge in die wetenschap zult onderlegd zijn, hoe beter gij, advokaat, in staat zult zijn om bij gelegenheid het maatschappelijk recht en de beschermende wetten nopens werk en nijverheid uit te breiden en te volmaken; hoe meer gij, geneesheer, de gezondheidsleer, en de gevaarloosheid van 't werk zult kunnen bevorderen; hoe beter ge ook zult kunnen helpen om de kindersterfte, het aantal en de hevigheid der beroepsziekten te doen verminderen; hoe beter gij, ingenieur of handelaar, de opbrengst en het economisch werkgerief zult kunnen vermeerderen, hoe meer ge onze internationale uitvoerwegen zult kunnen uitbreiden; hoe beter gij, onderwijzer, wiens ambt met dat van den priester wel zeker het schoonste onder alle is, ons verstandige en wilskrachtige menschen zult kunnen voorbereiden, die morgen de beweegkrachten van al onze werken zullen zijn.

Vergeet daarbij niet dat ge niet alleen studenten, maar katholieke studenten zijt, en dat die titel u verplicht uw katholiek geloof te kennen en desnoods te

verdedigen. Dat is voor u een kwestie van waardigheid en van eer.

Pater Gratry heeft een wonderschoon boekje geschreven, getiteld « Les Sources », boekje dat velen onder u, spijtig genoeg, niet kennen. Daarin stelt hij een studieplan voor, zoo uitgebreid, dat het, wel is waar, maar op een zeer klein aantal verstanden past; maar zulks weze geen reden om het niet te lezen. Het is goed naar de kimmen op te schouwen, ook dan als men ze niet genaken kan.

Welnu, de groote Oratoriaan betreurt er in, dat de hedendaagsche kultuur de studie van de godgeleerdheid hoe langer hoe meer aan de geestelijken schijnt over te laten, ofschoon bij de goddelijke klaarte die in haar glanst « zij ook de machtigste lichtbaak van menschelijke wijsheid is, die de wereld ooit heeft opgericht. »

En hij stelt vast, dat ons verstand, gewoon geraakt aan de uitgerektheid van den huidigen lossen schrijftrant, de metalen vastheid van den stijl van S. Thomas van Aquino niet meer harden kan.

Wij meenen, dat, bij gebrek aan mondeling onderricht, en rekening gehouden met de huidige omstandigheden, het getal leeken dat zich op de theologische studie zou willen of kunnen toeleggen, altijd zeer beperkt zal zijn. Ten andere, in zulke zaken zouden de halve geleerden weldra een ware plaag worden.

Men mag nochtans niet vergeten dat ge een minimum van godsdienstige wetenschap nu minder dan ooit ontberen kunt.

Hebt dan allen, in uw boekenkast en bij de hand, een Bijbel, of ten minste het Nieuw Testament met

uitleg, een hoogeren leergang in godsdienstige en apologetische wetenschap, en een handboek in kerkelijke geschiedenis.

Er is op dat gebied zoodanig veel keus, en er is zooveel aan gelegen rekening te houden met de bekwaamheid, de persoonlijke geschiktheid en de aangeworven kennissen, dat het roekeloos zou zijn de schrijvers die men verkiezen moet, aan te duiden. Dat ieder onder u nopens die zaak raad vrage aan een ondervindingrijken priester die u wel genoeg kent om te weten welke boeken voor u best geschikt zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De algemeene sociale studiën.

De algemeene sociale kennissen die innig verbonden zijn aan alle hoogere, volledige kultuur, kan men aanwerven :

1° door het studeeren van eenige fondamenteele boeken;

2° door het regelmatig lezen van twee of drie goede tijdschriften;

3° door het gedurig omgaan met sociale werkers en het medehelpen aan de werken zelf;

4° door het aandachtig nagaan van het maatschappelijk midden waarin men leeft;

5° door het goed uitkiezen van de methode die men volgen zal om in die werken steeds meer eenheid en samenhang te brengen.

1° De Boeken.

Er zijn, zooals ge weet, vier soorten boeken : de slechte, de waardelooze, de goede en de uitmuntende. Men heeft het dikwijls gezegd : Het leven is zoo kort, en voor velen onder ons zoozeer in beslag genomen door bezigheden, dat we slechts tijd hebben om de uitmuntende boeken te lezen. Er blijft gewoonlijk van

een overvloedig lezen, dat men te haastig, zonder orde of schakeling doet, niet meer over dan van een vuurwerk : de indruk van iets heerlijks.

Daarom raden we aan maar drie boeken zeer aandachtig te lezen : *Les Grandes Lignes de l'Economie Politique,* door den heer Brants, hoogleeraar in Staathuishoudkunde aan de Katholieke Universiteit, *Cours d'Economie sociale,* door Pater Antoine, S. J., *Manuel social,* door Pater Vermeersch, S. J.

Wie in die werken thuis is, mag veel andere op zij laten, want hij zal er geen vinden die een vollediger onderricht, een nauwkeuriger toelichting, een klaarder uiteenzetting van de stof en een beter gevestigde leering aangeven.

Het eigenaardige van het werk van den heer Brants ligt hierin, dat het is een leiddraad in de economische theoriën die ten volle rekening houdt met de zedelijke en godsdienstige leeringen en de algemeene noodwendigheden van dezen tijd.

De staathuishoudkunde heeft haar eigen voorwerp, dat bestaat in de studie van de pogingen door de menschheid gedaan om zich het stoffelijk bestaan te verzekeren.

Maar, ofschoon de katholieke economist het voorwerp zijner wetenschap inperkt om het des te duidelijker en nauwkeuriger te doen uitkomen, toch verliest hij geenszins uit het oog dat de *economische mensch,* die door de oude liberale economisten te veel uitsluitelijk beschouwd werd, in de werkelijkheid niet bestaat, en dat zijn economische werkzaamheid door menigvuldige invloeden en hoogere wetten beheerd wordt.

Die menigvuldige invloeden en die hoogere wetten

worden meer doorgrond door de maatschappelijke huishoudkunde.

Zij behandelt de kwestiën die verder reiken dan het eigen voorwerp van de staathuishoudkunde, zooals het recht van eigendom, het recht van vereeniging, het rechtvaardig werkloon, de maatschappelijke rol van het huisgezin, den Staat en de Kerk. Om die reden, hebben we liefst de staathuishoudkunde en de maatschappijleer niet te vereenzelvigen, zooals het zekere schrijvers doen.

De leergang van Pater Antoine is heel zeker op dezen oogenblik de beste onder de in 't Fransch geschreven verhandelingen over maatschappelijke huishoudkunde.

We zijn zoo gelukkig voor België een sociaal handboek te hebben, dat ons een volledig overzicht geeft van den maatschappelijken toestand van ons land, eenerzijds in opzicht van de wetgeving, anderzijds in opzicht van de werken. Zooals het de heer Cooreman heel juist in zijn voorrede doet opmerken : Het handboek van Pater Vermeersch is tevens een « inventaris, een programma en een leidraad ». Wij kennen geen ander werk dat het zou kunnen vervangen.

De Wereldbrief « Rerum Novarum ».

Wie de drie schrijvers, die we hooger aanduidden, zal ingestudeerd hebben, zal beter verstaan en gemakkelijker onthouden de onvergelijkbare leeringsynthesis die de wereldbrief *Rerum Novarum* is, volledigd door den wereldbrief *Graves de Communi.*

Zij blijft de grondkeure van de katholieke volkswerking, en we kunnen niet anders dan hier herhalen

wat Monseigneur Doutreloux aan de geestelijkheid van zijn bisdom schreef :

« Ge moet de Encykliek herlezen, instudeeren, overwegen, om er u zoo innig van te doordringen, dat ge over die kwestie noch spreekt, noch schrijft, dat ge geen enkel sociaal werk inricht of bestuurt, dan in volmaakte overeenstemming met haar onderrichtingen. »

Men trachte dus vooreerst klaar te zien in het plan van den Wereldbrief. Na de toelichting, die ons een prachtige samenvatting voorstelt van het kwaad dat moet verholpen worden, is de Wereldbrief heel duidelijk in twee deelen verdeeld, waarvan de onderverdeelingen hun zelven aanwijzen.

In de Inleiding wordt de kwestie heel bepaaldelijk gesteld en worden twee oplossingen aangegeven : de socialistische en de katholieke, die beurtelings in het eerste en in het tweede deel van den « Wereldbrief » behandeld worden.

De Encycliek onderlijnt de drie onderverdeelingen van het eerste deel.

De socialistische oplossing is eerst en vooral *schadelijk voor den werkman,* dan *onrechtvaardig*, vermits zij èn de rechten van den eenling, èn die van het huisgezin krenkt, en zij is eindelijk *noodlottig voor de samenleving*.

De drie onderverdeelingen van het tweede deel, dat het belangrijkste en het meest uitgebreide is, zijn insgelijks in den tekst aangeduid : De Kerk wil de maatschappelijke kwaal door een drievoudig heelmiddel verhelpen : Door *haar leering*, door *haar voorschriften* van rechtvaardigheid en liefdadigheid, en eindelijk, door *de instellingen* die zij aanbeveelt en ondersteunt.

Vier vraagstukken beheerschen de Encycliek : het

vraagstuk van den eigendom, het vraagstuk van den arbeid, dat van de vereeniging en dat van de tusschenkomst van den Staat. We meenen dat het nuttig is de verhandelingen van die vier punten afzonderlijk te lezen, om ze zich aldus des te beter eigen te maken.

De Handboeken voor toespraken.

De meeste jonge priesters, en zelfs veel leeken, zullen in de patronaten, in de studiekringen, in de werkmanskringen, in de beroeps- en huishoudscholen, kleine sociale, syndikale of mutualistische voordrachten moeten houden. Dikwijls zal het nuttig en zelfs noodig zijn, dat ze een kleinen, eenvoudigen leergang in maatschappelijke huishoudkunde geven.

Daartoe bestaan er beste werken :

Het Handboek over Staathuishoudkunde, door E. P. Schrijvers, Redemptorist, Fransche en Vlaamsche uitgaven.

Eenige lessen over Staathuishoudkunde, door M. Arthur Verhaegen.

Het Maatschappelijk Vraagstuk, door P. Biederlach, S. J., vertaling door E. P. Müller.

Het Maatschappelijk Vraagstuk, door P. Biederlach, S. J., 't zelfde werk, vertaling door Kan. Verhaegen, ter abdij Averbode.

Guide social de Belgique, door E. P. Müller, S. J., volgens de Manuel social van Pater Vermeersch.

Les Unions professionnelles, par l'abbé E. Vossen.

Introduction à l'étude de la sociologie, question sociale et Ecoles sociales, door L. Garriguet.

Le catéchisme de l'ouvricr syndiqué, door M. Jos. Ar ndt.

Notions élémentaires d'Economie politique, par l'abbé J. Vossen.

Catechismus der Vakvereenigingen, vooral ten gebruike der christene jonkheid, door P. Cosyns, priester.

De Arbeiderswetgeving, door Advokaat De Glas.

De volledige verzameling der verslagen van het Congres van sociale werken gehouden te Mechelen, of ten minste de brochuur met de aangenomen wenschen.

Eindelijk en vooral, de vier uitvoerige verslagen der Vlaamsche sociale weken van Leuven, waar de meest actueele kwestiën verhandeld werden door specialisten, die door al onze sociale werkers gewaardeerd worden.

Omdat er afzonderlijke afdrukken van de verschillende lessen bestaan, geven we er de titels van in het bijvoegsel.

2° De Tijdschriften.

Men moet een of twee goede sociale tijdschriften lezen om op de hoogte te blijven van de gedachten en van de werken.

Het tijdschrift dat volledigst ingelicht is, en stevigst staat in opzicht van leering is *Le Mouvement social* dat maandelijks te Reims door de « Action populaire française » uitgegeven wordt, en een internationaal overzicht geeft van de arbeids- en maatschappelijke kwestiën.

De priesters en de sociale werkers van 't Vlaamsche land zullen bij voorkeur een inschrijving nemen op het wekelijks tijdschrift, *De Gids,* op het *Katholiek Sociaal Weekblad van Holland,* op het *Maandblad van den Belgischen Volksbond,* 16, Meersteeg, Gent, en die

uit het Walenland op het *Bulletin des œuvres sociales du diocèse de Tournai.*

De priesters die de Duitsche taal kennen, zullen heel veel nuttigs vinden in de *Präsides-Korrespondenz,* uitgegeven door het Volksverein van München-Gladbach. Ze zullen er uitvoerige plans in vinden voor de voordrachten die aan 't orde van den dag zijn.

De *Gids van den Onderlingen Bijstand* is om zoo te zeggen onmisbaar voor degenen die zich vooral met mutualiteiten bezig houden. Het weekblad *De Boer,* dat ook in de Vlaamsche taal verschijnt, en het orgaan is van den Belgischen Boerenbond, is vooral geschikt voor die welke aan sociale landbouwwerken meêdoen. Het *Bulletin mensuel de l'Institut International pour l'étude du problème des classes moyennes,* en het *Bulletin de l'office des Métiers et Négoces,* dat door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid uitgegeven wordt, dient vooral voor die welke zich de kwestie van de burgerij aantrekken.

Eindelijk heeft men het wekelijksch tijdschrift *Vrouwenbeweging,* Pastorijstraat, 23, Antwerpen, en *De Christene Vrouw,* van Gent, of *Le Travail de la Femme et de la Jeune Fille,* 8, rue Boissac, te Lyon, vooral dienstig voor die welke de vrouwelijke sociale werken ter harte nemen.

Het is ook zeer nuttig, en voor de syndikale raadgevers onmisbaar, het beroepsblad te lezen der werklieden, landbouwers of kleinhandelaars waar men een bijzonder belang in stelt.

3° De voeling met de sociale werken en de sociale werkers.

Gelijk er niet éen boek bestaat, dat voor den dokter de werken in de kliniek vervangen kan, zoo is er ook noch leidraad, noch tijdschrift waarvan de lezing ons kan ontslaan, indien we praktisch man willen worden, van veel om te gaan met de sociale werkers en met de werken zelf.

De specialist die zijn zaak meester is, heeft dikwijls een steile helling bestegen, voordat hij zijn zaak kon beheerschen, in één oogopslag overschouwen en in eenige fondamenteele punten samenvatten.

In een samenspraak van een uur leert hij u meer, dan ge leeren zoudt met verscheidene weken naarstig in boeken te lezen. Gelijk de ondervindingrijke ambachtsman, door gedurige oefening, er toe gekomen is, met een kleiner verbruik van spierkracht gedurig meer voort te brengen, zoo laat de bevoegde specialist u heel klaar inzien wat u tot dan toe erg duister voorkwam. De mensch die waarlijk goed spreekt of goed schrijft, doet dat zoo eenvoudig, dat die welke hem lezen of aanhooren, denken dat zij het juist zoo doen zouden.

Hier moet men dus de aanbeveling van de Heilige Schriftuur herinneren : « Mogen uw voeten den drempel van den wijze verslijten. »

Nochtans zult ge trachten, vooraleer den specialist te gaan raadplegen, uw vragen voor te bereiden, al ware 't maar om hem geen tijd te doen verliezen. Niets is zoo lastig voor iemand die veel werk heeft, dan zich te hooren vragen stellen over ijdele of niets beteekenende zaken.

Studeert ook de werkwijze der sociale werken van uw streek.

Vraagt aan die welke ze stichten of ze besturen, hoe zij er mede doorgeraakt zijn, welke verbeteringen er kunnen aan toegebracht worden, of welke nieuwe strekkingen er zich in voordoen.

Neemt gaarne deel, ieder maal dat ge kunt, maar u nederig achteruit houdende, aan de vergaderingen der werken. Dikwijls zal er voor u licht komen uit de besprekingen van eenvoudige handwerklieden, en menigmaal zult ge verwonderd staan over 't vele dat ze u kunnen leeren. Hoe beter ge naar hen luistert, hoe beter ge later tot hen zult kunnen spreken.

Gaat regelmatig naar de vergaderingen van de sociale studiekringen, en doet wat ge kunt om ten minste een- of tweemaal een der jaarlijksche sociale weken van Leuven of van Fayt te kunnen bijwonen.

Die kringen en die sociale weken zijn de onmisbare school waar de toekomstige bestuurders van al onze werken gevormd worden.

En ge zijt inderdaad aangeduid om de bestuurders of de sprekers te worden van den socialen studiekring van uw gemeente of van uw streek. Ge zult er niet alleen veel goed doen aan anderen, maar ook aan u zelven, want men kent altijd zeker veel beter wat men onderwezen heeft.

4° Het aandachtig nagaan van het maatschappelijk midden.

Gelijk de verschillende gronden hun bijzondere eigenschappen hebben, en ieder een passende bebouwing vragen, zoo hebben bijna alle nijverheids-

centrums hun eigenaardig uitzicht, en vragen ze ook de hun passende werkmethode.

Wie dus aan ernstig maatschappelijk apostolaat wil meêdoen, moet aandachtig het maatschappelijk midden nagaan waarin hij zich oefenen moet, en moet nauwkeurig den geestestoestand der verschillende sociale klassen kennen.

België is geen vage grond zonder meester, dien ge naar believen kunt effenen, om er het sociaal gebouw te doen uit oprijzen dat met uw wenschen en plannen overeenstemt; en 't is nog minder een ongenaakt woud waar ge vrijelijk uit moogt hakken al wat u beletten zou rechtaf te gaan op het maatschappelijk ideaal dat ge in de droomen van uw jonkheid gezien hebt.

Een weelderig gewas van sociale werken bedekt onzen grond, en deelt hem in zeer verscheidene prieëlen.

Dikwijls zullen we meenen, dat die prieëlen beter zouden kunnen geschikt worden, dat het eene wat te veel plaats en te veel sap van het andere inneemt. Vergeten we niet, dat ieder prieël met de hartelijkste zorg onderhouden wordt door specialisten, die, ondanks hun toewijding, toch vatbaar blijven voor de subtiele inzijpelingen van de eigenliefde.

Er is in 't geen men overeengekomen is de « Belgische ziel » te noemen, een mengsel van lichtgekwetst zelfzijn en van vereenigingszucht, dat ge bij bijna al de specialisten zult wedervinden.

Hoewel ze gaarne en rechtzinnig bekennen, dat de oogst overvloedig is en de arbeiders te klein in getal zijn, bevalt het hun geenszins dat anderen op hun perkboorden loopen, en ze verdragen in 't geheel niet

dat de nieuwelingen er beginnen in te wieden of ze anders willen schikken.

Houdt rekening met een geestestoestand die ten andere heel goed te verklaren is, en meent niet dat ge er toe gehouden zijt, een gedachte waarvan ge elders de gelukkige uitwerking bewonderd of teweeggebracht hebt, op slag en omzien te verwezenlijken.

Ongetwijfeld is het te betreuren, dat het verdeelen der pogingen, nochtans zoo noodig tot het verrijken der opbrengst, maar al te dikwijls op het verkruimelen der krachten uitkomt; en ge moet er nooit van afzien, om het minimum van centralisatie te doen aanvaarden, dat een eenig opperbeheer uitmaakt, waardoor het samenwerken van al de pogingen verzekerd wordt, en dat het bevel voert over al de groote gezamenlijke bewegingen.

Maar het beste middel om zoo verre te geraken is, er *veel voorzichtigheid en kieschheid* bij te gebruiken, en, als 't noodig is, nog veel tijd.

Het is niet voldoende den geestestoestand der beheerders nauwkeurig gade te slaan, ge moet ook dien der leden van onze maatschappelijke werken kennen.

We hebben onderpastoors gekend, die heel wel slaagden in een parochie, en die in een nieuwe verblijfplaats door het mislukken schier ontmoedigd stonden. Zonder het te weten, willen ze het midden te veel naar hun sociale werkwijze gedwee maken, in plaats van deze naar het midden te schikken.

Indien ge de gelegenheid nog niet gehad hebt, het zelf te ondervinden, raadpleegt dan dezen die in de middens die we als voorbeeld aanhalen, geleefd hebben. Ze zullen u door talrijke opmerkingen nauw-

keurig inlichten over de zoo verschillende eigenaardigheden der werklieden van de verschillende streken of van de verschillende ambachten.

In eenzelfde provincie, gelijkt de werkman uit de Borinage geenszins op dien van het Centrum, en de steengroefwerker van Lessen gelijkt nog veel minder op den glasblazer of op den metaalbewerker uit de streek van Charleroi.

De Gentsche werkman heeft gansch andere kenmerken dan dien van Eekloo en van Ronsse, en de Brugsche werkman een heel anderen geestestoestand dan dien van Moeskroen of van Meenen.

Het eenige dat de Antwerpsche diamantslijper met zijn medeburger, den dokwerker, den metaalbewerker of den metser schijnt gelijk te hebben, is een zelfde verblijfplaats.

Wat al zielkundig verschil tusschen den Luikschen werkman, den Naamschen en hun gezellen uit het Henegouwsche!

Alleen door het nauwkeurig gadeslaan van die verschillende zielstoestanden, zult ge weten welken toon ge moet aanslaan, welke plooi ge moet aannemen, welke vooroordeelen ge moet uitroeien, met welke gewoonten en vroegere toestanden ge moet rekening houden, en welke goede gesteltenissen ge moet ten nutte maken.

De sociale zielkunde van de menschen waarbij ge gezonden zijt om hun zooveel goed mogelijk te doen, niet grondig instudeeren, dat is uw eigen veroordeelen tot verloren werk en tot het grootendeels mislukken van uw edelmoedigste pogingen.

5° De te volgen methode om eenheid en samenhang in de werken te brengen.

We hebben meer dan eens de gedachte ontwikkeld, dat geen enkel werk, welk het ook zij, op zijn eigen kan volstaan om een verkeerden toestand te redden of om een verworven toestand te behouden. Er moet een verscheiden of een volledige verzameling van werken zijn, die zoo doeltreffend mogelijk passen op de verschillende tijdperken van het leven, en op al de godsdienstige, verstandelijke en zedelijke noodwendigheden van al degenen wier vertrouwen men verdienen of behouden wil.

De oude scholastieken hadden die waarheid in een diepe formuul samengevat: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu :* Het goede komt voort uit de volmaaktheid van het geheele, en het kwade uit het kleinste gebrek.

Het bezit van een volmaakt mecanism van sociale werken onderstelt dus vooraf een werk van juiste aanpassing, en 't ware roekeloos die taak te willen ondernemen zonder een nauwkeurig leerwerk te hebben doorgemaakt. Dat leerwerk bestaat vooral in het grondig kennen van de middelen om van zulke verschillende als menigvuldige werken de eenheid en den samenhang te verzekeren, waar hun kracht en goeden uitval van afhangen.

*
* *

Het eerste werk dat men ter harte nemen moet, is de maatschappelijke vorming van de jeugd, in de lagere school, in de patronaten, in de beroeps- en huis-

houdscholen, en in de kringen voor maatschappelijk onderricht.

A) De maatschappelijke vorming in de lagere school.

Op 't eerste zicht zou men zeggen, dat die vorming noodzakelijk verre van de hand en weinig uitgebreid moet zijn. De ouderdom van de leerlingen en het overladen programma dwingen inderdaad den onderwijzer zich vooraf tevreden te houden met het op school sparen te bevorderen, de voordeelen van het vooruitzicht door kleine rekenkundige vragen vatbaar te maken, afkeer in te boezemen voor alcoolische dranken, en door tastbare voorbeelden, aan de dagelijksche omgeving van het kind ontleend, de noodzakelijkheid van beroeps- en huishoudscholen te betuigen.

Maar 't is vooral met aan de meestgevorderde leerlingen de groote feiten uit de geschiedenis aan te leeren, dat de onderwijzer dikwijls de gelegenheid zal hebben, hun het doel der maatschappelijke werken te leeren begrijpen. Het verplicht schoolgaan tot 14 jaren, en het algemeen instellen van een zoogenaamden vierden graad zullen het volbrengen van deze hoogst belangrijke taak voor den onderwijzer weldra vergemakkelijken.

Wanneer hij, bij voorbeeld, uitlegt, wat de oude gilden waren en wat de Fransche Revolutie was die ze afschafte, zal hij meteen doen zien dat de christelijke samenleving van de middeleeuwen niet alleen cathedralen en gildenhuizen kon bouwen, wier schoonheid sindsdien niet meer overtroffen werd, maar dat zij ook tezelfdertijd het middel gevonden had om de ambachtslieden toe te laten goed hun brood te verdienen binnen

den werktijd, en geen armoede te moeten lijden binnen den rusttijd van den ouden dag.

Hij zal hun zeggen waarom onze voorouders het even natuurlijk vonden, deel uit te maken van een beroepsvereeniging, als te behooren tot de wereldlijke maatschappij die de Staat, en de geestelijke maatschappij die de Kerk is. Hij zal eindelijk zeggen, dat de hedendaagsche vereenigingen van werklieden, landbouwers en ambachtslieden niet anders zijn dan een aanpassing van het oude corporatiestelsel, vermits het noodig is, zoowel nu als vóór vijf of zes eeuwen, in het belang van al de klassen der samenleving, de overdreven concurrentie en de misbruiken van den geldhandel en de woekerij te beteugelen.

De onderwijzer zal zeker niet uitsluitend wijzen op de stoffelijke voordeelen die de maatschappelijke werken opleveren. Hij zal de jonkheid leeren zich daar uit plicht, uit edelmoedigheid en welbegrepen naastenliefde aan toe te wijden.

Leeren onbaatzuchtig zijn is nog meer noodig dan spaarzaam leeren zijn. De redding moet komen van vereenigde toewijding en niet van vereenigde ikzucht.

Vast en zeker zal die aanvankelijke opleiding niet voldoende zijn, indien zij in 't vervolg niet volledigd wordt. Niettemin is zij teenemaal onmisbaar, want zij maakt deel uit van die eerste opvoeding, die, wanneer zij ontbreekt, zoowel in maatschappelijk als in individueel opzicht, bijna altijd onherstelbaar is.

B) De maatschappelijke vorming in het patronaat.

Overal waar niet regelmatig een instelling werkt die den jongeling of de jonge dochter bijhoudt binnen de

enkele jaren die ze afscheiden van den dag dat zij « met de groote menschen » mogen omgaan, bevinden we een groote leemte, waarvan men zich niet langer de droeve gevolgen ontveinzen mag.

Al onze sociale werkers verklaren heden om het meest dat het patronaat meer moet zijn dan een eenvoudig schutsel waarachter men zich voor het gevaar verschuilt.

Wat meer is, de razernij waarmede onze tegenstrevers de naschoolsche inrichtingen vermenigvuldigen, zou moeten volstaan om de oogen te openen aan al dezen die meenen dat de maatschappelijke opleiding van de patronaatsleden iets te veel ingewikkelds is. Het is dus ook niet te verwonderen, dat het Congres van maatschappelijke werken van Mechelen den wensch geuit heeft « dat al de patronaten zich zouden bezighouden met de godsdienstige, zedelijke en *maatschappelijke* vorming der jonkheden, en er zich niet zouden bij bepalen ze alleen tegen zedelijke gevaren te beschutten.

Het onlangs gehouden Congres van de « Société d'Economie sociale de France » heeft zich langdurig beziggehouden met de maatschappelijke vorming in de patronaten. « Het kind moet in het patronaat, zegde graaf de Boissieu, niet alleen leeren zedig de oogen neder te slaan, het moet ook leeren de hinderpalen en de tegenstrevers vlak in de oogen te kijken. »

In zijn onderhoud van 27 Juni 1910 met de geestelijke bestuurders van de patronaten der groote steden van zijn bisdom, bevestigde Kardinaal Mercier, dat de maatschappelijke opvoeding overal bij de godsdienstige diende gevoegd te worden, en dat zij theoretisch en practisch zijn zou.

Eerst de theoretische maatschappelijke opvoeding : Artikel 19 van de algemeene verordening ten gebruike der patronaten voor jonge lieden uit het bisdom van Mechelen schrijft voor, dat « het bestuur er zal voor zorgen, dat de leden van het patronaat ten minste een beknopte kennis zouden hebben van de voornaamste maatschappelijke kwestiën, en voornamelijk van die welke vooral de werkende klas aanbelangen. »

Nergens is, onzes dunkens, die theoretische sociale vorming beter opgevat dan in de patronaten van Sint-Niklaas (Waas).

Eenige priesters en eenige leeken hebben daar te zamen een leerprogramma opgemaakt voor de zes patronaten van de stad. Dezelfde les wordt in ieder patronaat gegeven. De leerling krijgt op voorhand de gedrukte samenvatting van de lessen, die dan nog eens op hun beurt door een reeks doeltreffende vragen samengevat worden. De lessen van verleden Winter liepen over de ambachtsgilden der middeleeuwen, den toestand der werklieden voor en na de Fransche Omwenteling, de katholieke maatschappelijke leering, de theoriën van de socialistische taktiek, en eindelijk over de hedendaagsche christelijke vakbeweging. Die lessen, welke waarlijk een model samenstellen, worden door den heer Heyman medegedeeld in zijn werk : « Handboek voor maatschappelijke opleiding der werkmansjeugd. »

Zulke lessen, wanneer ze zorgvuldig voorbereid en aantrekkelijk gemaakt zijn door veel voorbeelden die de gedachte van den meester verzinnelijken, maken weldra van de jonge patronaatsleden goede propagandisten, die met de schoonheid van het katholiek

programma ingenomen en er op uit zijn om het ook door hun makkers te leeren bewonderen.

Die lessen hebben voor onze vakvereenigingen al veel nieuwelingen aangeworven.

Doch het is niet alleen door lessen maar door daden dat men de jonkheden moet voorbereiden tot een leven dat niet meer dat van de patronaten zijn zal.

We kunnen niet beter doen dan hier de artikels over te schrijven uit de voornoemde Verordening.

Art. 13. Ieder patronaat moet hebben :

A) Een spaarkas,

B) Een afdeeling van een lijfrentkas,

C) Een matigheidsafdeeling. Likeuren en likeurwijnen zijn in het patronaat verboden. De bestuurders zullen er met aanhoudenden ijver aan werken, om de patronaatsleden gewoonten van groote soberheid te doen aannemen.

Voor die afdeelingen zal er bestendig propaganda gemaakt worden.

Het patronaat zal doen wat het kan om in overeenkomst met gelijkaardige instellingen, een maatschappij van onderlingen bijstand tegen ziekte te stichten.

Art. 14. Het patronaat zal de toetreding van zijn leden tot de christelijke vakvereenigingen en tot de instellingen van vooruitzicht voor volwassenen vergemakkelijken en aanmoedigen.

Art. 18. Men zal in den schoot van het patronaat een kring van sociaal onderricht instellen.

Aan de werken in art. 13 aangeduid, kan men dikwijls heel nuttig een werk van Retraitanten toevoegen, en zelfs een Conferentie van den H. Vincentius à Paulo, zooals er bestaan te Luik en te Leuven.

Men kan de aansluiting bij de christelijke vakvereenigingen, die in art. 14 aanbevolen wordt, op twee verschillende manieren doen : of wel met ieder der jonge patronaatsleden rechtstreeks bij de vakvereeniging van zijn beroep aan te sluiten, hun dan natuurlijk maar de helft of de twee derden van de bijdrage der volwassen werklieden te vragen; ofwel, met de jonge leden van de verschillende patronaten van een localiteit te zamen te brengen in een gemengde vakvereeniging, met zooveel afdeelingen als er patronaten zijn.

Te Sint-Niklaas heeft men, tot groote voldoening van iedereen, dat stelsel toegepast. De jonge werklieden van het patronaat, die van 12 tot 16 jaar oud zijn, worden aanzocht om deel uit te maken van de gemengde vakvereeniging, en storten wekelijks van 6 tot 12 centiemen.

Die jonge patronaatsleden trekken van 25 tot 50 centiemen daags, wanneer zij het slachtoffer zijn van werkloosheid of van werkstaking; ze krijgen kosteloos het vakblad van de streek, en genieten desgevallend de voordeelen van al de diensten die door het plaatselijk Secretariaat van maatschappelijke werken ingericht zijn, zooals : werkbeurs, boekerij, gerechtelijke raadgevingen bij werkongevallen, enz.

Iedere maand wordt er in het middenlokaal der vakvereenigingen een algemeene vergadering gehouden, zoodat de jonkheden, vermits zij den weg naar het lokaal kennen, heel natuurlijk in de vakvereeniging gaan, zoodra zij 16 jaar oud zijn.

Het tweede stelsel is boven dat der rechtstreeksche aansluiting te verkiezen, omdat het aan al de leden dezelfde richting geeft.

Het is niet mogelijk afdoende te zeggen of het beter is aan de jonge patronaatsleden korte lesjes te geven, zooals te Sint-Niklaas, of in den schoot van het patronaat een socialen studiekring in te richten.

Het is klaar, dat een studiekring voor jonge patronaatsleden, die nog weinig geleerdheid en nog minder ondervinding hebben, noodzakelijk een soort klas zal moeten zijn, zonder dat zij er, wel te verstaan, te veel het uitzicht mag van hebben.

Om nochtans zooveel mogelijk de zelfwerkzaamheid der leden van den kleinen studiekring te bevorderen, is het goed, als er geen spraak is van theorie of leering, maar van feiten, — het voorstellen van een sociaal werk of een sociale wet — een klein verslag te doen opstellen. Daardoor leert men de jonge patronaatsleden niet alleen hun gedachten in een vorm kleeden, maar men gewent ze ook langzamerhand aan de openbare voordracht. De taak van den bestuurder, geestelijke of wereldlijke, zal vervolgens bestaan in het leiden van de bespreking, in de zaken op het juiste punt te brengen, en de besluiten uit het debat af te leiden.

Het is hoog tijd dat men in België meer dorpspatronaten ga stichten.

We zijn hier, Goddank, nog zooverre niet, het treurig schouwspel te moeten bijwonen van « een stervende wereld » en « lange rijen vervallen en onbewoonde huizen, waaruit de mensch schijnt weggevlucht te zijn. » (1)

Nochtans is de uitwijking naar de groote opslorpende steden een bijna algemeene kwaal, die ook in ons land

(1) de Clermont-Tonnerre : *Réforme sociale*, sept. 1911, p. 277.

genoegzaam kwaad sticht om de klaarziende mannen aan te zetten er tegen in te gaan.

Onder de dappere werkers die ons land overdekt hebben met dien wonderbaren reesem van landbouwwerken die de vreemden ons benijden, zijn er veel die beginnen oud te worden of overlast zijn, en het is meer dan noodig, hun overal waardige opvolgers voor te bereiden.

't Is in het patronaat dat men aan de jonkheid van den buiten, zoowel aan de meisjes als aan de jongelingen, den lust voor den akker en den eerbied voor het landbouwbedrijf moet inboezemen, met te doen uitschijnen « den adel van den landman, die boven de armtierige bedieningen der steden, de fiere onafhankelijkheid van het buitenleven verkiest, en die, bij de vore die hij ploegt, van niemand afhangt, tenzij van God alleen ». (1)

Men moet de buitenjeugd duidelijk doen zien, door voorbeelden die in België gemakkelijk te vinden zijn, wat al voordeelen er voortkomen uit den vereenigingsgeest, die ieder buitengemeente om zoo te zeggen tot één familie moet maken, die sterk vereenigd en machtig toegerust zij, om het landbouwbedrijf meer te doen opbrengen, om het meer bestendigheid en zekerheid te geven door een volledige inrichting van crediet en verzekering, en om de onloochenbare misbruiken die in het pachtregiem nog voortbestaan, te bestrijden.

Het altijd aangroeiend gemak van verkeersmiddelen brengt de steden en al hun bekoringen van vermaken gedurig dichter bij den buiten. Het is dus noodig, dat

---

(1) de Clermont-Tonnerre : *Réforme sociale*, sept. 1911, p. 277.

er op den buiten zelf gezonde en eerlijke uitspanningen bestaan, welke die verderfelijke aanloksels te keer gaan.

C) De maatschappelijke vorming in de beroeps- en huishoudscholen.

't Is in de patronaten dat men de beide elementen voor de beroeps- en huishoudscholen moet aanwerven. Het vermenigvuldigen der beroeps- en huishoudscholen is in opzicht van familie, in maatschappelijk en nationaal opzicht, een der meest noodige en der meest verdienstelijke werken. De behendige werkman, de bekwame ambachtsman, de ondervindingrijke technicus geraken hoe langer hoe gemakkelijker aan welbetaalde postjes, en brengen in hun huis welstand en gemak.

Zouden de beroepsvereenigingen, wier uitbreiding door niets meer te weerhouden is, voor onze nijverheid niet oprecht schadelijk worden, moesten ze, bij gebrek aan een veralgemeend en methodisch beroepsonderricht, vereenigingen van hoogmoedige weinig- of nietskennenden uitmaken, die hun macht zouden misbruiken om voor gebrekkig werk hooge loonen te eischen?

We hebben niet opgehouden, namelijk in onze jaarlijksche verslagen over vakvereenigingen, de aandacht onzer werklieden te trekken op het bewezen feit dat we te veel onbewerkte en halfbewerkte produkten voortbrengen en uitvoeren, terwijl we vooral meer afgemaakte voortbrengsels, prachtvoorwerpen, en fijne mekaniekwerken die veel meer opbrengen. uit den vreemde invoeren. Het is een bij uitstek vaderlandslievend werk, eenerzijds het nijverheids- en handelsonderricht, anderzijds het technisch en beroepsonder-

richt bestendig te ontwikkelen, om aldus een handwerk te bekomen dat gedurig aan fijner en kunstiger wordt.

De jonge lieden die ons boek lezen, moeten geestdriftig bijkomen om mede te helpen aan dat overschoon werk van volksopbeuring, want vroeg of laat zal het bekroond worden door het inrichten van een machtige handelsvloot, die, onder Belgische vlag, de altijd meer gezochte Belgische produkten naar de verstafgelegen landen uitvoeren zal.

Er zijn nog zeer belangrijke gemeenten, namelijk in de Vlaamsche streken, waar geen beroepsscholen bestaan. Meesttijds treft men er slechtbetaalde handwerklieden aan, terwijl de plaatsen van meestergast, fabriekaatsmeester of bestuurder aan vreemden moeten toevertrouwd worden.

’t Is nochtans verkeerd te denken dat alleen de belangrijke gemeenten, in opzicht van volk en geld, de hulpmiddelen hebben om beroepsscholen in te richten. Zeer treffende voorbeelden bewijzen dat een vastberaden man er in slagen kan ook in zeer geringe gemeenten een vakschool in te richten. Ten andere, de kwestie der hulpmiddelen, hoewel van ’t grootste belang, is hier bijna bijkomend. Het Staatsbestuur verleent rijke toelagen, evenals de provinciën en de gemeenten die niet beheerd worden door sectarissen die met het geld van de belastingsschuldigen maar alleen kunnen milddadig zijn voor de scholen die onder hun invloed staan.

Het is bijna overbodig te zeggen, dat er naast de vakscholen ook huishoudscholen moeten ingericht worden.

Waartoe zou het op ’t einde van de rekening dienen, de inkomsten van het familiehoofd door meer vaardig-

heid of bekwaamheid te vermeerderen, indien de huishoudster, gelast met ze te verdeelen en te beschikken, haar taak niet volbrengen kan?

Eindelijk, in de gemeenten waar het inderdaad onmogelijk is vak- of huishoudscholen in te richten, kan men altijd voordeel halen uit tijdelijke leergangen en rondreizende scholen, die het Staatsbestuur zinnens is voor iedereen toegankelijk te maken. (1)

D) De maatschappelijke vorming in den studiekring.

Het werk van maatschappelijke vorming dat in de lagere school aangevangen en in het patronaat, in de beroeps- en huishoudscholen voortgezet werd, moet in den studiekring voltrokken worden. De waarde van de maatschappelijke werken is evenredig met de waarde van die ze besturen, en de eerste zorg van een vooruitzienden priester en van een geleerden en offervaardigen leek zal zijn zich te omringen van bekwame bestuurders en onbaatzuchtige propagandisten. De propaganda van den werkman door den werkman is, vooral op dezen oogenblik, onder alle de meest afdoende.

Een bekwame werkman, ambachtsman of land-

---

(1) Voor al de bijhoorige zaken verwijzen we naar het handboek van Pater Vermeersch, en naar de officieele driejaarlijksche verslagen over den toestand van het vakonderricht.

Het algemeen beheer van het vakonderwijs en dat van het Ambt van Ambachten en Neringen in het Ministerie van Nijverheid en Arbeid verleenen bereidwillig al de gevraagde inlichtingen.

Vermelden we ook de bijzonder goede brochuur van den E. H. Van Goethem, onderpastoor te Zwijnaarde : *De vak- en ambachtschool op den buiten.*

bouwer, die, door zijn persoonlijke waarde en door zijn onbesproken gedrag, een waren invloed op zijn makkers verkregen heeft, zal bij veel mannen welgekomen zijn, waar de ijverigste onder de priesters en de beste onder de rijken moeilijk zal aanhoord worden. Die goede werklieden zullen, beter dan anderen en instinctmatig, het passende woord, het treffende beeld en het voorbeeld dat bijblijft, weten te vinden.

We hebben in de werkliedenvereenigingen dikwijls opgemerkt, dat men den redenaar, priester of burger, met eerbied en genegenheid aanhoorde, terwijl men fier zat te luisteren en uitbundig toejuichte, als er een werkman die ietwat glad van tong was, het woord voerde. Men weze daarover niet verwonderd. De werklieden voelen zich vereerd, wanneer een der hunnen op het verhoog gaat; en als men het spel van hun gelaatstrekken wel gadeslaat, zal men bevinden, dat ze dien man aanzien als de meest bevoegde om hun gevoelens te vertolken.

Het is een grove dwaling, te meenen dat men maar alleen in de volkrijke gemeenten studiekringen moet inrichten. Niet enkel komt er hoe langer hoe meer nijverheid op den buiten, zooals in Vlaanderen en in de Kempen, maar tot in de verst afgelegen dorpen ziet men gedurig het getal werklieden aangroeien, die dagelijks of wekelijks heen en weder reizen van hun dorp naar de groote nijverheidscentrums.

Ten andere, zijn er voor de maatschappelijke werken die betrekking hebben met den landbouw, geen bekwame en ijverige bestuurders noodig?

Wel wordt er soms tegen het inrichten van studiekringen opgeworpen, dat er zoo weinig menschen zijn

die de noodige geschiktheid hebben om er deel van uit te maken, maar die opwerping schijnt ons niets meerder te zijn dan een voorwendsel, aangebracht door al te luie toepassers van de economische wet der krachtenbezuiniging.

Wie kent niet veel gemeenten waar vier of vijf bekwame en vastberaden mannen al de maatschappelijke werken doen gedijen? En indien er in sommige gemeenten geen vier of vijf mannen zouden te vinden zijn, bekwaam genoeg om van een studiekring deel uit te maken, dan zou dat juist een reden te meer zijn om er te vormen.

We meenen dat we voor bijna al de sociale werken, de methode mogen aanbevelen, die we altijd voor onze christelijke vakvereenigingen aangeprezen hebben: Geen luidruchtig geschreeuw tegen de doenwijze van onze tegenstrevers, geen ronkende aankondigingen of uiteenzettingen van grootsche plannen in de pers, geen prachtige vergaderingen waarvan men wederkeert met ooren vol mooiklinkende zinsneden, maar zonder practische gedachten in 't hoofd, maar intieme bijeenkomsten van werklieden, die men zachtjes aan kloeke princiepen en practische kennissen in den geest vijst, die men geduldig de kunst van in 't openbaar spreken aanleert, die men goed doet begrijpen, dat het werk morgen zijn zal, zooals men wil dat het zijn zou, en die uit die bijeenkomsten heengaan, waarlijk begeerig om aan anderen meê te deelen wat ze weten en kunnen, overtuigd van hun zending en van de verantwoordelijkheid die ze op zich nemen.

De E. H. Van Raebroeckx, die jaren lang den socialen studiekring van Mechelen bestuurde, heeft

een omstandig vlugschrift uitgegeven, getiteld : *Studiekringen voor christene werklieden,* en de E. H. Malherbe, een ander over de sociale- en beroepsstudiekringen. De E. H. Vanden Heuvel heeft insgelijks in *De Gids* van dit jaar een reeks zeer leerrijke bijdragen over zijn studiekring van Molenbeek laten verschijnen. Deze drie uitgelezen werkjes, waaraan men heel gepast het vlugschrift van Kanunnik Luytgaerens « *Volksontwikkeling* » kan toevoegen, zullen aan de toekomende bestuurders van studiekingen al de praktische inlichtingen verschaffen die ze maar wenschen kunnen.

De studiekringen voor arbeidsters, voor vrouwelijke bedienden en voor boerinnen zijn in de meeste streken van ons land nog zeer zeldzaam. Nochtans bewijst het zoo gunstig onthaal dat in verschillende landbouwstreken aan de studiekringen voor jonge boerinnen is te beurt gevallen, wat een behendige en wilskrachtige aandrang vermag. (1)

Het laatste onderzoek nopens de voorwaarden van den huisarbeid, heeft oprecht droeve toestanden aan 't licht gebracht, die men goed moet kennen, en waartegen men zonder uitstel afdoende hulpmiddelen vinden moet. Van den anderen kant zijn er, spijtig genoeg, nog een zeer groot aantal vrouwen die door het nijverheidswerk van hun huisgezin worden weggehouden, en die er recht toe hebben veel verbeteringen te vragen. Eindelijk zijn de werkvoorwaarden van de vrouwelijke handelsbedienden nogal dikwijls erbarmelijk. Dat is meer dan genoeg om stof te leveren voor de besprekingen in een studiekring.

---

(1) Zie het Aanhangsel IV.

Het spreekt vanzelf, dat men daar de jonge dochters en de vrouwen niet behandelen mag als kinderen van een patronaat. Manieren van tuchtmeester of hoogen beschermer zouden er dikwijls de bestwillige onder de arbeidsters van verwijderen; en dikwijls zal het verkieslijker zijn, dat de priester niet aan alle vergaderingen deelneemt, want er zijn kwestiën, zooals van lichamelijke en zedelijke gezondheidsleer op het werk, die de vrouwen liefst onder malkander behandelen.

Die beknopte aanmerkingen nopens de maatschappelijke vorming in de lagere school, in het patronaat, in de beroeps- en huishoudschool en in den studiekring zullen volstaan, meenen we, om de volstrekte noodzakelijkheid te bewijzen van een voorafgaandelijke grondige vorming bij de jonge priesters en leeken die geroepen zijn om die werken te besturen.

« Veel jonkheden hebben met de meeste toewijding kringen ingericht, maar zonder dat die jonkheden voldoende voorbereid waren tot het behandelen van huishoudkundige en maatschappelijke kwestiën; ook hebben ze er op korten tijd alle gezag bij verloren, doordien ze op sommige tegenwerpingen niet antwoorden konden, of op sommige vragen geen uitleg wisten te geven. De werklieden hebben geen wetenschappelijke ontwikkeling, maar ze zien tamelijk klaar in sociale werkelijkheden, en ze zijn op de hoogte van het nijverheidsleven. Het betaamt niet, dat de bestuurders van kringen minder beslagen zijn dan de bedienden of de werklieden die ze meenen te moeten richten en onderwijzen. In de maatschappelijke kwestiën zijn er dikwijls ver verwijderde terugslagen en onzichtbare

gevolgen, en de maatschappelijke vraagstukken lost men niet enkel op met zijn hart en zijn goeden wil. » (1)

E) De samenhang der verschillende werken.

Nadat ge, door de viervoudige sociale vorming die we hooger voorgesteld hebben, eenheid en schakeling in uw maatschappelijk apostolaat gebracht hebt, blijft er u nog over, den samenhang, de ineenwerking van uwe werken, namelijk van uwe werken voor volwassenen, te verzekeren.

We gaan er hier het mecanisme niet van uiteen-zetten, ze zelfs niet allemaal opnoemen. Dat werk is meesterlijk gedaan in de reeds vermelde boeken, waar-aan we gaarne het groot werk toevoegen van Mevrouw Vloebergh : *La Belgique charitable,* een echte encyclo-pédie van de Belgische liefdadigheid.

Het is alleen onze taak, u eenige practische aandui-dingen voor te stellen.

Het is wenschelijk, om niet te zeggen noodig, tus-schen al de maatschappelijke werken van een zelfde centrum of van een zelfde streek, een middenkomiteit te stichten, waarin al de werken door een of meer afgevaardigden vertegenwoordigd zijn.

In de arrondissementen waar een Secretariaat der maatschappelijke werken bestaat, — en zulke arrondis-sementen zijn er reeds veel, — is dat Secretariaat teenemaal aangeduid om er het initiatief van te nemen, en er voor te zorgen dat het comiteit regelmatig werke.

Het is bijna het eenig middel om tusschen de

---

(1) M. Lepelletier, op het « Congres de la Société d'Economie sociale » van 1911. Verslag bladz. 64.

bestuurders van al de werken een soort onderlingen bijstand tot stand te brengen, waarin men aan elkander de vruchten der ondervinding mededeelt, waarin men het werk goed verdeelt, en terzelfdertijd een algemeen bestuur heeft, dat waarlijk goed overeenstemt met het billijk zelfbeheer van ieder werk.

Het zou insgelijks zeer nuttig zijn, dat al de bestuurders van gelijkaardige werken uit een zelfde streek, een zelfde bisdom, en ja, uit verschillige provinciën, alle zes maanden of alle jaren een vergadering hielden, om een programma van gezamentlijk werk op te maken.

De ondervinding heeft reeds ten overvloede bewezen, dat afzonderlijke en welvoorbereide vergaderingen van syndikale of mutualistische propagandisten, van bestuurders van patronaten of studiekringen, van dag- of vakbladschrijvers een edelen wedijver opwekken, dat ze toelaten de voorstellen beter te doorgronden, en duurzame uitslagen opleveren.

Er zijn zelfs kwestiën die zeer nuttig onderzocht worden door de beheerders der groote groepen van landbouwers, kleine burgerij en werklieden, want ze hebben, dikwijlder dan we 't zelf vermoeden, gemeenzame belangen.

Zulke proeve werd met goeden uitslag gedaan voor de studie van de herziening der wet op de beroepsvereenigingen.

De toekomstige sociale werkers moeten duidelijk inzien, wat al wederzijdsche diensten de verschillende werken en hun bestuurders dagelijks aan malkander bewijzen kunnen.

In een uitgelezen werk, getiteld « *Betrekkingen tusschen de christene Sociale en Katholieke werken en de Vakvereeni-*

gingen » heeft onze medewerker, de heer Hendrik Heyman, door menigvuldige voorbeelden duidelijk aangetoond, hoe men die vruchtbare samenwerking bekomen kan.

Wie ziet het niet dadelijk in, dat een priester of leek, die eenige maatschappelijke opleiding heeft, regelmatig voor de vakvereeniging propaganda kan maken in den werkmanskring, in de mutualiteit, in den antialcoolischen bond, in de liefdadige genootschappen, door de werkbeurs, door het werklieden-secretariaat, door het parochiaal bulletijn, door de dagbladpers en door de apologetische uitgaven?

Onze wakkere strijders der antialcoolische bonden zullen niet uit het oog verliezen, dat het alcoolisme bijna even dikwijls het gevolg is als de oorzaak van de armoede en van de slechte werkvoorwaarden. Laten we ook ons best doen, om de verstompende vermaken, door verstandelijke of kunstrijke te vervangen, en deze in de kringen van burgers en werklieden te vermenigvuldigen.

Is het niet klaarblijkend dat onze syndicaten, ofschoon het geen godsdienstige vereenigingen zijn, door hun wilskrachtige en waardige houding in al de billijke eischen vroeg of laat tot Christus zullen terugbrengen verdwaalde maar eerlijk gebleven werklieden, waaraan men den godsdienst had afgeschilderd als de bewaarder van al de voorrechten, of als de beschermer van een vastgestelde orde, die er ver af is, genoeg rechtvaardigheid en billijkheid in al de maatschappelijke betrekkingen gesteld te hebben?

Hoe belangrijk is het ook niet, onze vakvereenigingen een werkelijke deelneming aan het bestuur der

beroepsscholen te verleenen, opdat de werklieden die scholen waarlijk voor de hunne zouden aanzien, en proefondervindelijk zouden leeren dat het bewaken van het leerwerk en het ontwikkelen der beroepsbekwaamheid de eerste zorg van iedere ernstige vakvereeniging moeten uitmaken!

Men zal ook nooit uit het oog verliezen, dat, in de rangopvolging van de maatschappelijke werken : patronaat, beroepsscholen, studie- en werkmanskringen, met al de instellingen van vooruitzicht die in den schoot dier werken gesticht zijn, men altijd de eerste plaats aan de beroepsvereeniging moet verleenen; want zij is de bewaarster der vrijheid en der waardigheid van den arbeider.

Wie daar niet meer in ziet dan de inrichting van een hulpkas in geval van werkloosheid of billijke werkstaking, vermindert al te veel de beteekenis van de beroepsvereeniging.

Graaf Medalago bepaalde er wonderschoon de begripsdracht van : « De beroepsvereeniging is een middel om het werkkontrakt te hervormen, met de werkelijke vrijheid te verzekeren van de toestemming tusschen de verdragsluitende partijen, waarvan de eene het kapitaal, de andere den arbeid vertegenwoordigt; met in het contract zelf rekening te houden met de zuiver individueele belangen; met de waardigheid van den arbeider te waarborgen, die, nevens de vereeniging van den eigenaar en den kapitalist, in zijn eigen vereeniging geplaatst is, en evenzeer geëerbiedigd wordt. De vereenigingen zullen als een schakel zijn tusschen de klassen die hedendaags al te dikwijls vijandig tegenover elkander staan; en met gemengde

en bestendige commissiën van patroons en werklieden samen te stellen en de verzoening en het arbeidsgerecht in te voeren, zullen ze een waarborg worden van private en openbare orde.

» De katholieken aanzien de vakvereenigingen als moetende zijn een factor van maatschappelijke wetgeving en staatkunde; men zal ze bij het opmaken van sociale wetten moeten raadplegen; ze zullen de macht moeten hebben, behoudens zich te gedragen naar zekere algemeene schikkingen der wetten, aan het werk bijzondere verordeningen op te leggen, volgens de verscheidenheid der nijverheden, der bevolking en der streken.

» Eindelijk aanzien de katholieken de vakvereeniging als een orgaan van wettelijken eisch en van opvoeding voor de werkersbevolking; deze laatste zal er de overtuiging en de hulp in vinden, die haar zullen toelaten zich op te werken tot een eigen bestaan, gesteund op eigen recht en op den eerbied voor het recht van anderen.

» De katholieken willen in den moederlijken schoot van die vakvereenigingen al de thans uiteengespreide volksinstellingen te zamen brengen; zoodra ze rechtstreeks tot den dienst der arbeidende klas zullen samengeschikt zijn, moeten ze de bron worden waaruit voor die klas, die zóo de bewerkster is kunnen worden van haar eigen opbeuring, de macht en de levenskracht opspruit.

» Het is noodig duidelijk te zeggen, hoe de katholieken heel de ingewikkelde samenstelling van de beweging ten voordeele van het volk verstaan. Ze willen niet alleen aan den overweldigenden stroom van

het bedervende socialismus wederstaan, maar ze stellen zich voor, zooveel en meer nog, een werk van herstelling door te voeren, dat het proletariaat (droevig produkt van het individualistisch liberalismus) zal opbeuren, met het de klaswaardigheid te verleenen. Het maatschappelijk gevaar zal maar afgeweerd zijn, wanneer heel de samenleving haar evenwicht zal gevonden hebben in de eigenzelvige herstelling van al de klassen, harmonisch gevestigd op de grondslagen van de talrijkste, die der handwerklieden. » (1)

***

We vatten samen :

Eenige hoofdzakelijke werken instudeeren, zooals die welke we aangeduid hebben;

Zich op de hoogte houden van de algemeene beweging der gedachten en feiten door het lezen van eenige stevige en wel ingelichte tijdschriften;

Zooveel ge maar kunt met de sociale werkers omgaan om u hun ondervinding te nutte te maken, en zelf in die werken medehelpen;

---

(1) Wat de inrichting en de werking der beroepsvereeniging betreft, zal men alle wenschelijke inlichtingen vinden eerst en vooral in het volledig en diepingestudeerd Handboek « Les Unions professionnelles », van den E. H. Vossen; vervolgens in het vlugschrift : Waarom en hoe we christelijke vakvereenigingen willen », alsook in onze jaarlijksche verslagen over vakbeweging. Het zal nuttig zijn insgelijks te raadplegen : E. Duthoit, « Vers l'organisation professionnelle » en de lessen over vakvereeniging die in de eerste Vlaamsche Sociale Week gegeven werden.

De maatschappelijke en zielkundige aardrijkskunde van uw streek kennen;

De sociale werken weten bijeen en ineen te brengen; dat werk moet zich iedereen getroosten die van zijn maatschappelijke zending en verantwoordelijkheid bewust is.

Pater Gratry heeft het u wonderschoon gezegd in het boekje dat we u aanbevolen hebben : « Zijn plicht kennen! Weten wat ge in deze eeuw aan uw vaderland en aan heel de menschheid verschuldigd zijt; niet alleen het hart vol hebben met toewijding, met heldhaftigheid misschien, maar weten hoe men den goeden wil van de plicht moet toepassen, hoe men de begoochelingen van het doel, de uitwerksels van de omgeving, van de afstanden kan beoordeelen; kennen de verkeerde bewegingen van de onwetende goedwilligheden, de verkeerde uitschietingen van noodlottige heldhaftigheden, die dooden om te verlossen, die verpletteren om te redden. Het is noodig dat, indien men zijn ziel, zijn leven, zijn geestdrift geeft, men ten minste die prachtige krachten tot het doel wete te leiden, en dat met de nauwkeurigheid van de wetenschap, die de hevigheid van het vuur naar heur doel weet te richten en de onvatbare bliksems langs bepaalde lijnen den hun aangeduiden weg doet volgen.

» Willen en weten » is kunnen; willen is niet voldoende.

» Houden we te zamen raad om de plicht tot in haar bijzonderheden, haar nuttige en ware wegen, in iederen tijd, voor iedere ziel, en vooral voor onzen tijd te kennen. Dat het ons gegeven zij Gods wegen op de aarde te bevroeden en zijn reddende beschikking voor

alle volkeren. *Ut cognoscamus in terrâ viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum* ». (1)

Wat deert het ons dan dat de strijd hevig zij. « Een wereld zonder strijd, zonder hinderpalen, zonder gevaar en zonder dood, zou van ons slechts een nietswaardig ras gemaakt hebben. Maar de wereld waarop we leven, maakt kloeke zielen, die de bestendigheid, de wilskracht, den moed en de offervaardigheid hebben, al wat schoon, waardig en roemrijk is. » (2)

---

(1) 6e X, p. 140.

(2) Ib., p. 249.

IIe DEEL.

De studiën die de specialisten te doen hebben.

VOORAFGAANDELIJKE OPMERKING.

Die welke door hun neiging, hun bijzondere geschiktheden of den wil hunner oversten bestemd zijn om in de maatschappelijke werken specialisten te worden, moeten natuurlijk de grondslagleggende kennissen die in 't eerste deel aangeduid staan, oprecht goed meester zijn.

Indien ze deze verwaarloozen, zal heel den opbouw van hun speciale studiën den stevigen grondslag missen; en ze stellen zich bloot aan feitelijke dwalingen en fouten van tactiek, die des te spijtiger zullen zijn, naarmate zij door hun bevoegdheid of hun stand hooger in gezag zullen staan.

Niemand verwacht er zich aan, dat we aan de toekomende specialisten alles zouden aanwijzen wat ze zullen te lezen en in te studeeren hebben. Men moet zich noodzakelijk bepalen bij de voornaamste inlichtingsbronnen; hun daarna eenige overwegingen voorhouden nopens groote samengebrachte gezichtspunten, die bij hen altijd de intensieve ontwikkeling van hun bijzonder vak moeten beheerschen.

Onnoodig te zeggen dat, als we een boek aanduiden, we daarom niet al de gedachten deelen die er in voorkomen. De specialisten waar we ons toe richten, zijn gehouden, niet alleen de voorafgaande fondamenteele studiën geëindigd te hebben, maar ook bekwaam te zijn om onder de gedachten te kunnen uitkiezen. We onderstellen ook, dat ze, desgevallend, de geestelijke toelatingen bekomen hebben.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Studiebronnen.

1° De vier vakken van de maatschappelijke wetenschap.

De wijsbegeerte, de rechtskunde, de staathuishoudkunde en de geschiedenis der maatschappelijke en staatkundige instellingen zijn als de vier groote hoofdstukken van de maatschappelijke wetenschap in haar geheel beschouwd.

Ongetwijfeld zal de toekomende specialist in die vier wetenschappen vóor alles hun maatschappelijk uitzicht beschouwen; in de wijsbegeerte zal hij vooral instudeeren de zielkunde en de maatschappelijke wijsbegeerte, waar de H. Thomas van schrijft, dat ze « in de practische orde de eerste der wetenschappen » is(1); hij zal aandachtig de bestendige evolutie van de maatschappelijke wetten en van de rechtsgeleerdheid nagaan; hij zal in de staathuishoudkunde en in de geschiedenis van de maatschappelijke instellingen den voorkeur geven aan de kwestiën die in zijn omgeving tot toepassingen kunnen leiden. Hij moet er niettemin aan houden, ze ook langs andere zijden te beschouwen,

---

(1) Ethic. I, lect, 2 in fine.

want alleen hun vergeleken studie geeft aan 't verstand de breedte, de tucht en de vlugheid, die zoo noodig zijn aan hem die eens een maatschappelijk gezagsman moet zijn.

De werkers die hem omringen, zijn de werklieden die de steenen bewerken en aanbrengen. Den economist en den professionneelen socioloog mag men vergelijken met den bouwkundige die een volledig plan samenstelt, er de uitvoering van bestuurt, op voorhand er van overtuigd zijnde, dat iedere missing in meten en berekenen, op tegenslagen en rampen kan uitloopen.

2° De school in de maatschappelijke en staatkundige wetenschappen van Leuven.

De leerrooster der voorbereidende leergangen tot de candidatuur en het licentiaat in maatschappelijke en staatkundige wetenschappen aan de hoogeschool van Leuven, behelsde van in het begin de wijsbegeerte, de rechtskunde, met de grondige studie der staathuishoudkunde en der maatschappelijke en staatkundige instellingen van de hedendaagsche groote landen.

Met te eischen dat de doctorale thesis de oorspronkelijke studie van een maatschappelijk instelling of een maatschappelijk feit zijn zou, en niet een samenraapsel of een critiek van leerstellige of doctrinale studiën, hebben de stichters van de school hun theoretisch programma door de rechtstreeksche aanschouwing willen volledigen.

We kunnen elken toekomenden specialist die er door de omstandigheden niet volstrekt van weerhouden is, niet genoeg aanzetten om de leergangen van voormelde

school van Leuven tot het einde toe te volgen. Niets kan de lessen vervangen die door ondervindingrijke meesters gegeven worden, evenmin als de passende vorming die er in de practische leergangen bijgevoegd wordt.

3° De Inlichting of Documentatie.

Wij hebben in België overvloedige inlichtingsbronnen. Zoodra de specialist het onderwerp dat hij wil doorkneden, zal gekozen hebben, kan hij in het « Institut international de Bibliographie » van Brussel gemakkelijk de lijst krijgen van al wat er nopens de kwestie in de verschillende landen uitgekomen is. De boekerij van het Arbeidsambt in het Ministerie van Nijverheid en Arbeid, en die van de Middencommissie voor statistiek in het Ministerie van Binnenlandsche Zaken hebben kostelijke verzamelingen. Het bestuur van voornoemde boekerijen zendt iedere maand, aan alwie 't vraagt, de lijst van de ingekomen werken.

Alle ernstige werkers kunnen toegang krijgen tot de boekerij van de gestichten Solvay (Leopoldspark, Brussel), mits het bij den bestuurder aan te vragen.

De studenten van de school in maatschappelijke en staatkundige wetenschappen te Leuven, hebben daar zelf een bijzondere en reeds zeer rijke boekerij tot hun beschikking.

Die welke de landbouwerskwestiën willen instudeeren, kunnen inlichtingen bekomen in het Algemeen Sekretariaat van den Boerenbond te Leuven en in 't Ministerie van Landbouw.

Die welke zich vooral toeleggen op de studie van de kwestie der middenstanden, zullen de werken van

Brants en van Lambrechts lezen, ze zullen de boekdeelen van de Nationale Commissie doorloopen, alsook de reeks verslagen der internationale Commissie van de Kleine Burgerij; zij kunnen zich ook wenden tot het bestendig Algemeen Sekretariaat, Handelsstraat, 101, Brussel.

Die welke de nijverheids- en arbeidskwestiën doorgronden, zullen alle wenschelijke inlichtingen bekomen in het Ministerie van Nijverheid en Arbeid, in het Middenbureel der Alliance nationale des Fédérations Mutualistes, te Brussel, in het Algemeen Sekretariaat der christene Beroepsvereenigingen van België, te Gent, en in de voornaamste plaatselijke of regionale Sekretariaten van maatschappelijke werken.

Die welke zich in de hooge sociologische studiën willen bekwamen, waarin de katholieken zich ten geenen prijze mogen laten voorbijstreven, zullen de werken volgen van de Société belge de Sociologie, gesticht en bestuurd door den heer Cyriel Van Overbergh.

Om op de hoogte te blijven van de arbeidswetgeving moet men nazien het *Jaarboek van de Arbeidswetgeving*, door het Arbeidsambt uitgegeven, alsook het *Bulletin mensuel* van het Internationaal Arbeidsambt (Bâle).

Om persoonlijke inlichtingen te bekomen, kan men zich wenden, ofwel tot het Internationaal Arbeidsambt van Bâle (Adresse : J. L. O. Bâle) ofwel tot een der nationale Ambten. Ieder dezer geeft een *Bulletijn* uit, onder de volgende opschriften :

België : *Werkoverzicht.*

Frankrijk : *Bulletin de l'Office du Travail.*

Engeland : *Labour Gazette.*

Duitschland : *Reichs-Arbeitsblatt.*

Oostenrijk : *Soziale Rundschau.*

Italië : *Bollettino dell'Ufficio del Lavoro.*

Spanje : *Espàno Social.*

Vermits veel schrijvers, hoewel te goeder trouw, meenende dat zij « *een leemte aanvullen* », meestendeels maar herhalen, wat reeds andere geschreven hebben, zoo zal het nuttig zijn, van zoodra men het noodige boekgerief tot het instudeeren van zijn onderwerp heeft, een meester (deskundige) of een beroepsman te raadplegen. Hij zal u kostelijker tijd doen winnen, met u aan te duiden wat ge vooral en noodzakelijk lezen moet, wat ge gerust moogt op zij laten, en wat ge moet doorloopen als er tijd overblijft.

4° De Standaardwerken.

Ofschoon het onmogelijk en roekeloos zou zijn, gezien de menigte bijzondere kwestiën en de ontelbare uitgaven die er mede verbonden zijn, een opsomming te willen aangeven van bijzondere boekwerken, meenen we nochtans u een dienst te bewijzen met u eenige standaardwerken aan te wijzen.

Het instudeeren van het werk van Le Play zal u machtig helpen tot het bekomen van breede overschouwingen met een groote nauwkeurigheid in gedacht en in stijl.

We ontleenen hem twee hoofdgedachten, waar ge u binnen uw studiën en uw maatschappelijk apostolaat moet van doordringen : « Namens de fondamenteele punten van de maatschappelijke wetenschap is niets uit te vinden ; in die wetenschap is het nieuwe niets anders dan wat vergeten geraakt is. »

« De volkeren die in de geschiedenis de beste voorbeelden van geluk gegeven hebben, hadden altijd een overheerschende bezorgdheid. Zij hebben de twee wezenlijke noodwendigheden van den eenling willen voldoen. Die noodwendigheden staan vooraan het gewoon gebed van de christenen : de eerste is de kennis van de zedelijke wet, zonder dewelke de mensch lager valt dan het dier; de tweede is het dagelijksch brood bij gebreke waarvan altijd de tweedracht en de geest van opstand losbreken. Op die twee voldoeningen komt, strikt genomen, het vraagstuk uit dat de samenleving moet oplossen. » (1)

Het grootste deel der verleden en hedendaagsche maatschappelijke moeilijkheden en verwikkelingen zijn dàn eens wel ingezien, dàn eens meesterlijk voorgesteld in de werken van de heeren Ketteler, Decurtins, Périn, de Vogelsang, Toniolo, de Mun, de la Tour du Pin, Hitze, Claudio, Jannet, Paul Lapeyre, Pottier, Béchaux, Blondel, Goyau, Aengenent, Cepeda, der EE. HH. Meyer, Cathrein, Costa-Rosetti, Pesch, Lemkull en Castelein, S. J. Weiss en de Pascal, O. P., en in 't bijzonder, in Belgisch opzicht, in het onlangs verschenen en waarlijk geleefd boek van den heer A. Verhaegen : *Vijf en twintig jaren maatschappelijke actie*.

5° De Tijdschriften.

De « Société d'Economie Sociale de France », erfgename van het inzicht en de werken van Le Play, geeft een zeer leerrijk maandelijksch overzicht uit : *La Réforme Sociale*.

---

(1) *Les Ouvriers Européens*, 2e uitgave, t. I, p. 389 en p. 578.

De *Revue Sociale catholique belge* geeft regelmatig den korten inhoud der conferentiën en besprekingen van de « Société Belge d'Economie Sociale ».

La Chronique Sociale de France, een katholiek maandelijksch tijdschrift over studiën en actie, geeft uitgelezen richtingsartikelen, zedelijke en maatschappelijke bijdragen waarin beschouwd worden « de onderlinge overeenkomsten tusschen de maatschappelijke actie en het catholicismus, de innige reden tot de maatschappelijke toewijding, studiën over leering en geloofsverdediging die geschikt zijn om als thema te dienen voor de conferenciers en de studiekringen, onderzoeken nopens huidige maatschappelijkheden, mededeelingen uit den vreemde en practische toelichtingen. » Zij is in zekeren zin het staforgaan der algemeene bestendige commissie van de sociale weken van Frankrijk, wiens onderricht door het Fransch Episcopaat luide goedgekeurd wordt.

Le Musée Social, van Parijs, geeft een tijdschrift uit dat hetzelfde opschrift draagt, en dat iedere maand in twee afleveringen verschijnt: een aflevering met Annalen, die de briefwisselingen en de notas geven, verschaft door den dienst van nijverheid, arbeid en landbouw van de Musée Social, en een aflevering met gedenkschriften en toelichtingen die de studie van een maatschappelijk werk bevatten.

Het Belgisch tweemaandelijksch *Bulletin du Comité Central du travail industriel* is een patroonstijdschrift met een te veel uitsluitende anti-tusschenkomstige strekking, maar dat een overvloedige en welverzorgde documentatie aangeeft.

De *Revue officielle du Travail* en diens Vlaamsche uit-

gave : *Arbeidsblad*, zijn in opzicht van toelichting ongetwijfeld heel nuttig.

Laten we nog aanduiden de tijdschriften : *Sociale Cultur*, van München-Gladbach, het *Monatschrift für christliche Social-Reform*, de *Revista internationale di scientie sociali*, van Rome, de *Pax Social*, van Madrid.

Het driemaandelijksch Belgisch overzicht : *Le mouvement sociologique* is zeer kostbaar voor toelichtingen in zake maatschappijleer.

6° DE PROPAGANDA-UITGAVEN.

De *Action populaire* van Frankrijk, waarvan de zetel te Reims is, heeft niet enkel talrijke propagandaschriften uitgegeven, waarvan men heel nuttig de volledige lijst zou bij de hand hebben, zij heeft drij prachtige boekdeelen laten verschijnen, met een zeer methodisch opgemaakte documentatie, en voorzien van zorgzuldig verdeelde inhoudstafels, met het opschrift : *Année sociale internationale*. Ze maken een zeer verscheiden aanhaling uit, en stellen om zoo te zeggen een panorama voor van de internationale maatschappelijke evolutie. Het eerste boekdeel is verschenen in 1910, het tweede in 1911, het derde in 1912. Er zal alle jaren één uitgegeven worden.

De uitgaven van het Middenbureel der katholieke sociale actie in Holland, bestuurd door M. Aalberse, zijn niet minder belangrijk, en we raden al de toekomstige specialisten van het Vlaamsche land aan, altijd de lijst bij de hand te hebben der propagandaschriften : *Futura-uitgave*, en die van de *Volksboekerij* van het Antisocialistisch Verbond van Gent.

Het is nauwelijks noodig hetzelfde te zeggen over de

talrijke uitgaven van het *Volksverein* van München-Gladbach, die onze landgenooten meer zouden kunnen benuttigen. Het centraal werk voor de *Geloofsverdediging* te Antwerpen (Provinciestraat, 118), het gelijkaardig werk van het bisdom van Brugge, en het *Algemeen Sekretariaat voor werken van geloofsverdediging* (Thiensche straat, 126, Leuven), geven in maatschappelijk opzicht insgelijks zeer merkwaardige studiën uit.

7° De Maatschappij van Maatschappelijke Huishoudkunde.

De Société d'Economie Sociale, te Brussel gesticht in 1881, vergadert binnen de wintermaanden om de veertien dagen in het Hôtel Ravenstein te Brussel.

Zijn bestendige schrijver, de heer Brants, mocht in zijn verslag op de 24e zitting (1904-05) vaststellen, dat « de maatschappij onder haar leden altijd mannen gevonden heeft, die zijn aandacht trokken op de belangrijke vraagstukken, die soms de vraagstukken verwekten en ze dikwijls helder toelichtten. Achtereenvolgens of gelijktijdig hebben de landbouwerskwestiën, binnen de crisis van 1881 en volgende jaren, de arbeidskwestiën, die van de kleine burgerij en van de mijnen bijzonder onze bezorgdheid en besprekingen bezig gehouden, en men zou er een belangrijk geheel kunnen in vinden dienstig tot de studie van al de groote vraagstukken ».

Een der stichters van de Maatschappij, de heer Dejace, stelde het op zijn beurt in een beknopt verslag vast :

« 't Is de studie van het hedendaagsche, dikwijls

het voorzien der vraagstukken van morgen, die aan de « *Sociale* » zooals we haar gemeenzaam noemen, het thema voor haar vergaderingen levert. Niets zou belangrijker om nazien zijn, dan de lijst der mededeelingen die men haar voorgelegd heeft binnen het verloop van dertig zittijden, die bijna 300 werkzittingen tellen.

Het zijn zooveel films die, aaneengevoegd en in beweging gebracht, als een cinemathographische voorstelling zouden geven van het maatschappelijk leven van het land binnen deze dertig laatste jaren. » (1)

Wij zetten u dringend aan u lid te maken van de Société d'Economie sociale. Ge zult er niet enkel belangrijke en practische mededeelingen en woordenwisselingen hooren van gezaghebbende specialisten, die daarbij nog dikwijls hooge ambten bekleeden in de Kamers, de balie, den rechterstand, de hoogeschool of de nijverheid, maar ge zult er dikwijls de gelegenheid hebben, betrekkingen aan te knoopen en zelfs sterke vriendschapsbanden, waar ge terzelfdertijd veel genot en veel voordeel zult uit trekken.

8° De Studiereizen.

Indien ge den tijd en de middelen hebt om uw voorbereidende studiën door reizen van maatschappelijke naspeuring in de vreemde te gaan voltrekken, dan zult ge breed leeren overschouwen en meteen den geest van verstandig uiteenschiften aanwerven, die door niets te vervangen is.

---

(1) Almanak van de Société générale van de katholieke studenten van de Hoogeschool van Gent, 1911.

België is zeker belangrijk en rijkelijk bewerktuigd, maar het blijft niettemin een zeer klein deel van de wereld en zou ons dus niet alles kunnen leeren.

Ten andere, gaan studeeren wat er in vreemde landen te leeren is, moet aanzien worden als een daad van wijze en vooruitziende vaderlandsliefde.

« De internationale voorrang die een volk bekleed heeft, is altijd in verhouding geweest met de uitgebreidheid der kennissen die de jonkheid van de leidende klassen door methodische reizen opgedaan had. » (1)

We onderlijnen het woord « methodisch », opdat ge uw reizen altijd zorgvuldig zoudt voorbereiden en samenstellen. Om geen tijd te verliezen, moet ge degenen die ge zoekt te ondervragen, op voorhand verwittigen; verblijf in ieder centrum den tijd dien ge noodig hebt om al de merkwaardige feiten na te gaan en zorgvuldig waar te maken; laat nooit na, want het zou u kunnen spijten, regelmatig, iederen avond de nota's op te teekenen, die gij na uw wederkomst ontwikkelen zult.

Waak er nochtans op dat die reizen u de methodische naspeuringen in uw eigen land niet doen verwaarloozen. Voor het instudeeren der maatschappelijke instellingen evenals voor het instudeeren van de kunstwerken, zijn er die de vreemde landen afloopen en niet weten wat er in hun omgeving bestaat.

(1) Le Play. Les ouvriers européens. t. I.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De breede beschouwingen.

De specialist die over de vore gebogen staat en ze diep doorwerkt, vergeet allicht, ondanks al zijn goede inzichten, op tijd het hoofd eens op te rechten, om te zien dat er boven en rond hem een wijde gezichteinder is en uitgebreide vlakten zijn.

Daarom zal het nuttig zijn dat we door voorbeelden opklaren wat we door « breede beschouwingen » verstaan.

1° De katholieke maatschappelijke leering.

We schreven het reeds vroeger : Ieder geleerd katholiek, die belang stelt in de maatschappelijke kwestiën, moet de onvergelijkbare leeringsynthesis, den Wereldbrief *Rerum Novarum,* ingestudeerd hebben. Maar de specialist moet hem nog dieper doorschouwen, met heel de ontwikkeling van het maatschappelijk katholicism na te gaan, waarvan het verschijnen der Encycliek, in opzicht van volksgezinde werking, het toppunt was.

De heer Max Turmann heeft het heel juist geschreven : « De grondwet *Rerum Novarum* is tezelfdertijd een besluit en een voorrede, een leeringbesluit van de gedachten- en werkenbeweging, die, sedert het midden der eeuw, met

een groeikracht volgens de volkeren en de tijden veranderende, zich in gansch de christenheid ontwikkeld heeft : voorrede ook van die beweging, welke van dag tot dag belangrijker wordt. »

De Encycliek is de plechtige goedkeuring van het gildenideaal, dat aanbevolen wordt in de schriften van Ketteler, de Mun, de la Tour du Pin, en in de verslagen der *Union de Fribourg,* internationale katholieke vergadering van maatschappelijke studiën, die eerst in Rome en later, in 1884, te Freiburg in Zwitserland haar zittingen hield.

Men moet niettemin nog verder in de geschiedenis achteruitgaan, indien men heel den ontwikkelingsgang der hedendaagsche maatschappelijke leerstelsels wil kennen.

Leo XIII heeft het in zijn Wereldbrief *Immortale* herinnerd, dat men in de grondslagen van het Protestantism de verderfelijke kiem moet zoeken, waaruit, achtereenvolgens en redematig voortkwamen : het wijsgeerig, het wetenschappelijk, het staatkundig en het economisch liberalism, dat de hevige terugwerking die het socialisme is, deed uitbreken.

De toekomende specialisten zullen, nopens de hoofdzakelijke kwestie van de ontwikkeling der katholieke maatschappelijke gedachten, bijna alle noodige aanduidingen vinden in het boek van Max Turmann : *De ontwikkeling van het maatschappelijk socialism* sedert den Wereldbrief *Rerum Novarum,* in de uitgelezen *Pages de sociologie chrétiennes* van den E. H. Six, in het werk van den E. H. Grégoire (Georges Goyau) getiteld : *Le Pape, les Catholiques et la question sociale,* en in de twee kleine boekdeelen van den heer Victor De Clercq : *Les doctrines*

sociales catholiques de France, van af de Omwenteling tot heden.

Nergens werd, onzes dunkens, het programma van maatschappelijke hervorming, dat ook het programma is der groote meerderheid van de katholieke werkers, bondiger en duidelijker uiteengezet dan in de vermaarde voordracht die Graaf de Mun op 18 December 1892 te Saint-Etienne hield.

« Mijns inziens, moet de verzameling van onze eischen er naar streven om aan het volk zijn wezenlijke rechten te verzekeren, die door het stelsel van elk voor zich miskend worden : zoo,... de wettige vertegenwoordiging van zijn belangen en noodwendigheden, in plaats van een louter numerieke vertegenwoordiging; zoo,... de bescherming van den haard en van het familieleven; de mogelijkheid voor ieder te leven, ook met een huisgezin, van het werkloon, met daarbij een vrijwaring tegen de onzekerheid voortkomende van ongevallen, ziekte, ouderdom en werkeloosheid, vrijwaring die hem tegen de onvermijdelijke armoede verzekert; zoo,... de kans voor den werkman deelachtig te kunnen zijn aan de winsten, en zelfs door de vakvereeniging, aan den eigendom der ondernemingen waartoe hij door zijn werk bijdraagt; eindelijk, de bescherming tegen den woekerhandel en de speculatiën, die de besparingen van het volk uitputten en het tot armoede veroordeelen; terwijl zekere fractie, volgens de woorden van de Encycliek, volstrekt meester zijnde over den handel en de nijverheid, den loop der rijkdommen afleidt en al de bestaansmiddelen in haar schoot doet samenkomen. »

» Twee machten moeten te zamen werken om dit

programma te kunnen verwezenlijken : de vakvereeniging en de wetgeving.

» De vakvereeniging, waarvoor we de breedste vrijheid vragen, zal het middel verschaffen om de openbare vertegenwoordiging van het werk onder de gekozen korpsen der natie te verzekeren, om in ieder nijverheids- of landbouwbedrijf het rechtvaardig loon te bepalen, om aan de slachtoffers van werkongevallen, ziekte of werkloosheid de toelagen te verzekeren; om voor de ouderlingen een pensioenkas te stichten; om de oneenigheden te voorkomen door het instellen van vaste verzoeningsraden, om gildelijk den onderstand tegen de armoede in te richten; en eindelijk om in de handen der arbeiders, nevens den persoonlijken eigendom en zonder dezen te schaden, een zekeren collectieven eigendom in te stellen.

» De wetgeving zal den haard en het familieleven beschermen, door het beperken van den vrouwen- en kinderarbeid, het verbieden van het nachtwerk, het bepalen van het aantal werkuren, de verplichte zondagrust; op den buiten, door het huis en den akker van den landbonwer, met daarbij het alaam en het vee van eerste noodzakelijkheid onaanslagbaar te maken. Ze zal het leven van den werk- en landman vergemakkelijken door het verminderen en hervormen der fiscale belastingen, vooral van die welke op den levensonderhoud wegen. Ze zal begunstigen het deelnemen in de winsten alsook het instellen van samenwerkende maatschappijen van voortbrengst, en op den buiten, de landbouwersvereenigingen voor verpachting. Eindelijk zal ze beschermen de nationale fortuin, de besparingen van het volk en de openbare zedelijkheid, door wetten

tegen den woekerhandel, het spel en de beursoperatiën, wetten nopens de werking der vennootschappen, en het verbod voor de bedienden, de vertegenwoordigers der natie en de agenten der openbare macht deel te nemen aan geldelijke speculaties... »

2° De socialistische theorieën.

We leggen het dikwijls, en met reden, aan een groot aantal onzer tegenstrevers ten laste, dat zij onze leerstelsels nooit ingestudeerd hebben in de werken van onze groote godgeleerden en wijsgeeren, zonder zelfs te spreken van de Heilige Vaders en de Kerkvergaderingen.

Ze stellen ze aan hun eigen en anderen voor, onder een valsch licht of in een vernepen omlijsting, en wederleggen vervolgens triomfantelijk de onnauwkeurigheden en de kleingeestigheden die alleen uit hun vervalschten en vooringenomen geest voortkomen.

Indien ge er zult toe gehouden zijn de socialistische leering of werking te wederleggen, loop dan nooit hetzelfde verwijt op, met het socialism maar te bestudeeren in boeken van derden rang, of in uittreksels waarvan ge niet eerst de uitleggingen die voorafgingen of er op volgden, gelezen hebt. We zijn aan onze tegenstrevers, zoowel als aan onze vrienden, de nauwgezetste wetenschappelijke onpartijdigheid verschuldigd. Laten we ons herinneren met welke zorgvuldigheid de H. Thomas van Aquino de leerstelsels van zijn tegenstrevers voorstelt, zonder ze ooit door de voorstelling in 't minste te willen verzwakken. In al zijn schriften heeft hij maar drie- of viermaal het woord « dwaas » gebruikt, om aldus de gehalte aan te duiden van over-

zotte leeringen die we tegenwoordig monsterachtig en lomp zouden heeten.

Het socialism is in opzicht van leering een wijsgeerig, historisch en economisch stelsel waarvan alles samenhangt, en dat men in zijn geheel moet kunnen overschouwen, op gevaar af er bijna niets van te begrijpen.

Wanneer we, bij het eindigen van onze wijsgeerige en theologische studiën, voor de eerste maal het communistisch manifest, de immer ongeëvenaarde samenvatting van het Marxism, beginnen te lezen, dan zijn we in 't eerst heelemaal onthutst.

We komen in een wereld die gansch verschilt van dien we gewoonlijk zien; wezens die op ons niet gelijken bewegen er zich in een dampkring waarin wij zouden verstikken; we gaan wegen op waarvan we den uitloop niet zien, en wier wegwijzer we niet kunnen lezen.

Het geschiedkundig materialism, het volstrekt evolutionism, de theorie van den klassenstrijd, dat alles is juist het omgekeerde van onze historische, wijsgeerige en maatschappelijke opvattingen.

Maar als de eerste oogenblikken van onthutsing voorbij zijn, en dat we beginnen te overwegen, hoe sterk de stichter van het socialism beïnvloed werd door de wetenschappelijke Duitsche wijsbegeerte van zijn tijd, bizonder door die van Hegel, door het ongehoord optimism der toen almachtige liberale staathuishoudkunde, en door de schielijke nijverheidsvervorming, met de schandige misbruiken die Marx rondom zich in Engeland kon vaststellen, dan wordt dat alles minder duister en gemakkelijker om uitleggen.

We zouden nochtans de toekomende specialisten er niet willen toe verplichten *Het Kapitaal*, van Marx, van

't begin tot het einde te lezen. De heer Picard erkende luidop wat veel socialisten in hun eigen denken, als hij in een van zijn wekelijksche overzichten zegde, dat Marx bijna niet leeslijk is en op zeer korten tijd den koppigsten geduldigaard ontmoedigt.

Er zijn beste uitleggers van Marx, zóó de samenvatting door G. Devillle, « Over het vriendelijk verzoek en de welwillende aanmoedigingen van Karl Marx » (Voorrede, blz. 6), zoo ook de uitgelezen bijdrage van Schäffle : *Het merg van het socialism.* De heer Van Over bergh heeft in zijn drie boeken : *Les caractères fondamentaux du socialisme scientifique*, *La lutte des classes* en *Le Matérialisme de Karl Marx,* de socialistische theorieën zoo nauwkeurig en zoo streng onpartijdig voorgesteld, dat zelfs de socialistische hoofdmannen er hulde aan gebracht hebben.

Als ge zult bevonden hebben, hoe de feiten sedert een halve eeuw het meerendeel der voorspellingen van Marx gelogenstraft hebben, en hoeveel critici, zelfs in den schoot van de socialistische partij, er de zwakke kanten van hebben aangetoond, dan zult ge er misschien toe geneigd zijn te meenen, dat het de moeite niet waard was zich zooveel last te getroosten om Marx te begrijpen.

Ook ditmaal moet ge den toestand in zijn geheel beschouwen, om niet te gelijken op den strijder waarvan het Evangelie ons zegt, dat hij zich aan de nederlaag blootstelde, door het aantal zijner tegenstrevers te onderschatten.

Ongetwijfeld heeft de Marxistische leering sedert lang opgehouden, ook voor de socialisten die 't koppigst aan die leering vastkleven, den onverdelgbaren blok te zijn,

dien de aanvallen der critici niet kunnen vergruizen; maar de klassenstrijd blijft bestaan en daarbij een zooveel te gevaarlijker socialism doordien het zich meer insluipend, meer opportunistisch en minder omwentelingsgezind aanstelt. Dat socialism gaat vooruit langsheen de lijn van den zwaksten tegenstand, terwijl het langzaam maar zeker den eerbied voor de evangelische zedenleer in de harten zijner volgelingen vernielt. Het werkt er zoozeer niet naar om staatsaanslagen te plegen als om trapswijze al de openbare machten te bemeesteren, en 't is er toe bereid veel geduld en zoo noodig veel tijd te besteden om ons door een reeks wetten en het uitbreiden der staatsuitbatingen te brengen tot een collectivism dat weinig afschrik inboezemt aan al die bij een verandering van staatsbeheer niet veel te verliezen hebben.

Het is, in economische orde, het veralgemeenen van het stelsel dat den weg niet ineens maar met tusschenpoozen doet afleggen, het stelsel van wetten die, trapswijze opgebouwd, het te bereiken doel deel voor deel innemen. Dat stelsel hebben ook de Fransche verwereldlijkers gebruikt en 't is hun nog zoo slecht niet gelukt.

Bernstein, de socialist « herziener », die door zijn critieken op zeker oogenblikken heel het stelsel van het Marxism scheen te willen afbreken, eindigde als volgt een conferentie die hij verleden jaar in de nieuwe Hoogeschool van Brussel hield : « In de geschiedenis van de Engelsche Omwenteling verhaalt men de aanhouding van koning Karel I. Als hij aangehouden was, vroeg hij aan den officier waar zijn afvaardiging was. De officier toonde de troepen die hem omringden,

en Karel I antwoordde : Ik moet het bekennen, het geschrift is heel leesbaar. »

« Indien Karl Marx hier terug kwam en indien men hem vroeg : Waar staat de proef van uw theorie geschreven : Marx zou slechts het venster moeten openen, het machtig leger van het opgestaan en strijdvaardig proletariaat aantoonen, en zeggen : Dat geschrift is goed leesbaar. »

3° De Maatschappijleer.

We hebben aan allen die zich met sociale werken willen bezighouden, aangetoond hoe noodig het is, aandachtig het midden gade te slaan. De werken zijn als de planten en de gebouwen, en alle grond is niet geschikt voor alle planten, niet meer dan dat alle wijzen van bouwen voor alle klimaten kunnen dienen.

De specialist moet er zich op toeleggen om den kring van zijn opmerkzaamheden veel verder uit te breiden; en vermits het niet mogelijk is, alles ter plaats te zien, moet hij dat tekort door de studie der eigenlijk gezegde maatschappijleer aanvullen.

Volgens de onderrichtingen der specialisten uit het begin der XXe eeuw, en onder andere van den heer Cyriel Van Overbergh in zijn inleidingen tot de menigvuldige boekdeelen over beschrijvende maatschappijleer, uitgegeven onder den naam *Collection de monographies ethnographiques* (1), is de maatschappijleer de wetenschap van heel de samenleving, die zelf de uitkomst is van twee fondamenteele factors : het grondgebied en de bevolking. 't Is uit de samenvoeging van deze twee

(1) De Wit, Brussel. 8 boekdeelen verschenen.

factors dat alle gevestigde samenleving voorkomt. En de bedrijvigheid van ieder aldus ingestelde samenleving blijkt altijd uit in het dóorkomen van zeven werkelijke maatschappelijke verschijnsels, die men gewoonlijk volgens de orde van hun afnemende algemeenheid en hun aangroeiende inwikkeling rangschikt : het ideologisch verschijnsel, waarvan het godsdienstig verschijnsel de sterkste macht uitmaakt, het economisch verschijnsel, het familiaal verschijnsel, het esthetisch verschijnsel, het zedelijk verschijnsel, het rechterlijk verschijnsel en het staatkundig verschijnsel.

'tIs als een gebouw met zeven verdiepen, waarvan ieder in betrekking is met die van onder en van boven.

Zoo ziet men op 't eerste zicht het uiterst groot maatschappelijk belang van het economisch verschijnsel, en het betrekkelijk veel geringer belang van het staatkundig verschijnsel, zoo kan het deel waarheid afgepaald worden dat het geschiedkundig materialism van Karl Marx inhoudt, maar meteen ook diens overdrijving. De maatschappijleer, die de betrekkingen tusschen de verschillende sociale factors en hun gezamenlijke evolutie bepaalt, komt dus voor als de synthetische wetenschap die de sociale opmerkers en werkers niet ontberen kunnen.

Het zal nog lang aanloopen vooraleer er een volledig handboek over maatschappijleer zal bestaan.

In afwachting vestigen we de aandacht der specialisten op het onlangs verschenen werk van den heer Jean Brunhes : *La géographie humaine*. Dat boek is zeer merkwaardig door de breede beschouwingen die er ten overvloede in voorkomen.

Indien de maatschappijleer voor u maar een bijzaak

kan zijn, gelief u dan te bepalen tot de bijzondere studie van de eene of andere der groote verschijnselen die ze nagaat, en houd u verders tevreden met eene goede overschouwing, zoo niet zou de maatschappijleer voor u de wetenschap worden handelende *de omni re scibili et quibusdam aliis*, en ge zoudt het niet verder brengen dan tot een bovenopsche kennisvaardigheid.

Laat ze nochtans nooit varen, omdat sommigen haar te onbepaald, ja zelfs wat aanmatigend of verwaand vinden.

« De maatschappijleer komt ons inderdaad voor als een nuttige en weldoende wetenschap. Indien men nog verre van het doel verwijderd is, indien de uitgebreidheid van die studie ons geenszins toelaat te zeggen wanneer men er de eindsynthesis zal kunnen van vaststellen, toch zijn de waarheden die men onderwege ontdekt, oprecht kostbaar en rijk aan heilzame toepassingen.

» Maar een inniger en zoeter voldoening voor den katholieken socioloog is deze, overtuigd te zijn dat hij aldus goed doet aan het Geloof.

» Of heeft het in dat opzicht geen waarde, dat ook de katholieken zetelen tusschen de vertegenwoordigers van een wetenschap die gedurigaan meer bijval bekomt? Dient het tot niets dat men daardoor op stellige wijze het verwijt van « domperij » weerlegt?

» Die overhaastige afleidingen, die roekelooze gezegden, waar we moeten tegen ingaan, zijn meest altijd tegen den godsdienst gericht. Deze haalt er altijd voordeel uit dat men een verwaande halve wetenschap in minachting kan doen vervallen.

» Wat zou er de godsdienst ook verder niet bij

winnen indien hij, vóór het groot publiek komen kon, gelijk hij waarlijk is, in plaats van voorgesteld te worden in de vreemde, gekke kleedij die er de onwetendheid van veel goddeloozen omhangt.

» Zijn maatschappelijke rol zelf, in al haar breedte, en onder haar waar daglicht beschouwd, kan niet anders zijn dan een schitterende bevestiging van zijn waarheid. Ongetwijfeld, — en we kunnen er niet genoeg op steunen — is het ware doel van ons geloof de aarde niet, maar wel de hemel ; en het vindt zijn echte grondslag, niet in een zichtbare werking, maar in het welbevestigd feit van een goddelijke tusschenkomst.

» De waarheid is nochtans uit haar natuur goed, en het is glorierijk voor een hemelsche afgezante op haar doortocht over deze wereld weldaden uit te strooien.

» Wie zal die onrechtstreeksche verdedigingsrede, voortkomende uit de studie van een maatschappelijke rol, met meer kennis en gezag houden kunnen dan de socioloog ?

» Ook behoort het aan de maatschappijleer, door de methode die haar eigen is, de zedelijke onderrichtingen van de Kerk waar te maken.

» De katholieke leering begrijpt wel meer dan beschouwende waarheden ; haar dogma's dringen in de practijk ; er is een christene theorie van 't huwelijk, van 't huisgezin, van den eigendom. Indien de katholieke leering waar is, kunnen de besluitselen van een gezonde maatschappijleer niet anders dan de moreele grondbeginselen bevestigen. » (1)

---

(1) P. Vermeersch, S. J. : Annales de Sociologie, t. I, p. 49,

4° De maatschappelijke evolutie van het recht.

Onder de belangrijke maatschappelijke wetenschappen komt te goeder plaats de rechtskunde.

Ons Burgerlijk Wetboek, dat meer dan honderd jaar oud is, en waarvan het onredelijk zijn zou de geniale opvatting en de afdoende geschiktheid in private geschillen te miskennen, kan niet langer weerstaan aan den drang der maatschappelijke gedachten en der vereenigingen, waarmede het zich gedurende een langen tijd geenszins heeft bezig gehouden, dan om ze onder te houden en hun bestaan te ontkennen.

Hoeveel malen heeft men het gezegd... Dat wetboek, dat met zooveel zorg al de contracten heeft geordend, heeft maar één verwaarloosd, het werkcontract. Het gewaagt van den werkman niet. En indien het geen rechtskundig statuut van den afzonderlijken werkman inhoudt, mag men zeker niet vragen dat het de rechten der vereenigde werklieden regelen zou. (1)

Die leemte was zooveel te betreurlijker daar ze samenviel met het verdwijnen der oude gilden, die sedert eeuwen gemachtigd waren de arbeidsvoorwaarden te regelen. Het is vooral in de kwestie over de rechtskundige inrichting van de arbeidsverhuring dat de maatschappelijke evolutie belangrijk om nagaan is. Het opmaken van wetten nopens de collectieve contracten is er op dezen oogenblik het meest doorkomend verschijnsel van. (2)

---

(1) H. Bazire : Rede gehouden op de eindzitting van het 2e congres van de Action Populaire.

(2) Cfr. het belangrijk werk van Eerw. Pater V. Claes : *Het*

Moeten we spreken over het inbrengen van het gedacht, beroepsrisico, in zake arbeidsongevallen?

Moeten we verder aanhalen de verwijdende uitbreiding van de rechterlijke bekwaamheid der gehuwde vrouw en der vereenigingen, de bescherming en de wettige bevestiging van den kleinen onroerenden eigendom, de wettige regeling van het werk der volwassenen, die zoolang in het modern recht voor onaanneembaar gehouden werd?

De hedendaagsche rechtskundige wetenschap bepaalde zich langen tijd, schrijft een onzer beste civilisten van dezen tijd, « in het bewonderen alleen van het Wetboek, met een soort van bijgeloof voor diens tekst ». Maar daar komen de nieuwe wetten het recht tot in zijn diepste gronden wijzigen.... de geest van collectiviteit, van onderlingen bijstand, van vereeniging die opstaat en alles medesleept, doordringt de wetten en de gebruiken met betrekking tot de contracten, den eigendom en de successiën » (2).

De grondstellingsformulen van het individualistisch of utilitarisch recht, waarop zulk groot deel van het Napoleoniaansch Wetboek gebouwd was, worden op die wijze volledigd en verbeterd door een wetgeving die er van bewust is, dat haar zending vooral bestaat in het beschermen der zwakken.

De nieuwe geest doordringt zelfs het handelsrecht. Beschouw, zeide ons onlangs een gezaghebbende

---

Collectief Arbeidscontract, en de rede gehouden in de plechtige openingszitting van de Jonge Balie van Brussel, den 13 November 1909, door den heer Ivan Gilon : *L'orientation nouvelle du droit*.

(2) PLANIOL. Traité de droit civil, 2e uitgave, nr 116 en v.

hoogleeraar (1), het Duitsche handelswetboek, Ie Boek, VIe Sectie, over de bedienden en leergasten, art. 59 tot 83. Er is daar spraak van een contract van dienstverhuring. De plicht voor den meester den leergast te beschermen en te bewaken, is daar nauwkeurig aangewezen. 't Is een laattijdig wederkeeren tot de moreele godgeleerdheid van den H. Thomas van Aquino, herinnerende dat, uit den aard zelf van het arbeidscontract, de rechtvaardigheidsplichten van den meester tegenover zijn dienstknecht, zooals die van den vader tegenover zijn kind, uitgebreider en kiescher zijn dan die van een burger tegenover zijn gelijke. (2)

't Is zoo dat de vooruitgang van de rechtskunde zoowel als die van de wijsbegeerte ons weerbrengen tot de leering van den engelachtigen Doctor, waarover de groote Duitsche rechtsgeleerde von Ihering schreef :

« Staunend frage ich mich, wie war es möglich, dass solche Wahrheiten, nachdem sie einmal ausgesprochen waren, bei unserer protestantischen Wissenschaft so gänzlich in Vergessenheit gerathen konnten? Welche Irrwege hätte sie sich ersparen können, wenn sie dieselben beherzigt hätte! » (3)

De geschiedenis der maatschappelijke evolutie van het recht is niet geschreven om de zeer eenvoudige reden dat ze bezig is met zich te vormen. Laten we er

---

(1) G. De Craene, hoogleeraar aan de hoogeschool van Luik.

(2) Cfr. 2a 2ae bladz, 57, art. 4.

(3) von Ihering. Der zweck im Recht, II, bladz. 161. « Verwonderd vraag ik me af, hoe het mogelijk is, dat zulke waarheden, eens dat ze uitgesproken zijn, konden vergeten geraken door onze Protestantsche wetenschap. Wat al omwegen zou ze zich gespaard hebben, had ze er rekening mede gehouden ! »

nochtans, ieder in zijn omgeving, op waken dat de strijd tegen het oude elk voor zich geen onbeteugeld interventionism, geen onderdrukkende en noodlottige « Staatsvergoding » wordt, die vroeg of laat zou uitloopen op een overdreven terugwerking, die de bekomen uitslagen in gevaar zou brengen.

Doordien de ongelooflijke slenter der parlementaire werken, een onvermijdelijk gevolg van de langdradigheid der besprekingen, nog niet toegelaten heeft in het Parlement de methodische herziening van het Burgerlijk Wetboek in zijn geheel aan te vatten, zoo zal het ook voor den specialist van 't hoogste belang zijn, de evolutie na te gaan van de rechtsgeleerdheid, alles doende wat in haar macht is om de oude teksten naar de nieuwe noodwendigheden te plooien.

En uit dat werk van rechtsgeleerdheid, de teksten gedweeër makende, onder de ingeving van een nieuwen geest die in den grond niets anders is dan de geest der hedendaagsche economische evolutie, is een heel nieuwe wetenschap voortgevloeid die aan de huidige maatschappelijke betrekkingen een nieuw uitzicht geeft.

Vermits de Parlementen, heeft men gezeid, geen nieuwe wetten maken die met de nieuwe zeden overeenstemmen, en dat deze, die het echt tegenwoordig maatschappelijk leven zijn, zich niet meer kunnen plooien naar de oude rechtskundige vormen die hen onderdrukken, zoo betaamt het dat de gerechtshoven zich in ieder geval afvragen : « Indien de oude wetgever de wet in de nieuwe toestanden uit te leggen had, wat zou hij gedaan hebben, rekening gehouden met den geest die hem toen bezielde? » En de magistraat antwoordt in geweten : « Ziehier hoe hij zou gehandeld hebben. »

En de gelijkende beslissingen volgen de gelijkende beslissingen in gelijkaardige omstandigheden. 't Is de nieuwe rechtskunde die opkomt. Uit de grondstellingen vàn die rechtskunde komen gelijkvormige regels voort, die hoe langer hoe nauwkeuriger worden. 't Is de nieuwe leering die zich ontwikkelt, en het nieuw recht dat zijn heerschappij uitbreidt.

Het is nochtans van belang de zending en de uitleggingsbevoegdheid der gerechtshoven niet buitenmatig uit te breiden. Er geen ernstige beperkingen aan stellen, zou uitkomen op het vermenigvuldigen van den eigendunk, en op het instellen van een soort bijgevoegde wetgevende macht.

De studie der vergelijkende wetgeving kan hier kostbare diensten bewijzen op voorwaarde, wel te verstaan, dat ze rekening houdt met de verschillen van gemoedsgesteltenis en van midden.

5° Het waarmaken der inlichtingen.

Er is geen volksspreuk die voor den toekomenden specialist een kostbaarder onderricht inhoudt, dan de zoo algemeen gekende : « Wie maar één klok hoort, hoort maar één klank. »

De maatschappelijke kwestiën gelijken veeleer op een ingewikkelden beiaard, waaruit de eerste de beste, die hem zonder ernstig aanleeren zou willen bespelen, niet anders zou uithalen dan verwarde en misklinkende tonen.

Laten we onze gedachte door voorbeelden nauwkeuriger toelichten : Ziehier een offervaardigen jongen priester of leek, die door een werkman of een vak-

vereeniging ondervraagd wordt nopens het mogelijk welslagen van een vraag tot loonverhooging.

Hij zal onmogelijk een juist en passend antwoord kunnen geven, indien hij zich niet op de hoogte stelt van den economischen toestand der nijverheid waartoe die werkman behoort; indien hij niet tevens de patroons en de werklieden ondervraagt, de gedachten van de eenen door die der anderen waarmakende; indien hij niet zorgvuldig rekening houdt met de omstandigheden en de modaliteiten die op zekere oogenblikken heel de kwestie kunnen veranderen.

Hoe toch zou men op denzelfden voet mogen zetten een nijverheid die van uitvoer leeft, en eene die geen vreemde mededinging te vreezen heeft; een nijverheid waarvan de grondstof en de voortbrengsels vrijlijk in- en uitgevoerd worden, en eene waarvan ze belast zijn; een nijverheid waar men gemakkelijk, en eene waar men moeilijk werkvolk voor krijgen kan; een nijverheid waarvan de patroons gebonden zijn door verkoopingen voor een langen termijn gesloten, en eene waarvan er op de aanteekeningboekjes zulke geen voorkomen; een nijverheid die sedert lang in « het tijdvak der vette koeien » leeft, en eene die sedert jaren « het tijdvak der magere koeien » doorspartelt; een nijverheid die van de grillen en het rijzende dalen der mode afhangt, en eene die aan een bestendige noodzakelijkheid beantwoordt?

Men mag vervolgens nooit nalaten het zoo eenvoudig onderscheid te maken tusschen het nominaal loon en het ware, bepaald door de koopwaarde op een bepaalden oogenblik en in een aangeduid land. Het is noodig, in de evolutie van die koopwaarde, zich niet te steunen

op officieele cijfers, die gewoonlijk de tarieven en prijzen volgens den verkoop in 't groot aangeven; het verschil is soms overgroot tusschen den prijs in 't groot en in 't klein, tusschen de dure maar sterke voorwerpen en de goedkoope maar gauw versletene, die maar goedkoop zijn in den schijn.

Patroon en werkman zijn dikwijls alle beide genegen om cijfers aan te geven die hun stelling bewijzen: de eerste het loon aanhalende van de beste werklieden binnen regelmatige en overvloedige werkperioden; de tweede, het tegendeel doende, en weglatende, zonder er soms aan te denken, de ledige dagen of de arbeidsgebreken die de karigheid van sommige veertiendaagsche arbeidsloonen uitleggen. Anderzijds, verliezen zekere patroons, als ze hun cijfers opgeven, nog al eens uit het oog, dat het loon dikwijls verminderd is door afhoudingen en boeten, door niet betaald voorbereidend en bijkomend werk, door de te leveren of te onderhouden grondstof en gereedschappen, en door de misbruiken van het bieden.

We hebben werklieden aangetroffen, die door de gewoonte van op de hulp der liefdadigheid te rekenen, schier alle eigenwaarde in zich uitgedoofd hadden, en die uit vrees die hulp te zien verminderen, lager loonen aangaven dan ze waarlijk wonnen.

Men heeft ons andere aangehaald die meer zeiden dan ze wonnen, om de bijwinst te verduiken die zij zich, geprest door de ellende, door onnoemelijke middelen hadden aangeschaft.

Het is ook volstrekt noodig zich te herinneren dat het middelmatig loon dikwijls heel onvolledig, zooniet onjuist, de werkelijkheid wedergeeft.

Men moet er zich eindelijk zorgvuldig voor wachten te haastig volstrekte besluiten te trekken uit het lezen van bilans. Deze zijn er dikwijls naar opgemaakt om zoo duister mogelijk te zijn, zoo b. v. om minder den lust tot mededinging op te wekken. Somtijds is een deel der winsten behendig verdoken; daar b. v. waar er een taks bestaat op de winsten der naamlooze vennootschappen, die dikwijls den lust moeten voelen er een deel van te verbergen, ondanks het altijd mogelijk nazicht der gezworen experten. Van den anderen kant houden onze syndikale beheerders meermalen voor echte winst 't geen er maar den schijn van heeft, ofwel verliezen ze uit het oog dat men herhaaldelijk de vergelijkende studie moet doen van een heele reeks bilans om er een nauwkeurig oordeel te kunnen over uitbrengen.

6° De weerslag der maatschappelijke wetten.

Door onze wijsgeerige theologische en rechtskundige vorming, vinden we er genoegen in, uit een vast grondbeginsel, onder den vorm van onberispelijke syllogismen, de redematige gevolgen af te leiden.

Die gevolgen kunnen een wet of een nieuwe maatschappelijke inrichting verrechtvaardigen en bewijzen dat ze in heur eigen goed is.

Maar die gevolgtrekking moet volledigd worden door het feitelijk onderzoek, dat uitwijzen zal of de wet of inrichting, in princiep goed zijnde, geen aanvullende wijzigingen of schikkingen vereischt om toepasselijk en gunstig te zijn.

Uitgaande van het onwederlegbaar grondbeginsel

dat de zwaksten een bijzonder recht hebben op de bescherming van den wetgever, heeft een Fransche wet van 30 Maart 1900 als maximum 10 werkuren daags bepaald voor werklieden die minder dan 18 jaren oud zijn.

Zeer gezaghebbende katholieken juichen die alleszins uitgelezen schikking toe.

Thans schijnt het zelfs bewezen te zijn, dat de nieuwe wet, in economisch opzicht, in 't algemeen de werkopbrengst niet zeer gevoelig doet verminderen.

Nochtans heeft de wetgever den spijtigen weerslag niet voorzien, dat de nijveraars, er alle belang bij hebbende in hun werkplaatsen geen twee werkliedengroepen te hebben die onder een verschillend regiem staan, zoo weinig mogelijk werklieden onder de 18 jaren zouden bijhouden.

Dat is gebeurd, en daar is een betreurenswaardige crisis van werkleerlust uit voortgekomen, met een onrustbarenden aangroei van vroegtijdige misdadigheid, gevolg van een nootlottig gebrek aan werk.

Niets schijnt redelijker en menschelijker te zijn dan art. 24 van onze Belgische wet van 15 Juni 1896, betrekkelijk de verordening der werkhuizen, bepalende dat « het totaal der boeten, per dag aan een werkman opgelegd, het vijfde van zijn dagelijksch loon niet overtreffen mag ». We haasten ons zelfs er bij te voegen dat het afschaffen van voormeld artikel noch mogelijk, noch wenschelijk is.

Niettemin, als we drie jaar na het in voege treden der wet, ter plaatse zelf inlichtingen namen nopens de practische uitslagen van art. 24 in de mijnen, dan waren we genoodzaakt vast te stellen, dat het totaal

der opgelegde boeten vermeerderd was. De koolmijnbestuurders beweerden eenparig, dat veel jonge werklieden, weinig bang voor het verlies van een vijfde deel van hun dagloon, weerspanniger aan de tucht werden, en dat die geestestoestand de ongevallen, soms zoo noodlottig in hun gevolgen, konden vermenigvuldigen.

Ge zult Belgische nijveraars dikwijls hooren klagen over de verpletterende lasten die de gedurig aangroeiende maatschappelijke wetten hun opleggen. Ze doen niet alleen de zoo bekende beweegredenen gelden nopens den bijzonder moeilijken toestand van onze nijverheid, die van uitvoer leeft, en van een uitvoer die langs alle kanten door douanenbareelen belemmerd wordt; maar daarbij ook het klaarblijkend feit, reeds hooger aangehaald, dat we een al te groote verhouding grondstoffen en halfafgewerkte voortbrengselen uitvoeren, terwijl we te veel afgewerkte voorwerpen invoeren, die aan hun voortbrengers veel grooter winsten afwerpen.

Het ware onbehendig de gegrondheid van zulke opmerkingen, alsook de som werk, somtijds ontzaglijk, die onze groote nijverheidshoofden zich opleggen, niet te willen erkennen.

We kunnen u niet genoeg aanraden, van tijd tot tijd met hen eens te spreken. 't Is waar dat ze dikwijls koud water op uw jonge geestdrift zullen werpen, maar de ondervinding en de strijd van lijf om lijf met de practische moeilijkheden geven hun overwegingen in waarvan het verwaarloozen gevaarlijk zou zijn.

Haasten we ons nochtans er bij te voegen dat ge u door al hun opmerkingen niet gemakkelijk uit den

zadel moogt laten stooten. De andere landen, zooals Duitschland en Frankrijk, hebben een maatschappelijke wetgeving. waarvan de lasten, rekening gehouden met de verhoudingen, ten minste zoo zwaar zijn als de onze. De landen waar de vrije in- en uitvoer bestaat, daarbij gerekend de kleine landen die beter met het onze te te vergelijken zijn, gaan niet meerder achteruit voor de overgroote lasten der sociale verzekeringen, zooals men er zich zal kunnen van overtuigen met bij voorbeeld de nieuwe Zwitsersche wet op de verzekering tegen de ziekten en de ongevallen. alsmede de Engelsche en Hollandsche wetsvoorstellen nopens de verplichte verzekering tegen ziekte en werkonbekwaamheid in te studeeren.

« In den grond moet onze nijverheid de lasten van de maatschappelijke wetgeving aanzien als de onkosten van bewaring en verbetering van het menschelijk materieel; en het is van harentwege zoo weinig vooruitziende te weigeren er toe bij te dragen, als uit te stellen het smeren der raderwerken van haar machinen, het nazien van de schroefbouten of het kuischen van de ketels. Een werkliedenklas die haar aandeel niet heeft in de voorkomende en heelende middelen tegen ziekten, ongevallen, werkonbekwaamheid, die de herstelling niet bekomt van het verlies dat die ongelukkige mogelijkheden haar toebrengen, die de hoop niet heeft haar ouden dag niet in nood te zullen moeten slijten, zulke werkliedenklas zal lichamelijk en zedelijk verzwakt zijn; ze zal ontevreden zijn, en ze zal zoo goed en zoo voordeelig voor de nijverheid niet werken, als wanneer ze van al den vooruitgang der beschaving dien de goed opgevatte en verstandig toegepaste maatschappelijke

wetten vertegenwoordigen, haar aandeel heeft. » (1)

Herinneren we eindelijk de volgende regels van John Ruskin, waarvan de heer Mahaim onlangs schreef, dat zij heel de wijsbegeerte der hedendaagsche wetgevende evolutie inhouden : « Evenals het verbruik het einde en het doel van de opbrengst is, zoo is het leven het einde en het doel van het verbruik. Er is geen rijkdom dan het leven. Het leven, met daarin besloten zijn vermogen van liefde, vreugde en bewondering. Dat land is het rijkste, dat het grootste aantal edele en gelukkige menschen voedt. (2)

7° Het gebruik der Statistieken.

Niets is meer verleidend dan, tot staving van zijn thesis, schoone rijen cijfers te kunnen aanbrengen. In de officieele verslagen staan er schromelijk veel, en overal waar diagramma's en cijfers bijgeschikt zijn, heeft het ten minste den schijn wel ingestudeerd te zijn en stevig te staan.

Niettemin is de kennis van de regels der statistiek zeer weinig verspreid, en in de praktijk is het uiterst zelden dat men de voorzorgen neemt die men bij het gebruik van numerieke gegevens noodzakelijk zou moeten nemen.

Het spreekt van zelf dat we hier al de strikken die de statistiek voor de oningewijden opspant, niet kunnen

---

(1) *Journal de Bruxelles,* overgenomen in *Le Bien Public,* 20 Juni 1911.

(2) De wettige bescherming der arbeiders, door Ernest Mahaim. (Mededeeling aan de Académie Royale de Belgique, 3 Mei 1911).

aanwijzen; dat is de taak van speciale werken, maar we zouden toch volgens een dezer (1) dat tezelfdertijd eenvoudig en volledig is, eenige elementaire voorzorgen die men nemen moet, willen aanduiden.

De eerste voorwaarde om de statistieken nauwkeurig te benuttigen is, juist te weten welk het voorwerp is dat berekend werd. Ofschoon die voorzorg van eerste noodzakelijkheid blijkt te zijn, wordt ze meer dan eens verwaarloosd. Binnen de bespreking in de Kamers van de wet op de pensioenen der mijnwerkers, kwam er spraak over het aantal koolmijnwerklieden; sommige redenaars gaven het jaarlijksch middengetal op, andere het getal *voor een bepaalden dag*. Soms gaan veranderingen die de methode in het verloop der jaren onderging, ongemerkt voorbij; de uitbating der koolmijnen werd nu eens volgens de brute ontginning, dan weer volgens de netto opbrengst aangeteekend; de Belgische handelsstatistiek geeft sedert 1905 de *gemunte* kostbare metalen aan, wat ze vroeger niet deed.

Men moet dus, vooraleer de cijfers ten nutte te maken, beginnen met aandachtig de grondbeginselen te onderzoeken, volgens dewelke de statistiek opgemaakt is.

Voor dat men zich van afgeleide gegevens bedient, zooals verhoudingen, procento's, enz , is het nuttig de eerste gegevens, die de uitslagen van de statistiek uitdrukken, te onderzoeken. De verhoudingen worden

---

(1) A. Julin. « Précis du Cours de Statistique générale et appliquée », 3e uitgave, Misch en Thron, uitgevers, rue Royale, Brussel. Een boekdeel van 240 bladz. met afbeeldingen, prijs 4 fr. We bevelen het ten zeerste aan, aan al de specialisten.

door gelijkwaardige getallen uitgedrukt, terwijl de gegevens waarop ze berekend werden, tamelijk veel verschillen; men kent de missing die dikwijls als voorbeeld aangehaald wordt: in een gemeente van Frankrijk zijn 100 kinderen uitbesteed, 25 sterven: sterfte 25 ten honderd; in een andere gemeente zijn er 2 uitbesteed, 1 sterft: sterfte 50 ten honderd. Besluit: geen zaken vergelijken dan die vergelijkbaar zijn.

Alle statistieken verdienen niet evenveel vertrouwen, maar dat belet niet dat de betoovering der cijfers even machtig inwerkt op personen die weinig geoefend zijn.

Onder de statistieken zijn er, die, opzettelijk vervalscht of verdraaid zijnde om een pleit te winnen, geen 't minste vertrouwen waard zijn. 't Is een kwestie van verstand en doorzicht om de ware van de valsche te onderscheiden. In 't algemeen — we zeggen niet altijd — zijn de statistieken door onze hedendaagsche Staten opgemaakt, rechtzinnig. Maar door hun aard zelf zijn sommige onder hen slechts nabijkomend; zoo bepaalt men de statistiek van den oogst met het aantal beplante hectaren te vermenigvuldigen door wat een hectare van een gegeven graansoort gemiddeld opbrengt. Dat is eene aannemelijke aanduiding, maar niets meerder.

Dan, in een zelfde werk hebben sommige deelen meer waarborgen van nauwkeurig te zijn dan andere. Zoo zijn in de handelsstatistieken de cijfers van den invoer zekerder dan die van den uitvoer; de rede daarvan ligt hier, dat er op de ingevoerde goederen inkomrechten moeten betaald worden en dat de douanen bijgevolg naarstig waken; de uitgevoerde goederen, integendeel, betalen geen rechten, en de

fiscus, vermits hij er weinig belang bij heeft, houdt zich tevreden met een bovenopsch nazicht.

Wil men dus met zekerheid weten, hoeveel we van zulk en zulk voortbrengsel, b. v. in Duitschland uitvoerden, dan is het beter in de Duitsche statistiek te gaan nazien de cijfers van den *invoer* van dat voortbrengsel uit België, dan wel de gegevens der Belgische statistiek nopens den uitvoer naar Duitschland.

Bij het gebruik der statistieken begaat men de meeste misslagen door het lichtzinnig vergelijken. Nemen we eenige voorbeelden in de handelsstatistiek :

Engeland teekent de voortkomst der ingevoerde koopwaren op, volgens de haven waarin die koopwaren toekomen. Zoo zijn het al Belgische koopwaren die te Antwerpen ingescheept worden, ofschoon er een groot deel bij zijn uit Duitschland, Oostenrijk, Zwitserland, Italië en zelfs uit Rusland.

Ware het dan te verwonderen, indien de Engelsche statistieken met de onze niet overeenkwamen?

Holland schat de waarde der koopwaren van internationalen handel, volgens een prijslijst die in 1862 opgemaakt werd! Wat al veranderingen sedert dien! En hoe zal men den handel van Holland vergelijken met dien van de landen waarvan de schattingsprijs der koopwaren alle jaren herzien wordt?

Wij hebben een bloeienden uitvoerhandel, maar toch zoo belangrijk niet als men op 't eerste zicht wel meenen zou, want men neemt er een groote hoeveelheid artikels bij die geenszins Belgisch zijn en tot de doorvoergoederen behooren. Ons land brengt noch maïs, noch caoutchouc, noch ivoor, noch thé..... voort, en we verzenden dat voor Belgische koopwaren. We

hebben te weinig tarwe, en we schijnen er machtig veel uit te voeren. We schijnen veel meer erts uit te voeren dan we opdelven kunnen, enz.

Die missingen komen voort uit het aanzien van zekere onbelaste koopwaren voor Belgische, terwijl het vreemde zijn en die tot den doorvoerhandel behooren.

Ander voorbeeld : In Engeland en in Belgie geeft het staatsbestuur een statistiek van de werkstakingen uit, maar in België telt men al de werkstakingen, terwijl men in Engeland alleen deze aanteekent die een zekeren tijd geduurd hebben.

We ontvingen onlangs het eerste vergelijkend verslag nopens het toepassen der werkmanswetten in Europa, uitgegeven door het internationaal Ambt van Bazel. Het stelt vast dat het onmogelijk is stout te gaan op moeilijk te vergelijken cijfers, en behelst een verzoekschrift aan de verschillende staatsbesturen om te bekomen dat ze de officieele statistieken over de toepassing der werkmanswetten eenvormig opmaken zouden : 't is het eenig middel om er klaar in te zien.

Gaan we uit die moeilijkheden het besluit trekken dat men de statistieken maar moet daarlaten ? Dat ware een besluit dat even valsch zou zijn als de strekking die moet bestreden worden. Integendeel, men moet de statistieken gebruiken, maar op een redelijke, weloverwogen wijze. Daarom moet men de lichtzinnigheid en de overhaasting streng verbannen. Bereiden we ons tot het verstandig benuttigen der statistieken door het lezen van een goed werk, zoo bondig mogelijk opgemaakt, vergeten we niet dat een cijfer niet juist is, alleenlijk omdat het nauwkeurig is, en vooral loopen we de cijfers niet te gemoet. De statistiek is een klin-

kend, plooibaar en stevig wapen in de hand van die er zich weet van te bedienen, maar voorts kwetst ze gewoonlijk maar alleen den onbehendige en den onwetende.

NAREDE.

I.

Aan de wereldlijke Jonkheden.

1. — Wat gedaan om de studiën goeden uitslag te doen opleveren?

We meenen voldoende aangetoond te hebben, dat in de economische kwestiën, meer misschien dan in alle andere, er « iets is dat men ziet en dat men niet ziet ».

Indien we u den indruk nagelaten hebben dat dit alles erg ingewikkeld en droog is, dan zullen we u doen opmerken dat dit boeksken niet geschreven is voor jonkheden die aan « vrees voor verstandelijke inspanning » lijden.(1)

Ten andere, de naarstige studie en de praktijk geven als een voorgevoel van de moeilijkheden, leeren de kwestiën met hun aanhang en uitloop beschouwen, en eindigen met u een gansch bijzonderen aanleg te geven voor maatschappelijke zaken, juist gelijk anderen eene ingeboren voorliefde hebben voor muziek of bouwkunde.

Vrees dus nooit de dorheden van den aanvang.

(1) *La peur de l'effort intellectuel*, is de titel van een uitgelezen werkje van E. P. Gillet, O. P. Lethielleux, Parijs.

« Wie in de wetenschappen niet lijf aan lijf tegen de moeilijkheden opkampt, wie al zijn verstand niet samentrekt in een krachtige aandacht, wie er niet naar poogt om te doordringen wat hem in 't begin tegenspant, zal nooit geesteskracht aanwerven. » (1)

Laat nooit na, wanneer een oorspronkelijke gedachte of een gelukkige uitdrukking u treft, ze onmiddellijk op te teekenen. De nota's die men gemakkelijk weervindt omdat ze methodisch geordend staan, zullen als een kostbare bron zijn waar ge naar beliefte zult kunnen aan putten.

Tracht ook, ten ware binnen het verlof of dat uw beroep u dwingen zou vlug ingelicht te zijn, het lezen van dagbladen tot 's namiddags uit te stellen.

Alles is gezeid nopens de verhevene zending en de ware noodzakelijkheid van de pers, maar 't en is haar verdienste niet verminderen, als men vaststelt dat ze voor de jonkheid een oorzaak is van uitspanning, dikwijls zelfs van tijdverkwisting.

In de Hoogeschool hebt ge, alles goed ingezien, alleenlijk leeren studeeren. Behoud dus, kost wat kost, zoolang als ge kunt, heel uw morgenden voor de studie.

De ware werkers houden aan hun morgend als aan 't licht van hun oogen, en 't is voor degenen die bepaald in het radergestel der werken ingedraaid zitten, een hartelast er niet genoeg meer te kunnen over beschikken.

Was Pater Gratry te streng als hij schreef : « Die

---

(1) Maatschappelijke werken van Channing, vert. Laboulaye, bladz. 105.

man, die meent te willen denken en tot het licht te geraken, laat toe aan de dagbladpers, die verstoorster van alle stilte, die ontwijdster van alle eenzaamheden, hem iederen morgen het zuiverste van zijn tijd, een uur of nog meer, te ontstelen; dat uur wordt alle dagen aan het leven ontrukt, uur gedurende hetwelk de drift, de verblindheid, de babbelarij en de leugentaal, het stof der nuttelooze voorvallen, de begoocheling van ijdele vrees en onmogelijke betrachtingen zich meester maken, misschien om hem heel den dag bezig te houden, van dien geest die gemaakt is voor de wetenschap en de wijsheid.

» Gelief me te gelooven als ik zeg dat een geest die zoo werkt, niets of toch weinig zal leeren, juist omdat er maar één meester is, omdat men er moet naar luisteren om hem te hooren, en stil zijn om er te kunnen naar luisteren.

» Indien ge dus een weinig stilte rondom u wilt, lees dan kalm en rustig, en jaag al de verstoorders buiten. Verwijder u op alle wijzen van de nuttelooze woorden: er zal rekening over gevraagd worden, zegt het Evangelie. Er zal zoowel aan de medeplichtigen als aan de daders rekening over gevraagd worden. » (1)

Indien het noodig is den gewenschten tijd te besteden aan de bezoeken die uw ambt medebrengt, 't is niettemin nutteloos de bezoeken die de dankbaarheid u voorschrijft of de beleefdheid u oplegt, langer te maken dan het behoort. Uw kennissen en vrienden zijn veel gevoeliger aan den blijk van welwillendheid dien ge hun geeft met tot hen te gaan, dan aan den duur van

(1) Les Sources, bladz. 7.

een bezoek. Het uitdrukkelijkste en soms in schijn het rechtzinnigste aandringen is dikwijls in den geest van die u langer houden willen, niets anders dan een beleefdheidsformule die men niet volgens de letter mag opnemen.

Laat ons toe u te verzoeken een deel van den tijd dien ge zoo ingewonnen hebt, te besteden aan het herzien van de groote schrijvers, van die welke door niets vervangen worden. Aristoteles, Plato, den Heiligen Paulus, den H. Augustinus, den H. Joannes Chrysostomus, den H. Thomas van Aquino, Bossuet, Pascal : 't is leeuwenmerg. Zij zullen u een steviger geest en een stalen redeneerkracht geven die ge nooit ergens anders zult bekomen. Zeker zult ge daar werken in vinden over hooge bovennatuurkunde of zuivere godgeleerdheid die we u geenszins willen doen instudeeren; maar 't is een zeer te betreuren dwaling het geheele van hun werken te aanzien als uitsluitend aan de geestelijkheid voorbehouden.

Op den oogenblik dat de crisis der klassieke studiën de ware geleerden zoozeer bekommert, zult ge niet vergeten dat die studiën voor de uitverkorenen die geroepen zijn om er van te genieten, een machtige maatschappelijke draagwijdte hebben.

« De kwestie der betrekkingen tusschen het kapitaal en den arbeid, het vraagstuk der beroeps-organisatiën en der maatschappelijke opleiding van de arbeidende massa's, het oprichten van een algemeen verzekeringsstelsel tegen de risico's van werkonbekwaamheid en ouderdom, zijn de eenige lastige problema's van onzen tijd niet en mogen ons geenszins doen vergeten, dat de beschaving en de zedelijke vooruitgang van een volk

innig in verband zijn met den graad van verstandelijke ontwikkeling, waarop iedere groote natie die bekommerd is met haar toekomst en haar invloed op de wereld, zich houden moet....

In den menschengeest is plaats voor de vereering van het schoone en tezelfdertijd voor het nasporen van het nuttige, en de practische kant van 't leven moet ons noch de liefde tot het ideaal noch den lust naar wat edel en groot is uit het oog doen verliezen. Laten we practische, zaaklievende, realistische menschen zijn, goed, 't is noodig in den tijd dien we beleven; maar laten we daarom niet ophouden te zijn wat we zoolang waren, de verlichte bewonderaars van wat het verleden voortgebracht heeft, de dankbare erfgenamen van wat het ons heeft nagelaten. » (1)

Behouden we altijd een zeer levendig gevoel van onze maatschappelijke verantwoordelijkheid, want « iedere persoon die, 't is eender te welken titel, gelijk welk gezag uitoefent, heeft de dubbele plicht al die welke er van afhangen op te kweeken, en er door uitkeuring een puik deel leiders van af te zonderen. De stoffelijke voorspoed zelfs, de zedelijke voorspoed der hedendaagsche samenleving hangen er van af. » (2)

Bemin hartstochtelijk het werk, want voor ons, christenen, is het een plicht onze natuur al het goed waar ze de kiemen van draagt, te doen voortbrengen, er de grootst mogelijke som zedelijk goed uit op te halen, ten bate van het grootst mogelijk aantal van onze gelijken.

---

(1) *La Réforme Sociale*, 1 Juni 1911.

(2) PAUL DE ROUSIERS, *Réforme Sociale*, 1 October 1911.

In lichamelijk opzicht is het werk een element van gezondheid en kloekte; in verstandelijk opzicht, een ontwikkelingsfactor die door geen enkele natuurlijke gemakkelijkkeid te vervangen is; in zedelijk opzicht een rem voor de slechte driften; in huishoudelijk opzicht, de waarborg van den voorspoed en het geluk van het gezin; in maatschappelijk opzicht, de band die de klassen verbindt en de volksopstanden voorkomt; in godsdienstig opzicht een onvergelijkbare beschutting en een onuitputbare bron van verdiensten.

Heb den heiligen hoogmoed het edel programma van Montalembert te verwezenlijken :

« Ik die zooveel gestreden, zooveel gesproken, zooveel geschreven heb, en meesttijds zonder eenigen onmiddellijken uitslag, ik heb maar één leed, 't is van niet meerder gestreden, gesproken en geschreven te hebben, terwijl me dat nog mogelijk was. Op het einde van iedere loopbaan, 't zij ze kort of lang, schitterend of duister was, blijft er niets helders en troostends over dan de herinnering aan de lasten en de opofferingen die men besteed heeft aan den eeuwigen strijd van het goed tegen het kwaad, van de waarheid tegen de valschheid. Ge moet kunnen ploegen en zaaien zonder op den oogst te rekenen, maar met de zekerheid dat die oogst, zelfs al werd hij door anderen opgedaan, zal bijdragen tot den triomf van het goede. »

Eindelijk, vergeet nooit den voornamen raad dien de H. Thomas gaf aan een jongeling die verlangde met vrucht te studeeren : « Welzalig degenen wiens harte zuiver is... Een welgezuiverd geweten is in de beschouwing van de waarheid niet belemmerd door de stoornis en de duisternissen der driften· Doe dus niets dat uw

geweten kan besmeuren, opdat de Eeuwige Wijsheid er haar lichtstralen aan mededeele. »

Voeg gaarne bij een ongemaakte nederigheid een onbuigbare rechtzinnigheid en een onwrikbare vastberadenheid, en weet u tegenover de slechte verleiding te stellen, volgens de schoone vergelijking van de H. Schriftuur : « als een ijzeren zuil en een stalen muur ».

Een kloosterling gaf gaarne aan de jonkheden een raad dien we goed onthouden hebben :

« Vrienden, hebt altijd den lusttrek naar de hoogten ; Hij alleen geneest van de overweldigende zucht naar de laagten. »

2. — *Hoe zich bij de maatschappelijke werken ingelijfd?*

Lastige vraag, omdat het onmogelijk is er een eenvormige en algemeene oplossing aan te geven ; en we durven ons zelfs het genoegen niet toezeggen er een gansch voldoende antwoord voor te vinden.

Die vraag stelt zich niet voor den priester die van ambtswege in veel werken en insgelijks in het meerendeel der andere gemakkelijk binnenkomt.

Ze stelt zich ook niet voor den onderwijzer, want vooral in de kleine gemeenten, is hij om zoo te zeggen van ambtswege aangeduid om zijn opvoedende zending voort te zetten in menigvuldige werken voor volwassenen, hetzij als schrijver, als raadsman of als schatbewaarder.

Maar anders staat het er voor een jonkheid die pas de Hoogeschool heeft verlaten of voor een rijke jonge dochter die even uit de kostschool komt. Ze voelen dat er in het leven nog wat anders te doen is dan zich te

verrijken en te vermaken, en ze verlangen welgemeend een deel van hun persoon, van hun tijd, van hun kennissen en van hun geld aan anderen te besteden.

Ze komen ons zeggen :

Ik vraag niet beter dan me een weinig met maatschappelijke werken bezig te houden, maar hoe moet ik het aanleggen ?

Begin met goed uw midden gade te slaan.

Of wel zijn er de werken niet goed ingericht en verscheidene die er waarlijk noodig zijn, ontbreken; of wel ze zijn zoo bloeiend en zoo passend dat het niet voordeelig is er nieuwe bij te voegen.

In het eerste geval zult ge u in betrekking stellen met een lid van de geestelijkheid of met een offervaardigen of invloedrijken leek. Ge zult niet vergeten dat de ouderen niet gaarne zien dat de jongeren schijnen hun te willen leeren wat ze te doen hebben. Ge zult hem zeggen, dat ge gelukkig zijn zoudt dienst te kunnen bewijzen en ge zult hem vragen of hij niet denkt dat er middel is om zulk of zulk werk in te richten.

Krijgt ge een aanmoedigend antwoord, dan zult ge niet nalaten te zeggen dat ge, vermits ge meer goeden wil dan ondervinding hebt, rekent op zijn goede raadgevingen; en ge zult die raadgevingen benuttigen ten bate van het werk dat ge wilt vooruithelpen. Voor dat ge u aan 't werk zet, zult ge 't beste lezen wat men daarover geschreven heeft. Ge zult meest altijd kostbare aanduidingen vinden in de verslagen van het congres van Mechelen, in die der congressen van maatschappelijke werken die reeds in een zeer groot getal arrondissementen plaats gehad hebben, en in het

tweede deel van de *Manuel Social* van Pater Vermeersch. Ge zult ook trachten te gaan zien hoe een zelfde werk elders zooal gaat.

Indien de gezaghebbende en invloedrijke menschen die ge aangesproken hebt, u een antwoord geven dat geenszins aanmoedigend is, dan moet ge u niet boos maken, vooral u niet ontmoedigen, maar met rustig hoofd overwegen wat er u gezegd is.

Indien hun opwerpingen u als afdoende voorkomen, wacht dan naar een gunstiger oogenblik, en zie of er geen ander werk is dat meer kans tot welgelukken heeft, of dat de gedachten zou kunnen voorbereiden tot het werk dat gij noodzakelijker vondt; een voorloopig gebouw of zelfs een eenvoudige tent zijn altijd meer waard dan niets.

Komen de opwerpingen klaarblijkelijk voort uit kommerloosheid, vadsigheid of vooringenomenheid, ga dan bij andere personen of zelfs bij de hoogere overheid. Dikwijls is daar middel toe zonder diegenen te kwetsen welke uw ontwerp maar koel onthaalden : met hun te zeggen dat ge ook andere zienswijzen wenscht te kennen en dat ge overtuigd zijt dat ze 't geenszins kwalijk zullen opnemen dat ge u tot raadgevers richt die niet zoozeer overlast zijn. Voeg dan tact en volharding bij een heldere wilskracht, en gewoonlijk zult ge uw doel bereiken.

Indien ge een buitengemeente of een landelijke streek bewoont die zoo gelukkig is een heel volledige inrichting van maatschappelijke werken te hebben, dan zult ge onderzoeken welk van die werken meest aan uw aanleg beantwoordt of welk meest uw medewerking noodig heeft.

Volg ijverig de openbare algemeene vergaderingen. Worden er de vreemdelingen nooit of zelden toegelaten, onderzoek dan of ge u niet door iemand van invloed of van gezag kunt laten voorstellen. Hoe het ook ga, de beste taktiek zal altijd die zijn welke ons door het Evangelie aanbevolen wordt : u in 't begin nederig op de laatste plaats houden ; 't is het beste middel om vroeg of laat uitgenoodigd te worden om hooger te gaan ; en dat zult ge dat doen niet uit eigenliefde, maar om meer goed te kunnen verrichten.

Indien het u, ondanks alles, dan nog niet lukt, wacht u wel het al te haastig aan de personen uit uw omgeving ten laste te leggen, en te meenen dat ge door een samenloopen van noodlottige omstandigheden veroordeeld zijt om de zaak op te geven.

Onderzoek uw geweten om te zien of de oorzaak van uw mislukkingen niet in u zelf te vinden is.

Wij allen kennen mannen en vrouwen die ontegensprekelijk talent en goeden wil hebben, die een naam dragen die hun in hun midden alle deuren opent, en die, niettegenstaande dat alles, dat minimum van volksgenegenheid niet kunnen bekomen, om volgaarne in de maatschappelijke werken aangenomen te worden.

Ze hebben in hun uiterlijke, in hun houding, in hun manier van iemand aan te spreken, zoo iets stijfs, killigs, gedwongens, dat het medegevoel rond hen afkoelt en op afstand houdt. Het zijn onbewuste afzonderaars, verwonderd dat er tusschen hen en het volk geen strooming komt. In de Hoogeschool waren ze tusschen de « azteken » geklasseerd en staken ze geweldig af bij die welke dat te weinig waren. Als ze in een volksvergadering komen, is 't met moeite dat ze

aan de werklieden welke ze niet vermijden kunnen, de punt van hun fijngeschoeide hand toereiken; als ze spreken hebben ze zonder het te weten den schijn die werklieden een groote eer aan te doen of een voorname gunst te bewijzen.

Komt er in de vergaderingen van arbeidsters een jonge rijke dame, ten andere zeer offervaardig, maar die in plaats van smaakvol en eenvoudig gekleed te zijn, een prachtige en schreeuwende kleedij of een grooten bloemenkorfhoed draagt, dan stelt ze dikwijls, zonder het te willen, tusschen haar en de arbeidsters een afstand die alle hartelijke samenwerking belet.

Sommige dames geven onwetens een al te persooneigen karakter aan het werk waar ze zich mede bezighouden. Ze hebben *hun* werk, zooals ze hun orkestzetel hebben in den Muntschouwburg of in het Conservatorium. Alle meêwerking die niet naar hun inzicht is, wordt door hen instinctmatig op zij geduwd. Maar de onafhankelijkste en invloedrijkste arbeidsters zien weldra dat ze in dat werk maar als figuranten voorkomen. En 't werk slabbakt, ofwel het blijft zuiver liefdadig, ondanks de edelmoedige inzichten en tot groote verwondering van de presidente.

We weten goed dat altijd de eenen meer dan de anderen strakker van gelaat, koeler om aanspreken of meesterachtiger van karakter zullen zijn. Van voor lang heeft de Psalmist gezeid: *Ipse fecit nos et non ipsi nos.* Maar zonder de volksgunst te zoeken, die ten andere door het gezond verstand van 't volk geweigerd wordt aan degenen die er te veel naar steken, moet ge er naar pogen om, door een groote eenvoudigheid van houding, van kleedij en van woord, de menschen waaraan ge

goed wenscht te doen, toe te laten gemakkelijk met u te kunnen omgaan.

Een tweede hinderpaal belemmert dikwijls den goeden wil der jonkheden die aan maatschappelijke werken wenschen deel te nemen, en dat is hun houding tegenover de ouderen.

Ongetwijfeld hebben soms de ouden, omdat ze oud zijn, oude gedachten, net gelijk de jonkheden er dikwijls hebben die op verre na niet genoeg gerijpt zijn. De ouden mistrouwen dikwijls te veel de jonkheden, en 't is hartezeerend voor deze laatsten, verdacht of beschuldigd te worden alleenlijk uit hoogmoed te handelen.

Die welke veel aan 't hoofd gestaan hebben en daardoor meer gewoon zijn te bevelen dan te gehoorzamen, worden somtijds op den duur en zonder het te vermoeden, weerspannig aan alle bespreking. Brengt ge te veel opmerkingen voor, dan breken ze de samenspraak zoo maar plotseling af met een ruwheid die pijnlijk valt aan degenen die hen kennen, en die kwetsend is voor die hen niet kennen.

Maar die spijtigheden, welke ge ten andere niet moogt veralgemeenen, verrechtvaardigen bij de jonkheden de al te veel bestaande en zeker minder te verontschuldigen strekking niet, de ouden te behandelen met een misprijzen dat geen rekening houdt noch met de bewezen diensten, noch met de hoogere eischen van de tucht, noch met de moeilijkheden die door de mannen van ondervinding altijd beter ingezien worden.

Het aangeboren gezond verstand van 't volk doet het instinctmatig de jonkheden mistrouwen die den schijn

aannemen er veel meer van te weten dan de ouden. Vermijd dus zorgvuldig nieuwigheden of hervormingen voor te stellen voor een werk waar ge maar nauwelijks bij zijt.

Weet in 't begin wel te luisteren en als 't noodig is lang te zwijgen : in al de vergaderingen hebben degenen die goed en zelden spreken, den meesten meêval.

*
* *

Maar het is tijd de bijzaken te behandelen. Vermits we ons richten tot jongelingen die uit de Hoogeschool komen, onderstellen we dat ze daar, zooniet reeds in 't College, en ten minste in de groote trekken, de bestaansreden en de werking van onze maatschappelijke werken zullen geleerd hebben.

De boeken die in deze kleine Handleiding aangeduid staan, zullen hun daarenboven al de wenschelijke inlichtingen verschaffen.

*
* *

Indien ge in een uitsluitelijke landbouwstreek te werken hebt, waar noch bestendige, noch tijdelijke beroepsscholen, noch studiekring, noch volledige instelling van verzekering, gezamenlijken aankoop of van crediet bestaat, tracht dan die leemten aan te vullen. Denk vooral aan een Raiffeisenkas, en bestudeer zorgvuldig den toestand der landbouwwerklieden.(1)

---

(1) We hebben met groot genoegen vastgesteld, tijdens het 2e Congres der christelijke syndicaten van hoveniers- en bloemkweekersknechten, dat al die werklieden uit hun eigen zoo duidelijk overtuigd waren van de noodzakelijkheid der beroeps-

Bestaan er die werken, vraag dan aan die welke ze besturen, of ze u niet kunnen aanvaarden voor schrijver of hulpschrijver. Zoo lastig als 't den landman valt zich de les te hooren spellen, zoo vereerd voelt hij zich bij het zien dat een geleerde en rijke jongeling hem nederig komt voorstellen een deel van het bestuurswerk te volbrengen.

Zijn er in uw gemeente werklieden die op gestelde tijden naar den vreemde of naar het binnenland trekken, hetzij om op het veld of aan de groote openbare werken te arbeiden, ofwel zijn er heen- en weerreizende werklieden, neemt dan onmiddellijk hun zaak ter harte, raadpleeg dan de beheerders der naastbijgelegene Secretariaten voor maatschappelijke werken; en breng voor de heen- en weerreizers en voor al de werklieden die langs dezelfde spoorweglijn vertrekken of in dezelfde centrums arbeiden, een algemeene en zooveel mogelijk eenvormige werking tot stand.

Vergeet ook die niet welke naar de groote centrums verhuizen; stelt ze in betrekking met de bijzondere Secretariaten die er zich mede gelasten om hun al de noodige inlichtingen en de onontbeerlijke raadgevingen te verschaffen; zoo b. v. voor Brussel, het bijzonder bureel dat hun in het Middensecretariaat van de Kogelstraat voorbehouden is.

***

---

leergangen. De heer Campion, uit het Ministerie van Landbouw, en de E. H. Onderpastoor Torfs, van Boschvoorde, kunnen u nopens het onderricht over bloemkweekerij kostbare aanduidingen bezorgen.

Er is ook veel te leeren in de jaarlijksche verslagen van Kanunnik Luytgaerens over de werkzaamheid van den Boerenbond.

De kleine burgers zijn in 't algemeen meer wantrouwend, minder te genaken dan anderen, tegen alles in meenende, dat zij zich zelf wel uit de moeilijkheden redden zullen. Nochtans, dank onder andere aan de onderzoeken en de congressen die we vroeger vermeldden, zijn er onder hen reeds veel die begrijpen dat klagen en verwenschen tot niets baat, en die zien hoe wreed dezen vroeg of laat zullen teleurgesteld zijn die zich naïefweg blijven betrouwen op de afdoende macht der wettelijke tusschenkomst. Ze stellen heel wijselijk hun hoop in het vermenigvuldigen der groepen, der beroepsleergangen, der verzekerings- en crediet-instellingen. Reeds hebben ze in verschillene steden bijzondere dagbladen en zelfs secretariaten. In de gemeenten waar de kleinhandel en de kleinnijverheid bloeien, zult ge dus uw werkzaamheid en uw naspeuringen langs den kant van den middenstand richten. Indien ge Duitsch kent, stel u dan op de hoogte van de zoo belangrijke beweging die in Duitschland ten voordeele der kleine burgerij ontstaan is, en laat haar het voordeel genieten van wat ge op een studiereis of bij het regelmatig lezen van bijzondere tijdschriften geleerd hebt.

In veel steden hebben we de handels-, nijverheids-, bankbedienden, enz. te veel verwaarloosd.

Ze zijn nochtans onze belangstelling heel waard, en hebben meest altijd ernstige grieven te doen gelden. Zie het na of ge hun geen dienst bewijzen of hen niet aanzetten kunt tot het stichten van een kleinen studiekring.

We houden ons sedert eenigen tijd bezig met jongelieden te groepeeren die voor het meerendeel kleine

bedienden zijn, en we hebben bij hen een zucht naar leeren en een geest van offervaardigheid ontmoet die onze verwachting overtrof.

Tracht dus aandachtig de middelen te bestudeeren om de ware belangen van den middenstand met de tegenwoordige nijverheids- en maatschappelijke noodwendigheden overeen te brengen.

In alle gemeenten van eenig belang komt het voortbrengen in 't groot, bijzonder in de bakkerij, hoe langer hoe meer voor als een nijverheidsevolutie die zoo onmogelijk te beletten is als het vervangen van een oude mekaniek door een verfijnde machine. Het is klaar dat de groote maatschappijen aan hun klanten en aan hun personeel voordeelen kunnen verschaffen die kleine ondernemingen nooit zullen kunnen geven en die zelfs moeilijk van vereenigingen van kleine patroons zullen te bekomen zijn.

De macht van de Belgische socialistische partij kwam en komt vooral nog voort uit haar samenwerkende maatschappijen, en ge zult u afvragen, of inachtnemingen van algemeene en hoogere orde ons toelaten er haar in menige localiteit het monopolium van te laten. Het invoeren van elke technische en industrieële nieuwigheid stoort noodzakelijk de aangeworven gewoonten, schaadt bijzondere belangen en brengt voorbijgaande crisissen teweeg. Maar het is niet moedig een moeilijkheid oplossen met er de onvermijdelijke oplossing van te verschuiven; en met reden mag men vragen of, van nu af reeds, veel groote handelsondernemingen aan den kleinhandel geen gevaarlijker mededinging doen dan de arbeiderscooperatieven. Ware 't niet een echten dienst bewijzen aan den klein-

handel, hem aan te raden zijn krachten op een ander gebied samen te trekken?

***

Indien ge in een nijverheidsgemeente of in een stad woont waar een studiekring bestaat, laat er u zonder haperen bij inschrijven. Ge zult er de beste propagandisten van den omtrek in ontmoeten, en als ze zullen zien dat ge de vergaderingen regelmatig en aandachtig volgt, zullen ze u weldra bij andere werken inlijven.

In verschillende studiekringen verkiezen de werklieden, om redenen die men gissen kan, ondereen te blijven; in dien zin dat ze door het burgerlijk element niet willen overheerd worden. Maar 't is zelden dat ze wantrouwend zijn jegens een jonkheid die in allen eenvoud tot hen komt, met het uitsluitelijk inzicht zich te onderrichten en met den rechtzinnigen wensch nuttig te zijn.

Indien er in uw gemeente een vakvereeniging, een onderlingen bijstand, een werkmanskring, een antisocialistischen bond, enz., bestaat, — en welke gemeente heeft niet iets dergelijks — maar dat er nog geen studiekring ingericht werd, dan zijn de bestuurders der andere werken de aangewezen mannen die u helpen kunnen om er een in te richten. Men kan het niet genoeg herhalen : het is nooit onmogelijk, als men het met vuur en volharding wil, eenige mannen van goeden wil te vinden.

***

Onderstellen we nu het meest ongunstige : niemand uit uw omgeving kan of wil zijn invloed of betrekkingen doen dienen om u te helpen.

Ziehier een uitgelezen methode :

Ge gaat voorbij een groep metsers of kasseiers die binnen schoftijd hun boterham eten. In plaats van, zooals zooveel anderen, maar voort te gaan, wenscht ge hun smakelijk te eten. Ge laat niet één gelegenheid voorbijgaan zonder hun « goeden dag » of « smakelijk te eten » te wenschen, en ge tracht de wantrouwigsten onder hen tot spraak te krijgen. Of wel, ge vindt een reden om eenige werklieden die op u een goeden indruk maakten, te huis te gaan vinden; of wel is 't een groep arbeiders die op den dorpel van een huis zitten te rusten, of die ge ontmoet in een wachtzaal, aan een trein of in gelijk welke vergadering, en ge vindt een middel uit om met hen eenige oogenblikken te spreken.

Van als ge bevonden hebt dat ze u op den duur voor een goeden type houden, vraagt ge hun of het niet mogelijk zijn zou langer over de belangen van hun stiel te spreken, in een lokaal dat geen 't minste wantrouwen opwekt. Indien ze grieven voor te brengen hebben, is het dagorde van de eerste maal gevonden. Indien ze zeggen tevreden te zijn, dan zult ge de gedachte uiteendoen dat het nuttig zijn zou elkander goed te verstaan om zeker te zijn tevreden te kunnen blijven en opdat het hun makkers zouden worden. Als 't noodig is, zult ge een « ronde » betalen, of ge zult tabak en cigaren op zak hebben. Het kan gebeuren dat het wantrouwen, ondanks alles, nog voortduurt; weer u dan om kost wat kost een werkman of een mindere dan gij te vinden, die in uw plaats de eerste voetstappen doen zal.

We weten genoeg, dat die methode niet altijd de aangenaamste of de gemakkelijkste is, en dat ze daaren-

boven somtijds zoolang duurt dat men het op de zenuwen krijgen zou; maar we kennen veel katholieke en socialistische werken, die nu machtig staan, en toch zóó begonnen zijn; en 't ware vernederend dat het puik der geleerde en rijke jonkheid de wilskracht niet hadde die zoo menigmaal door eenvoudige werklieden werd aangewend.

Neem dus het vast besluit elke kwestie van eigenliefde of persoonlijk belang op zij te zetten; vind het niet te laag met nederige en weinig ophef makende werken te beginnen, en gelief er niet naar te wachten totdat een afvaardiging van de werklieden om uw hooge bescherming of uw kostbare medewerking zal komen verzoeken. Ge zoudt lang kunnen wachten.

Ten hoogste zoudt ge op den duur tot een weinigbeduidend eerepresidentschap kunnen geraken van een maatschappij, wiens leden — gelief er in 't geheel niet aan te twijfelen — uitsluitelijk uw geld zouden in 't oog hebben.

* * *

De bestuurders der maatschappelijke werken van uw gemeente en van den omtrek zullen dikwijls gelukkig zijn op u te mogen rekenen, om in het patronaat, in de beroepsschool of in den Werkmanskring kleine conferentiën of maatschappelijke lessen te geven, in den zin van die waar we vroeger over spraken.

De diensten van toelichting, klasseering en comptabiliteit zijn in verschillende secretariaten, bij gebrek aan medewerkers die den noodigen tijd en de noodige bekwaamheden hebben, nog niet ingericht zooals het behoort.

Andermaal ontvangen die secretariaten — en dat is het geval voor ons Syndikaal Middensecretariaat — zeer veel vreemde beroepstijdschriften, die ons personeel bij gebrek aan tijd niet doorbladeren kan om er in onze reeds zoo talrijke vakbladen de leerzame bijdragen van samen te vatten. Zou het u waarlijk zoo lastig vallen de bestuurders van die secretariaten en de opstellers van die vakbladen te helpen om hun werk uit te breiden en te volmaken?

Eindelijk, hoe menigmaal zoudt ge heel nuttig aan het opmaken van een maatschappelijke monographie van uw gemeente of van uw streek kunnen beginnen? De monographieën uitgegeven door de heeren Vliebergh en Ulens, door kanunnik Aloïs Appelmans, en die welke regelmatig in de prachtige verzameling : « Les Ouvriers des Deux-Mondes » verschijnen, zullen u kostbare aanduidingen verschaffen.

***

Vermits dit handboekje voor jongelingen bestemd is, moeten we hier niet uitdrukkelijk spreken over het apostolaat der vrouwen uit de begoede volksklassen.

Nochtans moet het maatschappelijk apostolaat van den man met dat der vrouw betrekking hebben en zelfs mag het er niet van gescheiden zijn. De kwestie van in de maatschappelijke werken te treden, staat daar evengoed voor de jonge dochter als voor den jongeling. Niettemin zullen we ons bepalen bij eenige algemeene beschouwingen, want een wakkere propagandiste van de sociale werken voor vrouwen heeft juist de kwestie behandeld, met een veel hooger

bevoegdheid dan de onze en in een oprecht practisch boek dat we u vurig aanbevelen. (1)

« Hedendaags komt tot den mannelijken ouderdom een generatie van jonkheden die hun gevoelen frisch en hun krachten ongedeerd hebben gehouden, en die er naar trachten om in hun huisgezin het leven van vurige godsvrucht en maatschappelijk opostolaat waarvan hun jeugd de waarde en de uitgebreidheid beseft heeft, voort te zetten.

Maar, die vurige godsvrucht en dat maatschappelijk apostolaat moeten, om tusschen de onvermijdelijke bekommeringen en de wettige aanloksels van een nieuw leven te kunnen voortbestaan, een weerslag en een verstandige hulp vinden in de bewaarster zelf van dat huisgezin.... » (2)

Het is dus noodig dat dit uitgelezen deel mannen, reeds minder zeldzaam dan sommige zwartzieners wel denken, niet weerhouden wordt door een ontmoedigend niet-begrepen-worden.

Daarom is het vooral van belang er op te werken om aan de jonge dochters uit de begoede standen, en zoowel aan de geestelijke als aan hun wereldlijke opvoedsters, een meer maatschappelijke psychologie te bezorgen, 't is te zeggen eene die beter bewust is van de ware noodzakelijkheden van 't moderne leven en den hedendaagschen gedachtengang, die minder de nieuwe aandurvingen mistrouwt welke de economische en maatschappelijke evolutie oplegt.

---

(1) *La Femme belge* : Verslagen, nota's en toelichtingen nopens de maatsch. werken voor vrouwen, door Juffrouw V. Cappe.

(2) Edward Montier : *De l'éducation sociale des filles*. Parijs, Société française d'imprimerie, bladz. 32

Alles is gezegd nopens de soms afstootelijke lichtzinnigheid van het leven van veel rijke jonge dochters:

« In de wereld komen dat is voor een jonge dochter haar intrede doen in eenige dozijnen salons waarvan meubleering en mentaliteit volgens de mode en volgens overeenkomst zijn; dat is eenige pianostukken spelen die men overal te hooren krijgt, en die voor haar, door hun gerucht, het echt gekraak der aanrukkende massa's verdooven; dat is dansen, 't is te zeggen draaien zonder vooruit te gaan; dat is flikkeflooien, 't is te zeggen malkander een namaaksel van liefde geven; dat is babbelen, bij gebrek aan kunnen spreken; dat is gedachten verknabbelen gelijk gebak en zich een mentaliteit vormen zonder kruim gelijk een lichaamsgesteltenis zonder kloekte, dat is tennis spelen en malkander met dezelfde woorden telkens denzelfden bal weerzenden; afbeeldsel der gansch op voorhand gemaakte oordeelen, die men naar gelang de omstandigheden die het leven zullen dwarschen en die insgelijks voorzien zijn, zal medenemen... » (1)

Dat alles is heel waar, maar hoe menigmaal zouden die juffers ons kunnen antwoorden met de bevallige nevenzitster aan tafel door Edward Montier voorgesteld :

« Vader bederft ons alsof we immer kinderen bleven, moeder verschrikt van als we den schijn aannemen haar te ondervragen, ons broers houden niet op met ons te tergen. Onze droefheden en lasten schrijft men toe aan al te gevoelige zenuwen. Men vijst ons vast aan de beuzelingen omdat men ons tot andere zaken

(1) Id., ib., bladz. 41.

onbekwaam acht. Als we bij toeval eens kouten willen en staande houden wat we voor rechtvaardigheid en waarheid aanzien, dan antwoordt men ons met een onteerende streeling, zeggende dat we 't leven niet kennen.

» Maar dat verwijt, dat ook een waarheid zijn kan, heeft nooit iemand aangespoord om ons nopens het leven te onderrichten, om ons zoover te brengen dat we het begrijpen en er een werkelijke rol in spelen kunnen... » (1)

Haasten we ons nochtans om te bekennen dat men, Goddank, niet zoo ver meer achteruit staat, zelfs niet in veel middens die voor wereldsche gehouden worden. Men vindt er waarlijk verstandige offervaardigheden, die niets beter vragen dan naar een welbepaald doel gericht te worden.

Ondertusschen begrijpen veel jonge vrouwen nog niet genoeg, dat, indien de aalmoes immer moet gegeven worden aan de weezen, de verlatenen en diewelke niet werken kunnen, al de anderen vóór alles werken van voorzienigheid en sociale opleiding noodig hebben.

« Men mag het hen niet ten kwade duiden, men moet er naar pogen om hen tot daar te brengen met er hun de waarheid en het belang te doen van inzien.

» Eerst de waarheid : de liefdadigheid moet opvoedend zijn ; ze moet naar een beteren toestand van zaken streven, maar stevig en gegrond ; ze moet zich verwezenlijken niet in vlug opgeleefde giften, maar in duurzame en vruchthare werken, die vatbaar zijn voor

(1) Id., ib., bladz. 57.

vooruitgang, die malkander kunnen ondersteunen en die kunnen aangroeien in bloeiende instellingen. Geld geven als aalmoes, dat is zijn graan afpikken als het nog grasgroen staat; alleen de volstrekte noodzakelijkheid kan zulke schadelijke behandeling verrechtvaardigen. Een oprecht voorzienige liefdadigheid, bespaarster van haar eigen hulpmiddelen en bekommerd om hun zoo rijk mogelijke opbrengst, zal, terwijl ze de tegenwoordige ellende verzacht, eerst en vooral denken aan het wegnemen voor de toekomst van die gedurig weerkeerende ellende, wier verzachting zonder eenige baat zooveel toewijding, zooveel geestesschranderheid en goud opslorpt.

» De jonge dochter zal dus bij voorkeur naar de levende werken gaan van democratische vorming en opleiding. Ik neem dat woord in een zeer breeden zin, die niets politieks in heeft, maar veeleer een opvoedende bekommering laat uitblijken. » (1)

Om het inkomen in de werken te vergemakkelijken voor de jonge dochters uit de klassen die men vroeger de leidende noemde maar nu de begoede klassen heet, moet men overal de maatschappelijke studiekringen voor vrouwen, de beroeps- en huishoudscholen, de onderlinge bijstanden en de beroepsgroepeeringen vermenigvuldigen, daarbij de methode indachtig zijnde, die in 't eerste deel van dit handboek aangegeven werd.

Op den oogenblik dat het socialismus met geweld en bitsigheid, den haat en den klassenstrijd aanpredikt, moeten ook overal de beide katholieke jonkheden, de werkliedenjonkheid en die der burgerij, zich trachten

(1) Id., ib., bladz. 103.

te vereenigen in werken van volksopbeuring, zooals ze zich door het gebed in de Kerk vereenigen. « Van afgezonderde jonkheden komt geen maatschappelijk goed voort in den rijpen leeftijd; alleen het gemeenzaam werk brengt gemeenzaamheid in de zielen teweeg! » (1)

Die welke in hun wereldsch en vadsig leven gekampt blijven, hebben het recht niet er over verwonderd te zijn dat men hen niet bemint. Ze doen heel natuurlijk denken aan den onvruchtbaren boom waarvan Onze Lieve Heer in het Evangelie gezegd heeft, dat hij nutteloos een plaats innam die het beter was te ontruimen.

***

We wenschen vurig in al onze groote centrums maatschappelijke aankoopbonden te zien tot stand komen, in den aard van die welke reeds een zeer waarachtig goed hebben gedaan in verscheidene vreemde landen, namelijk in Frankrijk, in Zwitserland en in de Vereenigde Staten. Daar ligt voor de jonge rijke vrouwen waarlijk een prachtig werkveld.

De heer Maurits Deslandre liet onlangs nopens dit werk een boek verschijnen dat zoo volledig is als leerrijk door de treffende voorbeelden die hij aanhaalt. Het is noodig, het gedurig te herhalen : « Indien er in 't dagelijksch leven daden zijn waar we geen de minste maatschappelijke bedoeling op nahebben, dan zijn 't wel zeker onze aankoopen. » (2)

We hebben het gezegd : de onlangs gehouden ten-

(1) E. Montier : Revue de la Jeunesse, 25 Sept. 1911.

(2) Max Turmann : Vrouwelijke initiatieven, bladz. 281.

toonstellingen van den huisarbeid hebben ellenden en nakwalen aan 't licht gebracht, wier bestaan men geenszins vermoedde, en wie toch kan beter dan de jonge rijke of geleerde vrouw den dikwijls al te droeven toestand der slachtoffers van den goedkoop ter harte nemen?

Een aankoopersbond verschaft aan zijn leden, door de onderzoeken en de studiën die hij noodzakelijk teweegbrengt, kostbare gelegenheden om op de hoogte te komen van de nijverheids- en arbeiderskwestiën.

« De maatschappelijke aankoopersbonden zijn een gedachte en een werking :

» *Een gedachte.* — Ze beweren dat de koopers, dikwijls en grondig, de werkvoorwaarden bepalen, en dat daar voor hen verantwoordelijkheden, plichten en rechten uit voortvloeien.

» *Een werking.* — Ze beweren de opvoeding der klanten te maken en door de groepeering van de koopers die hun plichten en rechten kennen, in te werken op de voorwaarden waaraan de arbeiders werken. » (1)

Met den aankooper gedurig te herinneren, dat hij op de werkvoorwaarden een doorslaanden invloed uitoefent, met te besluiten tot zijn onweerlegbare verantwoordelijkheid, hebben de Bonden waarlijk niets anders gedaan dan den regel door de godgeleerden in het hoofstuk der Samenwerking geformuleerd, gelukkig toegepast :

« Eens te meer blijkt het met hoeveel reden de

---

(1) *L'Acheteur,* Maurits Deslandres, op. cit., bl. IV.

maatschappelijke katholieken beweren mogen dat ze in de christene overlevering blijven, die ze weervinden en herinneren met tegen de grondbeginselen van het maatschappelijk en economisch liberalismus te strijden. Heel rechtvaardiglijk maakt de zedenwet het geweten van den klant verantwoordelijk, bij voorbeeld, voor het onzedelijk karakter van het kunstwerk dat hij bestelt, van een oneerbare gravuur of een goddelooze uitgave die hij doet uitvoeren en bekostigt.

Het grondbeginsel is toepasselijk op de voorwaarden van uitvoering en op de natuurlijke en voorziene benuttigingen van de bestelde zaak, voor zooveel die uitvoeringsvoorwaarden verbonden zijn met het gegeven bevel : de klant, de kooper laat toe dat het voorwerp voortgebracht wordt en is dan ook in evenredige mate de toelater der onvermijdelijke en « normale » voorwaarden van de voortbrengst. 't Is de klant die aan den verkooper of aan den fabrikant zegt : « Te laten of te houden; ik zal het elders even goed en goedkooper vinden. » 't Is de koopster die den tijd van afleveren bepaalt : « Dat kleed moet ik tegen Zondag morgen hebben. » (1)

In een tijdperk dat men zooverre gebracht is boeken te moeten schrijven over « den eeredienst der onbevoegdheid » en « den afschrik der verantwoordelijkheden », moeten de christene vrouwen duidelijk zien, zoowel als de mannen, welk hun deel verantwoordelijkheid is in een maatschappelijken toestand, waar al te dikwijls het gebrek aan ideaal bij de hoogeren, de haat en de nijd van de lageren, wijd en breed den weg

(1) V. Grandet : Le Mouvement Social, Sept. 1911, bladz. 773.

geopend hebben voor de rampzaligen die hardnekkig werken om de menigten te ontchristenen. Zeg dus nooit « 't Is mijn schuld niet, 't is de schuld van allen, zelfs van de nederigsten. Zeg nooit : Ik kan er niets aan doen. Men kan er altijd iets aan doen, al ware 't maar met het voorbeeld te geven van persoonlijke wilskracht, en met rond zich andere wilskrachten te zoeken, zelfs heel verdokene, waar men de zijne kan aan toevoegen, om een kern van maatschappelijke macht te vormen. » (1)

---

(1) E. Faquet : «... Et l'horreur des responsabilités », blz. 202.

II.

Aan de jonge geestelijkheid.

We kunnen dit boekje niet eindigen zonder aan de jonge priesters van vandaag of morgen eenige algemeene beschouwingen voor te stellen, waarvan hun maatschappelijke werking moet doordrongen zijn.

't Is altijd bedenkelijk raad te geven aan medebroeders, zelfs als men de voorzorg genomen heeft zich uitsluitend tot de jonge te wenden.

De uitdeeler van goeden raad heeft bijna noodzakelijk den schijn te meenen dat hij vrij is van de gebreken waartegen hij de anderen waarschuwt, en dat hij mild bedeeld is met de hoedanigheden die hij hun toewenscht.

Dat echt bezwaar is nochtans geen reden om te zwijgen; het zet ons alleen aan om nooit te gelijken op den wegwijzer die de baan aanduidt maar ze niet volgt.

Met in deze enkele bladzijden, vooral voor onze jonge medebroeders bestemd, aan te dringen op de bezwaren van zekere gebreken en onregelmatigheden, beweren we geenszins dat zij er het monopolium van zouden hebben, maar alleen dat die gebreken, vooral bij hen den goeden uitslag van hun maatschappelijk apostolaat zouden in gevaar brengen.

***

1° De priesterlijke geest.

Uitgaande van een diepe gedachte door Kardinaal Mercier aan zijn seminaristen herinnerd, zullen we u vooraf zeggen dat ge op het gebied van maatschappelijke werken, zooals overal elders, goed zult doen *volgens dat ge leven zult van uw priesterschap*. (1)

Herinneren we ons iederen dag dat we uitverkoren, geroepen en gewijd zijn « om het woord en den wil van Jezus-Christus zicht- en tastbaar te maken. » Een priester die door het gebed en de ingekeerdheid diep-innig verbonden is met God « zal in een uur doen wat een priester die minder bidt, ternauwernood op verscheidene dagen zal verrichten. De daden van een priester die altijd met God vereenigd is, hebben een leven, een warmte, een wils- en overtuigingskracht die geen enkele natuurlijke gave geven kan. » (2)

We hebben ter plaats zelf den toestand van het meerendeel der nijverheidsgemeenten van ons land bestudeerd. We hebben er tot hiertoe niet één gevonden, waar een waarlijk godvruchtige en ijverige priester er niet toe gekomen is, ondanks alles, een ernstig maatschappelijk werk in te richten.

We hebben maar twee categoriën priesters ontmoet die, in maatschappelijk opzicht, niet veel te toonen hadden, en we haasten ons te zeggen dat ze hoe langer hoe zeldzamer worden.

De eersten hadden het voorbereidend methodisch

(1) « Aan mijn Seminaristen. »

(2) Kard. Manning : Het Eeuw'g Priesterschap. 3e uitg., bladz. 82 en 148.

werk verwaarloosd, waarover we in 't eerste deel van dit handboek gesproken hebben. Ze meenden dat ze inderdaad wel deden, omdat ze gedurig veel bezig waren, en zc geleken op degenen die wanen dat ze zaakmannen zijn omdat ze altijd bezaakt loopen.

De tweeden waren zeer eerbiedwaardige toedieners der Sacramenten die men hun kwam vragen of waarvan de noodzakelijkheid zich opdrong; een soort geestelijke bedienden die nauwgezet kweten al wat hun bediening hun niet toeliet achter te laten, maar die voor princiep hadden zich zoo weinig zaken en lasten mogelijk aan te trekken, en die voorts een deel van hun leven doorbrachten met den tijd te betreuren dat het volk veel minder eischend was en dat iedereen veel beter zijn christelijke plichten vervulde.

In hun parochie schijnen de liberalen er over t'akkoord te zijn dat ze een goeden pastoor hebben, die op zijn plaats blijft, maar de socialistische werken gaan er zichtbaar vooruit.

Heel zeker heeft niet elke priester de geaardheid van een tribuun, de gave van de groote aandurvingen of uitstekende oratorische of letterkundige talenten. Maar iedere priester kan en moet de apostelziel hebben en de wettige eerzucht een waarde te worden, menschelijk en bovennatuurlijk gesproken; hij moet en kan zich dikwijls herinneren de strengheid van de Schriftuur voor degenen die hun eerste vurigheid verliezen, en nooit mag hij in hem laten uitdrogen de levende bron van overtuiging en hoop die hij in overstroomende golven op anderen zal uitstorten. « Wanneer ge uw ziel in een andere ziel zult gestort hebben die ging bezwijken, wanneer ge de uitgehongerde ziel zult

gespijsd hebben, dan zal het de rechtvaardigheid en de volheid der plicht zijn. » (1)

2° DE NOODZAKELIJKHEID STERK TE STAAN IN DE LEERING.

Om op de personen die u omringen, een heilzamen en diepen invloed uit te oefenen, moet ge hun dàt kunnen geven wat ze bijzonder noodig hebben : *leering.*

« Hoe menigmaal richt men zich tot een priester om hem twijfels, opwerpingen, moeilijkheden te onderwerpen ; en men is ontmoedigd als die antwoorden haperend, zwak zijn, zonder dat er leering in steekt. Hoe geantwoord op al de vragen van een wereld die, wat men er ook over meent, dorstig is naar waarheid ?

» Ofwel zal men antwoorden met een droog voorschrift, dat heel nauwkeurig is, ik geef het toe, heel rechtgeloovig, maar droog : men zal den vrager bijna in denzelfden toestand laten als toen hij de vraag stelde, of, erger nog, men zal hem in een slechteren toestand laten, want hij zal geneigd zijn om te zeggen : O ! 't is maar dàt, 't is maar dàt ! Wat verwoesting kan zulk gedacht in een geest niet aanrichten !

» Ofwel zal men het beproeven om het voorschrift een weinig te ontwikkelen ; maar omdat men niet sterk genoeg staat in de leering, zal die ontwikkeling flauw zijn ; niet stevig, niet kloek, niet kruimrijk, maar flauw, niet valsch, niet onnauwkeurig, maar flauw, en dan zal de vrager heengaan, vindende dat hij er weinig mede vooruit is, dat hij bij die samenkomst weinig gewonnen heeft, en 't was nochtans met een priester : welk gevaar

(1) Isaïas. Hoofdstuk 48.

op den hoop toe! Hij kwam klaarte zoeken, iets bepaalds, afdoende, en hij heeft een gesprek gevonden, men heeft hem *oratorio modo* toegesproken, want men kan *oratorio modo* spreken zelfs in de meest gewone samenspraak; 't is te zeggen dat men alles algemeen, onbepaald gelaten heeft, zonder die kracht er bij te zetten welke uit diep denken voortkomt.

» Ofwel nog, wat spijtiger en verdervender is dan wat ik daareven zeide, zal het antwoord onjuist zijn. Bewogen door den geestestoestand van den ondervrager, onthutst, niet door zijn twijfels, zijn opwerpingen noch zijn moeilijkheden, maar onthutst door zijn angst, onthutst door zijn verstandelijke benauwdheid, zal de priester die niet leeringvast is, een doodelijken last ondervinden, hij zal dat verstand willen ter hulp komen, dien mensch willen bijstaan, hem toch willen goed doen; en, wanhopende hem genoeg te kunnen inlichten, hem de waarheid voldoende te kunnen bewijzen, vermits hij in zijn verstand niets vindt dat helder of genoeg afdoende is, zoo zal hij bevende de leering een weinig omwringen : hij zal 't eene wat verduisteren, 't andere verbergen, hij zal sterk steunen op een anderen kant die hem bevalt; hij zal een verminderde waarheid, een misvormde waarheid, een beschadigde waarheid aangeven; 't is de heele waarheid niet meer, in haar grondige en kruimrijke kloekte. 't Is een schim van den menschengeest die het dogma vervangt.

» De leering! 't is vooraf het voorschrift, ja, het nauwkeurig voorschrift, waar men de waarheid insluit. Maar, ge verstaat goed in welken zin de waarheid in het voorschrift opgesloten ligt : de waarheid is beschermd door het bepalende voorschrift, ze is beschermd tegen

de dwaling, en dat is noodig; maar de waarheid is oneindig, onuitputbaar, en het voorschrift bevat ze niet heel en gansch. Het voorschrift is een haag, een beschermende haag : ge moet u dus in 't begin aan dat voorschrift houden, voornamelijk moet ge 't ondersteunen en kloek houden. Indien ge de beschermende haag omwerpt, dan wordt de waarheid verwoest; alleenlijk, vergeet niet dat de leering nog iets anders is dan dàt. Als men leeringvast is, wat wil zeggen, dat men gedurig dieper in de waarheid poogt door te dringen en er zich zelven meer en meer tracht van te doordringen. 't Is wat verder in de waarheid gaan, nog wat verder, en dan nog wat verder; 't is heel de waarheid doorloopen, en bijgevolg, 't is de betrekkingen zien die de waarheden onder elkander hebben, en de betrekkingen der eeuwige waarheden met al het andere. »

De leering, op die wijze verstaan, zal u al de wapens leveren en oppoetsen die ge zult noodig hebben om de opwerpingen te overwinnen, die men wel hedendaagsch heet, maar die dikwijls heel oud zijn.

Heel zeker, moet ge de hedendaagsche opwerpingen kennen gelijk ze zijn; maar voordat men stevig staat in de kennis van de waarheid, moet men zich niet haasten om de dwaling te kennen, onder voorwendsel haar terecht te wijzen of te wederleggen; want zoo is het gesteld, dat de welbekende waarheid toelaat alles te doorgronden, de dwaling te begrijpen en het tegenmiddel te vinden, terwijl de gemeenzame omgang uitsluitend met de dwaling ons tamelijk onbekwaam maakt om in de waarheid klaar te zien en ze als waarheid te erkennen. Men moet dus, om zoo te zeggen, diep in de leering dóordringen, niet om niets meer te

weten van den tegenwoordigen tijd, maar om hem beter te begrijpen en duidelijker te doorschouwen. » (1)

3° Het verdoken werk.

Het diepste en duurzaamste goed is menigmaal dat wat ge doet zonder het te zien, of het te weten.

Het komt voort uit pogingen die ge soms voor onnuttig zoudt willen houden; maar de Geest, die blaast waar Hij wil, voerde het zaadje mede dat ge uitstrooidet, en deed het ontkiemen waar ge 't niet zaagt. In de maatschappelijke werken vooral bestaat dikwijls de meest doeltreffende methode hierin, dat men anderen kunne aanzetten tot de eerste pogingen, waarvan het volk de uitslagen wel zal zien, maar den ingever zal vergeten.

« Het priesterschap is de roeping van de deugden die geen geschiedenis hebben. Die ze beoefenen, beminnen er het geheim van, en ze zouden ze aanzien als minder aan God opgedragen, indien ze door de menschen vereerd werden. Die levens mistrouwen de loftuigingen, want ze verduiken wat hen vervult, en met er van te vertellen wat ze laten uitblijken, is het alsof men ze ledig voorstelde. » (2)

Gebeurt het dat ge vooruitgebracht en toegejuicht wordt zonder het gezocht te hebben, wees dan zoo naïef niet te meenen dat het lukken van een uwer ondernemingen u voor de onvoorzichtigheden vrijwaart of een vaste waarborg is voor later welslagen.

---

(1) La Vitalité Chrétienne, par Léon Ollé-Laprune, bladz. 172.

(2) T. Lamy. Antwoord op de intredingsrede van Mgr Duchesne in de Fransche Academie.

De loftuigingen, die men in de dagbladen en openbare vergaderingen zoo kwistig uitdeelt, werden vóor u toegezwaaid aan duizenden anderen, waar niemand meer aan denkt.

Wat meer is, die welke ze u zoo kwistig toedeelen, zouden dikwijls de eersten zijn om met u medelijden te voelen, indien ge die loftuigingen naar de letter dorst aanvaarden; want ze geven ze u met het inzicht u aan te moedigen. « Hoeveel jonkheden die, bedorven door de vleierij van een naïeve en onbescheidene bewondering, niet gegeven hebben wat men er van verwacht had, en die in een ergspijtige middelmatigheid de straf van een voorbarige genoegzaamheid gedragen hebben ! » (1)

4° Het gezond oordeel.

De grondigste studiën, de echtste ijver en de zuiverste inzichten leveren, spijtig genoeg, geen de minste vruchten op, als er gezond oordeel bij ontbreekt.

De prins de Ligne deed het heel juist opmerken in zijn « Mémoires » : « Men kan beleid hebben zonder geestesknapheid, en daardoor goeden uitslag bekomen, maar geestesknapheid zonder beleid geeft nooit goeden uitslag. »

Mistrouw dus de al te eenvoudige formules, de al te bekoorlijke theoriën doordien ze onmiddellijk uitvoerbaar zijn, alsook de besluiten die te haastig afgeleid werden uit een onvolledige naspeuring of een al te eenzijdig onderzoek.

---

(1) Monsabré. Avant, pendant et après la Prédication, bladz. 14.

Het beste middel om de menschen te maken gelijk gij ze zoudt willen, is nog van ze te nemen zooals ze zijn.

Vooral in de economische kwestiën, die aan zeer ingewikkelde belangen en heel levendige teergevoeligheden raken, is de voorzichtigheid van de slang nog noodiger dan de eenvoudigheid van de duif.

Nochtans, als ge overtuigd zijt de feiten aandachtig waargenomen, en iedereen die 't behoorde geraadpleegd te hebben, dan moogt ge niet meer zijn zooals degenen die door gedurig het voor en het tegen te wegen, besluitlooze menschen worden en altijd te laat komen.

In de evolutie der sociale gedachten en werken, evenals in 't bestaan der eenlingen, zijn oogenblikken die men niet mag laten voorbijgaan, omdat ze niet meer weerkomen. Het kan gebeuren, dat dan uw krachtdadige tusschenkomst ontevredenheden verwekt. Laat ze stilaan doorgaan, zonder vernederenden afkeer of kwetsenden hoogmoed, zooals onweders die vanzelf verdwijnen. Het is immers geenzins geraadzaam binnen het onweder te telefonneeren.

Wordt ge in een parochie gezonden, waar misschien diepingewortelde en oude veeten bestaan tusschen katholieke groepen of familiën, wacht u dan wel de partij van den eenen of den anderen te kiezen, en doet krachtdadig uw persoonlijken voorkeur zwijgen. Ons ambt is vooral een ambt van vrede en verzoening, en we zullen het maar met vrucht uitoefenen, als we ons buiten en boven zulke oneenigheden houden. Men mag niet een van deze groepen bestrijden, dan wanneer redenen van algemeenen en zedelijken aard, die teenemaal door

de hoogere overheid goedgekeurd werden, ons niet langer toelaten in den twist onzijdig te blijven.

Nog meer weerhouden moet in zulk geval de geestelijke zijn die gevraagd is om te prediken of een conferentie te houden. Indien hij de zaken verbrodt door een ontijdige tusschenkomst of een ongelukkige zinspeling, dan zal het gewicht van al die moeilijkheden niet vallen op den geestelijke die heengaat maar op den pastoor die blijft.

't Is insgelijks een gebrek aan beleid of gezond oordeel, te meesterachtig te zijn. Als men daar niet tijdig acht op slaat, wordt men dat zonder het te weten.

Ongetwijfeld berooft het priester-zijn ons van geen enkel onzer burgerrechten, maar het verplicht ons vóor alles altijd de houding aan te nemen die ons toelaten zal het meeste goed te doen. Onze geestelijke studiën geven ons geen universeele bevoegdheid en nog minder een universeele rechtsmacht, en, evenals we goed zullen gezien zijn wanneer we in wereldlijke zaken eenvoudige raadgevers blijven die geenszins hun zienswijze willen opdringen, eveneens zullen we ook beknibbeld worden als we ze op eigen gezag afhandelen.

Hebt ge een spitsvondig verstand, een levendige verbeelding en spreekt ge gemakkelijk, dan zult ge wijs handelen als ge er meer dan anderen op waakt om nooit gebrek te hebben aan gezond oordeel.

Die 't haastigste zijn om te spreken, zijn gewoonlijk die niet welke meest te zeggen hebben. De geestige zetten kosten soms heel duur; sommige van uw geestigheden die men stil in de mouw gestoken heeft, zal men u misschien betaald zetten met een weerwraak, die voorbereid is met een geduld dat doet denken aan dit

der ezelin van den Paus, zoo wel verteld door een befaamd letterkundige. De onschuldigste spotternijen eindigen met tegen te steken indien ze te lang duren; en ze zouden u blootstellen aan een antwoord als dat van dien medebroeder met schuchter voorkomen, waar een braafste pastoor lang mede gespot had om zijn zwaarlijvigheid, eindigende met hem te vragen of hij zich dikwijls woog. De medebroeder, die zoo wat gebeten was, antwoordde : Ik houd me tevreden met mijne woorden te wegen !

5° De eerbied voor de overheid.

De groote maatschappelijke opmerker, Le Play, terugblikkende op zijn zoo wel gevuld leven, stelde vast dat « de kalmte en de bijval vooral voortkomen uit een geest die geen twijfel heeft nopens de grondwaarheden die den vrede behouden en den maatschappelijken voorspoed verzekeren » (1). Bovenaan die grondwaarheden schreef hij altijd wat hij de « noodzakelijke gehoorzaamheden » noemde.

Laat u nooit beïnvloeden door dien geest van weerspannigheid en kleineering, die hedendaags op al de trappen van het gezag, het besturen zoo lastig maakt.

We zijn soldaten. Het kan gebeuren dat het bevel van den overste ons als niet voordeelig voorkomt; onderstellen we zelfs dat het inderdaad niet voordeelig is. Maar de overste is de tucht, en de tucht is heel het leger.

Hoe spijtig dat men sommige ambten niet voor een tijdlang aan de stelselmatige beknibbelaars kan toe-

(1) *Les Ouvriers Européens*, 2e uitg., bladz. 592

vertrouwen! Ze zouden misschien op den duur beprijpen, dat de overste het in de meeste gevallen uit liefde laat de redenen te geven van zijn beslissingen. Indien de tucht den onderdaan oplegt zich te onderwerpen, dan legt ze ook dikwijls de overheid op te zwijgen; en van de twee plichten is de eerste niet altijd de moeilijkste.

« Eisch ook niet van de « ouden » wat wij, de ouden van morgen, heel waarschijnlijk ook van de jongen niet zullen verdragen : het onmiddellijk bijtreden aan onze gedachten en methoden. Alleen de ondervinding zal uitwijzen welke de beste zijn.

» De Wereldbrief, *Graves de communi,* van Leo XIII en het *Motu proprio* van 18 December 1903, van Pius X, hebben aan de geestelijkheid den strikten plicht herinnerd zich, heel en al, zonder voorbehoud, zoowel in het onderwijs als in de maatschappelijke werking, te houden aan de onderrichtingen voorgeschreven door den H. Stoel en door de Bisschoppen.

» 't Is geen verdienstelijke ijver, ook geen rechtzinnige godsvrucht, dingen te ondernemen die zelfs schoon en goed zijn in hun eigen, als ze door den wettelijken Herder niet goedgekeurd zijn. » (1)

6° De opgeruimdheid.

We hebben altijd vastgesteld dat de priester die op de maatschappelijke werken een waren invloed wil hebben, bijna noodzakelijk een opgeruimd man moet zijn. Die opgeruimdheid heeft heel zeker niets te

(1) *Motu proprio,* XIV.

stellen met de uitgelatenheid of de overdreven gemeenzaamheid, en past heel goed bij den voornamen en noodigen eerbied dien men aan zekere personen verschuldigd is. Vooral de werkman heeft het noodig, na een dagtaak die dikwijls eentonig en lastig is, een opgeruimd aangezicht te zien, een hartelijk woord te hooren, dat in moeilijke oogenblikken opbeurt, dat belet dat de bespreking bitsig wordt en alle ontmoediging voorkomt.

Ondanks alles zal het u toch voorvallen dat ge soms lastig en droef zijt. Zoowel in ons leven als in de natuur zijn niet alle dagen even zonnig, daar komen uren in voor dat het drukkend en somber is. Doe dan geweld om uw droefheid niet te laten doorkomen, opdat de anderen er niet door lijden zouden, en herinnert u dikwijls dit schoone woord : Het geluk is de eenige zaak die men geven kan zonder ze te hebben.

7° De beschouwingsbreedte en de verdraagzaamheid.

We doen dikwijls veel kwaad met die welke onze godsdienstige overtuiging niet deelen, te streng te beoordeelen en te behandelen.

Opgevoed in een innig christelijk midden, vandaar rechtstreeks overgegaan — en dat is 't geval voor de meesten onder ons — naar het college en dan naar het seminarie of het noviciaat, hebben we natuurlijk veel moeite om klaar te zien in geestestoestanden die door alles van den onzen verwijderd zijn.

Zeker zijn er veel onder die welke ons bekampen, en vooral onder die welke ons verlaten, die meer ge-

kwollen worden door de moraal dan door het dogma. Men ontmoet er insgelijks bij wien het hevig anti-clericalism veel meer een ziekelijkheid schijnt te zijn dan wat anders.

Maar daarnevens zijn er wier edelmoedigheid en rechtzinnigheid men, zonder onrechtvaardig te zijn, niet verdenken mag. Van in hun prilste jeugd hebben ze een gezichteinder bekeken en een lucht ingeademd die gansch van de onze verschillen; ze waren de slachtoffers van een onderwijs dat ons niet kent, en rondom hen hebben ze ouders en vrienden gezien die zij achten, maar zich geenszins bekommerden om wat voor ons het « *eenig noodzakelijke* » is. Menigmaal heeft in hun omgeving het beoefenen der deugden van het christendom het geloof in diens leeringen overleefd, en ze mogen met reden zeggen dat ze nooit tegen het licht gezondigd hebben.

Ik bid u, herinner u altijd, in de betrekkingen die ge met hen hebben zult, de zoo breede en troostrijke leering der groote godgeleerden nopens de hoogere rechten van het geweten dat onvermijdelijk verdwaald geraakt is : het onwrikbaar vasthouden aan de leering, een natuurlijk en logisch gevolg van het bezitten der waarheid, gaat heel goed te zamen met een groot inzicht van verdraagzaamheid en welwillendheid. (1)

De zielen gelijken de bloemen : als men ze met geweld wil openen, trekt men ze uiteen. Men moet ze heel voorzichtig in een voordeelige luchtgesteltenis

---

(1) Cfr. H. Thomas, Ia, IIa, q. 19, art. 5 en 6, en de zoo gezaghebbende uitleggingen van Pater Gardeil in zijn schoon werk : *La Crédibilité et l'Apologétique,* Parijs, Lecoffre.

plaatsen en ze hartelijk omringen met zorgen die ze-zeker of haastiger zullen doen ontluiken.

Het beste middel om menschen die onze leeringen niet kennen of er tegen ingenomen zijn, tot Christus terug te brengen, is zorgvuldig te vermijden den schijn te hebben voor hen een sermoen te willen houden, maar van aan te dringen op hetgeen hen nader tot ons brengt vooraleer over te gaan tot hetgeen ons van hen scheidt, van te peinzen dat er ten minste één punt is waarop we om te beginnen ons kunnen t'akkoord stellen : te zamen wenschen dat het lijden en het onrecht zouden verminderen, en te zamen hopen dat dit zal gebeuren.

En gevalt het dat ge minzamen maar hardnekkigen tegenstand ontmoet, neem dan uw toevlucht tot de eenige geloofsverdediging die u nog overblijft, het gebed, en troost u met het woord van Paulus tot Philemon : *Forsitas discessit ad horam at te ut æternum illum reciperes.*

8° De zonde van het overjachtig werken.

Vermits dit boek maar geschreven is voor die ten volle bewust zijn van de grootheid hunner voorname zending, moeten we niet spreken over de zonde van luiheid, honderd maal erger dan die van het overjachtig werken.

Maar we kunnen niet weerstaan aan den lust om de regels over te schrijven, waardoor een van onze medebroeders, die te vroeg gestorven is, de oorzaken en de gevolgen van het overjachtig werken heeft aangetoond. Heeft hij er zoo goed over geschreven om er zelf niet

genoeg aan weerstaan te hebben, en hebben wij die overwegingen zoo juist gevonden omdat we ook eens voor dezelfde bekoring stonden? 't Is een kwestie die we door onze vrienden zullen laten oplossen, indien ze hun bij toeval mocht aanbelangen, ons veroorlovende hun daarbij onze voorafgaandelijke verschooning te herinneren.

« Wanneer een christen mensch vast besloten is zijn familieplichten, ambtsplichten, burgerplichten, parochiale en apostolische plichten te vervullen, dan valt het hem dikwijls voor niet meer neen te kunnen antwoorden op de vragen en gelegenheden waardoor hij aangevallen wordt : alle soorten van betrekkingen of werken vragen zijn tijd en zijn medehulp.

» Zoo schijnen het zijn menigvuldige sociale plichten jegens land en Kerk te eischen.

» Hij geeft toe. Laten we hulde brengen aan den ijver dien hij aan die menigvuldige taken teenemaal uitput; maar betreuren we ook dat hij daardoor zijn krachten zoo overdreven verdeelt : dat gaat heel ras de vermogens van een enkel mensch te boven, hoe groot hij ook zij door de natuur en de gratie. Dat is inderdaad overjachtig werken : een uiteenstrooiing van krachten die dienden samengetrokken te worden.

» Niets is nadeeliger tot het goed vervullen van den echten maatschappelijken plicht. Ge onderneemt te veel werken te gelijk. Vermits uw krachten, ofschoon ge er hebt, beperkt zijn, zoowel voor de gehalte als voor het aantal, zoo zal niet één van de dingen die ge aanvangt, den uitslag geven dien het zou moeten opleveren. 't Is zoo dat overfelle werkers niets nalieten dan ruwe schetsen : hier en daar openden ze voren, groeven,

ware mijnen; maar ze hadden de samentrekking der pogingen niet, die een opleiding volmaakt, een laag teenemaal uitbaat, vormlooze blokken tot gekapte steenen en gebouwen verwerkt. Ze sterven in het niet afgewerkte, en dikwijls zelfs, voordat ze sterven, bezwijken ze, begraven onder de menigvuldige werken die hen overweldigen.

» Ongetwijfeld is het, in de organieke inwikkeling van onze burgerlijke en godsdienstige plichten niet altijd gemakkelijk de krachtenverstrooiing te vermijden. We behooren allen tot alle soorten van groepen : uit hoofde van al die afhankelijkheden, hebben we talrijke betrekkingen en zijn we tegelijkertijd aangespoord door minstens zooveel plichten. Hoe toch zou men dan zijn eigen niet openstrooien, als men een milddadige ziel, een teergevoelig geweten en een moedigen wil heeft?

» Ik geef toe, dat de bekoring uitermate sterk is, maar zoudt ge niet moediger, niet gepaster milddadig zijn, en niet juister uw plicht verstaan, indien ge uw jachtig voortvaren matigdet in plaats van het in te volgen? Een overwerkte bekende 't op zekeren dag : « Men aanziet me voor een felle die veel kan, maar men is mis, ik ben slechts een jachtige ».

» Daarbij, het te volbrengen goed vraagt niet dat men zich alle soorten van werken en instellingen aantrekt. Zeker, ze zijn alle goed, maar gij zijt niet goed om ze alle vooruit te helpen...

» Daarom moet ge de werken die ge laat staan, niet misachten, en zelfs moet ge ze niet heelemaal van uw hulp berooven. Ge zult ze genegen blijven, ze naar uw vermogen al een gift schenken, en er desgevallend al een deelken van uw ledigen tijd aan besteden.

» Terwijl ge uit princiep u heel en gansch toewijdt aan uw werking, zooals de geleerden het hedendaags in hun respectievelijke wetenschappen doen, zult ge nochtans een soort van algemeene inlichting en toegenegen belangstelling behouden, 't is een teeken van geestesadel en keurige ontwikkeling. 't Is daarbij noodig om de kortzichtigheden te vermijden en niet uitsluitend te worden. Als goede hovenier van uw wijngaard, zult ge over de hagen kijken die hem omringen; ge zult met betrekking tot de verschillende kweekingen uit den omtrek, zijn plaats en zijn waarde kennen; ge zult niet meenen, dat heel de wereld zich zal laven aan uw kleinen wijnoogst en hem daarbij nog voor den besten zal houden. In plaats van alles ijverzuchtig te willen doen dienen ten bate van uw werk en van diens uitbreiding, zult ge het ontwikkelen in zijn juiste betrekkingen tot de werken van anderen.

» Indien uw werk uitgelezen is, indien het u heelemaal noodig heeft, vrees dan uw eigen en het werk te overjagen met u te veel meester te maken over het initiatief en de werking van uw makkers. Ge zijt er immers niet volstrekt onmisbaar. God zelf, de eerste noodzakelijke, laat overal de werklieden van zijn wijngaard vrijlijk handelen. Gelief dus, niet meerder dan de Opperste Meester, te meenen, dat gij het monopolium moet hebben van 't geen onder de leden van een groep moet verdeeld worden. Uw medewerkers zouden lui worden en in slaap vallen. Met ze te veel te overlasten, zoudt ge veeleer verbittering of verdoken opstand, dan gehoorzaamheid en vrede in hun hart storten, en dat ware voor God en zijn wijngaard heel slechte werklieden vormen. 't Ware uw eigen afbreken :

Nooit ontvreemt men straffeloos de normale taak van verscheidenen. Er komt een oogenblik waarop de natuur opstaat tegen de dwingelandij van den wil. Verbitterd dan en uitgeput, weigert ze haar dienst.

» Zoo, verdrukking van uw eigen en van uw medewerkers, of wel opeenstrooing van uw krachten, zijn de meest tastbare uitslagen van het overjachtig werken, maar er is nog ergers.. . Het uiterlijk overjagen ontwikkelt een overdreven noodzakelijkheid van betrekkingen, samenkomsten, briefwisselingen en bezoeken. In die werkkoorts wordt de zieke door twee tegenstrijdige strekkingen gestoord : hij zou ingekeerd en eenzaam willen zijn, maar hij kan het zelfs geen enkelen dag uithouden. Overstelpt door beweging en gedruis, is hij rechtzinnig als hij vraagt om als Kartuizer of als Kluizenaar te mogen leven; maar hij is even rechtzinnig, als hij al tierende inbeeldige verwikkelingen uitvindt om het alleenzijn te kunnen ontvluchten. Hij is overmeesterd door de overdreven uitzetting van zijn werkvermogens; hij moet kunnen spreken, schrijven, zich verplaatsen, strijden, zich hier of daar tusschenzetten, menschen en zaken in roering brengen; en, door het overdrevene van die noodwendigheid, komt zijn lust naar innerlijk leven practisch op niet anders uit dan op eenvoudige wilszwakheden, op ijdele vormen van doening en manieren. In den grond weegt hem de ingekeerdheid zwaar evenals de ledigheid.... Die mensch is slaaf van zijn werk, want hij staat er de redelijke meesterschap van een zelfbeheerschenden wil teenemaal aan af : hij heeft, zooals de « Navolging Christi » het zoo wel zegt, de hooge tinne van de vrije ziel verloren, *eminentia liberæ mentis*. Zijn oordeel is

niet meer bedaard en overwogen, maar schichtig; zijn werking beheerscht hem, in plaats van uit hem als een schoon werk van vrijheid voort te komen. (1)

9° De manier van zich te houden.

Moge het ons om te eindigen nog toegelaten zijn u te waarschuwen tegen sommige uiterlijke zorgeloosheden, die in hun eigen weinig erg zijn, maar die dikwijls, veel meer dan men het vermoeden zou, de achting verminderen, die gij tot het vervullen van uw maatschappelijke zending zoo noodig hebt.

't Is waar dat de wereld te veel belang hecht aan kwestiën van uiterlijkheid, en er zijn wel middens waar het bovenopsche bijna al het andere vervangt. Ongetwijfeld moet men vóór alles eenvoudig en natuurlijk zijn, en indien we te kiezen hadden tusschen de twee uiteinden, den aanstellerigen pronker en den dorper, we zouden den laatste verkiezen, omdat de eerste heel zeker de belachelijkste is.

Maar niemand onder ons heeft reden om op den eenen of op den anderen te gelijken. We kunnen heel beleefd zijn zonder wereldsch te wezen, heel vriendelijk en tevens zeer bescheiden. In de maatschappelijke werken voor jonge lieden, en vooral voor vrouwen, is het gezag en het aanzien van den priester evenredig met zijn bescheidenheid.

Wie onder ons heeft nooit een type van goeden knorpot ontmoet?

(1) Schwalm : Aux sources de l'activité intégrale. Parijs, Lethilleux.

Zijn kuren zijn heel onschadelijk voor die hem kennen en naar zijn juiste waarde weten te schatten. Ze zijn gevaarlijk voor de vreesachtigen en de lichtgevoeligen, die een eerste weinig aanmoedigende ontvangst verschrikt en misnoegd heeft, en die niet meer wederkeeren.

Neem het niet kwalijk dat we hier bijvoegen : Rouwkleurige nagels, een weinig verzorgde mond, een baard van vier dagen, een hoed die achterover staat, een soutaan die met den kleerborstel heel zelden en al te voorzichtig in aanraking komt, beletten sommige priesters niet heel ijverig te zijn. 't Is nochtans niet minder waar, dat een priester die zijn uiterlijke verzorgt, meer aanzien heeft en daardoor juist meer goed kan doen.

*
* *

Om te sluiten, ontleenen we aan graaf de Mun de volgende overweging :

« Het gewijde verhaal zegt ons niet of de Wijzen die naar Bethleëm kwamen, langs dezelfde wegen gingen of dezelfde richting volgden.

» Maar ze zochten alle drie hetzelfde Kind en herhaalden hetzelfde woord : *Vidimus stellam ejus in Oriente.* En hun glorie is doorheen de eeuwen blijven voortbestaan, hoogwaardig en geheimzinnig symbool, omdat ze, ondanks de lange en lastige reis, tot het einde toe de ster gevolgd hebben. *Secuti sunt stellam.*

» Wij ook, wij hebben de ster gezien... Om tot haar te gaan, moeten we de zandwoestijn niet doortrekken, maar die bevolkte woestijn, meer dor dan de andere, waar, over de tallooze menigte der behoeftigen, de wind

der goddeloosheid heenwaait, die de zielen doodt, en de wind der zelfzucht, die de harten doet uitdrogen. » (1)

Leiden we die menigte, door alle hinderpalen heen, tot het Goddelijk Kind dat ze opwacht. Laten we dulden dat anderen denzelfden gang niet gaan als wij en andere wegen volgen, als ze maar door dezelfde klaarte verlicht en door hetzelfde doel aangetrokken worden. We zullen te zamen komen aan de voeten van Christus, bij wien we Deze zullen vinden die de Zetel der Wijsheid en de Moeder van den goeden raad is, en Dengene dien God groot maakte, omdat hij het nederig werk en het verborgen leven beminde.

---

(1) Chronique sociale de France, 19e jaar, 1910, nr 1, bladz. 3.

1e AANHANGSEL.

Aanduiding van den uitgever en den prijs der voornaamste werken die vermeld werden.

BRANTS. — *Les grandes lignes de l'Economie politique.* 2 boekdeelen in-8°. 5e uitgave. Leuven, Peeters. Prijs : 10 fr.

ANTOINE, S. J. — *Cours d'Economie sociale.* Een lijvig boekdeel in-8°. Parijs, Guillaumin. Prijs : 9 fr.

VERMEERSCH, S. J. — *Manuel social.* 2 groote boekdeelen in-8°. Leuven, Uystspruyst. Prijs : 12 fr. 3e uitgave.

GRATRY (R. P.). — *Les Sources.* Parijs, Téqui. Prijs : 2,60 fr. 6e uitgave.

SCHRYVERS, Redemptorist. — *Handboek van Staathuishoudkunde.* Brussel, De Wit. Prijs : fr. 3,50. Vlaamsche en Fransche uitgave.

BIEDERLACH, S. J. — *Het Maatschappelijk Vraagstuk.* Vertaling door Kanunnik Verhaegen, ter Abdij Averbode. Prijs : fr. 2,50. 2e druk.

MÜLLER, S. J. — *Guide social de Belgique.* (Onder pers). Waarschijnlijke prijs : 3,50 fr.

VOSSEN, E. (Priester). — *Les Unions professionnelles.* Theoretisch en practisch handboek. Een lijvig boekdeel in-8°. Brussel, op het Secretariaat, Kogelstraat. Prijs : 6 fr.

De vier Vlaamsche Sociale Weken van Leuven. Gent, Volksboekerij, Meersteeg, 16. Prijs : fr. 2,50 ieder.

HEYMAN, H. — *Handboek voor maatschappelijke opleiding der werkmansjeugd.* Gent, Volksboekerij, Meersteeg. Prijs : 1 frank. (Medewerkers : E. H. De Leenheer en J. De Smedt, leeraars).

Id. — *Betrekkingen tusschen de christene sociale en katholieke werken en de Vakvereenigingen.* Aalst, Van Schuylenberg, Keizerlijke Plaats. Prijs : 1 frank.

DE GLAS. — *De arbeidswetgeving.* 2 deelen. Volksboekerij Meersteeg, 16, Gent. elk 2 frank.

CAPPE (Juffrouw). — *La femme belge.* Verslagen, nota's en inlichtingen nopens de sociale werken voor vrouwen. Brussel, Goemaere. Prijs : 3 fr.

VERHAEGEN, A. — *Vingt-cinq années d'action sociale.* Gent, Volksboekerij, Meersteeg. Prijs : 5 fr.

TURMANN, MAX. — *Initiatives féminines.* Parijs, Lecoffre. Prijs : fr. 3,50.

TURMANN, MAX. — *Le développement du catholicisme social depuis l'Encyclique « Rerum Novarum ».* Parijs, Alcan. Prijs : 6 fr. 2e druk.

SIX (Priester). — *Pages de sociologie chrétienne.* Roubaix, Ve Coutiaux. Prijs : 3 fr.

GRÉGOIRE, L. (G. Goyau). — *Le Pape, les catholiques et la question sociale.* Parijs, Perrin. Prijs : fr. 2,50.

DUTHOIT, E. — *Vers l'organisation professionnelle.* Een lijvig boek in-8o. Lecoffre, Parijs. Prijs : 5 fr.

VAN OVERBERGH, C. — *Les caractères fondamentaux du socialisme scientifique.* Leuven, Hooger gesticht voor wijsbegeerte. Prijs : 3 fr.

Id. — *La lutte des classes.* Brussel, Belgische Boekhandel. Prijs : 5 fr.

Id. — *Le matérialisme historique de Karl Marx*. Brussel, Polleunis en Ceuterick. Prijs : 2 fr.

Béchaux, A. — *Les Ecoles Economiques au XXe Siècle*. Tome I.

Id. — *L'Ecole Economique Française*. Volume in-8°, 152 pages. 1912, Paris, Guillaumin. Prix : 4 francs.

Id. — *Les Ecoles Economiques au XXe Siècle*. — Tome II.

Id. — *L'Ecole individualiste. Le Socialisme d'Etat*. — Volume in 8°, 338 pages. 1907, Paris, Rousseau et Alcan. Prix : 7 francs.

Id. — *Les Ecoles Economiques au XXe Siècle*. — Tome III.

Id. — *Les Ecoles Socialistes : Marxisme, Réformisme, Syndicalisme*. Volume in-8°, 158 pages. 1912, Paris, Rousseau et Alcan. Prix : 4 francs.

Brunhes, J. — *La géographie humaine* (een lijvig boek met verscheidene illustratiën). Parijs, Alcan. Prijs : 20 fr.

Claes, Valère. (Cap.) — *Le Contrat collectif du Travail*. Brussel, De Wit. Prijs : 5 fr.

Année Sociale Internationale, uitgave van de Action Populaire van Reims. (Een groot in-8° van een duizendtal bladzijden). Prijs : 10 fr. (Voor de geabonneerden aan *Mouvement Social*, 8 fr.)

Vloebergh, Mw. — *La Belgique charitable*. Brussel, De Wit. Prijs : 10 fr.

***

Laten we ook nog aanduiden :

Aengenent. — *Leerboek der Sociologie*. Leiden, Futura. Prijs : 6 frank.

't Is het beste in 't nederlandsch geschreven handboek over Maatschappelijke Huishoudkunde.

De la Tour-du-Pin la Charce — *Vers un ordre social chrétien*. 2e druk. Paris, Librairie nationale, 85, rue de Rennes. Prijs : fr. 7,50.

G. De Pascal. — *L'Eglise et la question sociale*. Studie nopens de Encycliek « Over den toestand der werklieden ». Parijs, P. Lethielleux, rue Cassette, 10. Prijs : 1 fr.

Victor De Clercq. — *Les doctrines sociales catholiques en France depuis la révolution jusqu'à nos jours*. (2 kleine boekd.) Parijs, Bloud et Baud, 1901. Prijs : fr. 1,20.

Ch. De Visschere. — *Le Contrat collectif du Travail*. Siffer, St Baafsplein, Gent. Prijs : fr. 7,50.

Prims, Fl. — *Het moderne opvoedingsvraagstuk : Geloofsverdediging*. Provinciestraat, 118, Antwerpen. Prijs : fr. 0,50.

E. Vliebergh. — *Wenken en wettelijke bepalingen ten dienste van inrichters en bestuurders van maatschappelijke werken op den buiten*. Uitgever : Bruynseels, Esschen-Grens. Prijs : 1 frank.

Lambrechts, Hector. — *Le problème social de la petite bourgeoisie*. Brussel, Belgische Boekhandel. Prijs : 2 frank.

Id. — *De la capacité de concurrence des artisans* (*Petits Industriels*). Gent, Plantyn.

Brants, V. — *La petite industrie contemporaine*. Parijs, Lecoffre. Prijs : 2 fr. 2e druk, 1902.

Les comptes-rendus annuels de la Semaine sociale de France. Rue du Plat, 16, Lyon. De zes verschenen boekdeelen : 21 fr.

Verslagen der Sociale Weken van Holland.

Uitgaven van het *Centraalbureau van de Katholieke sociale Actie*. Leiden.

Congrès international des classes moyennes urbaines et rurales, à Liège 1905. Verslagen. Brussel, Belgische Boekhandel. 2 boekdeelen.

Boyaval, Paul. — *Le Sweating-System.* (Documentation complète sur le travail à domicile.) Paris, Alcan. Prix : 12 francs.

VLUGSCHRIFTEN.

Rutten, O. P., et Jos. Arendt. — *Pourquoi et comment nous voulons des syndicats chrétiens.* Gent, Volksboekerij, 16, Meersteeg. Prijs : 1 fr.

Arendt, Jos. — *Le Catéchisme de l'ouvrier syndiqué.* Gent, Volksboekerij, 16, Meersteeg. Prijs : fr. 0,10. (Fransche en Vlaamsche uitgave.)

Verhaegen, A. — *Eenige lessen over Staathuishoudkunde.* Gent, Volksboekerij, Meersteeg. Prijs : fr. 0,75.

Van Raebroeckx, E. H. — *Studiekringen voor christene werklieden.* Gent, Volksboekerij, Meersteeg. Prijs : fr. 0,50.

Luytgaerens (Kanunnik). — *Volksontwikkeling.* Leuven, Boerenbond. Prijs : fr. 0,50.

Vossen, J. (Priester). — *Notions élémentaires d'Economie politique.* Brussel, 7, Kogelstraat. Prijs : fr. 0,75.

Garriguet, L. — *Introduction à l'Etude de la Sociologie.* Parijs, Bloud et Barral. Prijs : fr. 1,20. (2 boekd.)

Van Goethem (E. H.). — *De Vak- en Ambachtschool op den buiten.* Gent, Scheerder en Huyshauwer. Prijs : fr. 0,25.

Malherbe (Priester). — *Les Cercles d'études sociales et professionnelles.* Uitgave der « Cercles d'études sociales » van Binche. Prijs : fr. 0,75.

Lamb. Poell. — *Sociale Cursus.* 6e druk. Gianotten, uitgever, Tilburg. Prijs : fr. 0,70.

Priester MISONNE. — *Position actuelle du socialisme scientifique.* Theoriën en handelwijzen. Action catholique, Cypresstraat, 2, Brussel. Prijs : fr. 0,50.

LAMBRECHTS HECTOR. — *Le Crédit des classes moyennes en Belgique.* Brussel, Boekerij van de internationale inrichtingen der middenstanden.

Joos (Kanunnik). — *Bemint de armen.* Uitgever : Edom, S. Niklaas-Waas. Prijs : fr. 0,75.

Onze propagandisten zullen in sommige vlugschriften van M. Beyaert, uitstekende voordrachtschetsen vinden. Zich wenden tot den schrijver, Brugge.

MONOGRAPHIEËN.

E. VLIEBERGH. — *Landelijke bevolking der Kempen.* Brussel, Hayez. Uitgave van de Académie royale.

E. VLIEBERGH et R. ULENS. — *La Population agricole de la Hesbaye.* Brussel, Hayez. Prijs : 8 fr.

Id., ib. — *L'Ardenne.* (Onder pers).

Priester MISONNE. — *Le Centre.* Verzameling van de School der maatschappelijke en staatkundige wetenschappen van Leuven.

Kan. A. APPELMANS. — *Au pays des Fruits et du Houblon* (ten Westen van Brussel). Mechelen, Dierickx-Beke, zoon. Prijs : fr. 1,50.

TIJDSCHRIFTEN.

Le Mouvement Social, uitgegeven door de Action Populaire française, 5, rue des Trois-Raisinets, Reims. Maandelijks. Abonnementsprijs : 21 fr.

La Réforme Sociale, uitgegeven door het « Secrétariat de la Société d'Economie Sociale », 54, rue de la Seine, Parijs. Tweemaandelijks. Prijs : 25 fr.

La Chronique Sociale de France. 16, rue du Plat, Lyon. Maandelijks. Prijs : 6 fr.

Le Musée Social (Annalen en Memoriedocumenten). Rousseau, uitgev. Parijs. Maandelijks. Prijs: 12 fr.

Bulletin de l'Office International du Travail. Berger-Levrault, uitgevers, Parijs. Maandelijks. Prijs : 10 fr.

Le travail de la Femme et de la jeune Fille. 8, rue Boissac, Lyon. Maandelijks. Prijs : fr. 3,50.

Revue du Travail en *Arbeidsblad,* uitgegeven door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid. M. Daem, uitgever, Brussel. Tweemaandelijks. Prijs : 2 fr.

Bulletin du Comité Central du travail industriel. 8, Montagne de l'Oratoire, Brussel. Tweemaandelijks. — Prijs : 5 fr.

La Revue Sociale Catholique, op 't Secretariaat, Vlaamsche straat, 1. Leuven. Maandelijks. Prijs : 5 fr.

Bulletin de l'Office des Métiers et Négoces, uitgegeven door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid. Lebègue et Cie, uitgevers. Brussel. Driemaandelijks. Prijs : 2 frank.

Bulletin de l'Institut International pour l'étude du problème des classes moyennes. 101, Koophandelstraat, Brussel. Maandelijks. Prijs : fr. 12,50.

Bulletin des Œuvres Sociales du diocèse de Tournai. 24, rue de l'Athénée, Doornik. Maandelijks. Prijs : 5 fr.

Maandelijksch Bulletijn van den Belgischen Volksbond. (Vlaamsche en Fransche uitgave). 16, Meersteeg, Gent. Maandelijks. Prijs : 2 fr.

De Gids op maatschappelijk Gebied, 65, Holstraat, Gent. Maandelijksch. Prijs : 5 frank.

De Gids van den Onderlingen Bijstand. K. Gielen, uitgever, Bilsen. Maandelijksch. Prijs : fr. 1,10.

De Boer, weekblad van den Belgischen Boerenbond. 24, Minderbroedersstraat, Leuven. Prijs : 1 frank.

Vrouwenbeweging, orgaan der Vlaamsche Vrouwengilden. 23, Pastorijstraat, Antwerpen. Maandelijksch. Prijs : fr. 1,10.

Katholiek Sociaal Weekblad. Futura, uitgevers, Leiden. Prijs : 4 gulden.

Revue de la Jeunesse, tweemaandelijks. Au Saulchoir te Kain-lez-Tournai. Prijs : 6 frank. 't Is het beste tijdschrift dat we kennen voor de geleerde jonkheid. 't Is eigenlijk geen maatschappelijk tijdschrift, maar de opstelraad doet zijn best om, naast artikels die tot godsdienstige en zedelijke vorming strekken, een uitgelezen maatschappelijke documentatie te bezorgen.

Bulletin de la Mutualité. Organe officiel en langue française de l'Alliance Nationale des Mutualités chrétiennes de Belgique.

Revue de l'Action Populaire, publiée par l'Action Populaire française, 5, rue des Trois-Raisinets, Reims. Mensuelle. Prix : fr. 8,50.

2e AANHANGSEL.

Eerste Vlaamsche Sociale Week.

Eerste les. — Voortbrengstvormen en verdeeling van goederen in de hedendaagsche samenleving, door eerw. pater Rutten, te Gent.

Tweede les. — De duitsche christene Vakvereenigingen, door den eerw. heer Prims, te Berchem-Antw.

Derde les. — Het Werkkontrakt, door M. Vaes, advokaat, te Antwerpen.

Vierde les. — Het Loon, door M. Arthur Verhaegen, volksvertegenwoordiger, te Gent.

Vijfde les. — De Verdeeling der goederen, door eerw. pater Rutten, te Gent.

Zesde les. — De Vakbeweging : Doel, reden van bestaan, door eerw. pater Rutten, te Gent.

Zevende les. — De Pauselijke onderrichtingen over de vakbeweging, door eerw. pater De Roover, te Leuven.

Achtste les. — Het Boekhouden in de vakvereenigingen, door E. H. Vossen, te Brussel.

Negende les. — Over den geest en de praktijk in de Beroepsvereenigingen, door M. G. Eylenbosch, te Gent.

Tiende les. — Het collectief Arbeidskontrakt in verschillende Staten van Europa, door M. Ch. De Visscher, advokaat, te Gent.

Elfde les. — De vrouwelijke vakvereenigingen, door E. H. Bernaerts, te Antwerpen.

Twaalfde les. — Franschmansgilden, door M. Louis Duprez, te Gent.

Dertiende les. — De toestand van de belgische nijverheid, door M. Verhees, te Brussel.

Veertiende les. — De betrekkingen van de vakvereenigingen met andere inrichtingen, door E. P. Rutten, te Gent, en M. Verhees.

Vijftiende les. — Werkloosheid en werkloozenkassen, door M. René Debruyne, te Gent.

TWEEDE VLAAMSCHE SOCIALE WEEK.

Eerste les. — Ontwikkeling van het katholiek sociaal programma, door E. P. Rutten, te Gent.

Tweede les. — Werkbeurzen, door E. H. Vossen, te Brussel.

Derde les. — Praktische boekhouding in de vakvereeniging, door M. J. Van Dyck, te Antwerpen.

Vierde les. — Het alkoolisme en de kindsheid, of wat het kind te lijden heeft van het alkoolism, door E. H. Lemmens, te Luik.

Vijfde les. — Toepassing van het katholiek sociaal programma op de wetgeving, door E. P. Vermeersch, te Leuven.

Zesde les. — De vakbeweging in Engeland, door Dr Nuyens, te Antwerpen.

Zevende les. — Het vraagstuk der Onvrijwillige Werkloosheid en de Plicht der Openbare Besturen, door M. René Debruyne.

Achtste les. — Toepassing van het katholiek sociaal programma in de werken, door M. Arthur Verhaegen, volksvertegenwoordiger.

Negende les. — De huisnijverheid en de christene vakbeweging, door E. H. Bernaerts, te Antwerpen.

Tiende les. — De wetgeving op de huisnijverheid, door E. P. De Roover.

DERDE VLAAMSCHE SOCIALE WEEK.

Eerste les. — De gedragslijn der Christene Syndikaten tegenover de Patroonsvereenigingen, door E. P. Rutten, te Gent.

Tweede les. — Het Gemeenschappelijk Beroepsverdrag, door E. P. Valerius Claes, te Antwerpen.

Derde les. — Verzoeningsraden en Scheidsgerechten, door E. H. Floris Prims.

Vierde les. — Volksontwikkeling en Volkswelvaart, door M. Frans Van Cauwelaert, volksvertegenwoordiger te Antwerpen.

Vijfde les. — De sociale zending der volksschool en de voorbereiding tot het vakonderwijs, door M. Hendrik Heyman, te Sint-Niklaas.

Zesde les. — Het Vakonderwijs, door M. P. Vlaemminck, te Brussel.

Zevende les. — De voorbereiding tot het vakonderwijs en de beroepsontwikkeling in de familie, door E. H. De Leenheer, te Sint-Niklaas.

Achtste les. — De opleiding der vakleeraars, door E. H. Berghs, te Hasselt.

Negende les. — Het tijdelijk vakonderwijs voor werklieden, door M. Van Loy, ingénieur, te Brussel.

Tiende les. — Drankbestrijding en Sociale Werken, door E. H. Lemmens.

Elfde les. — Praktische raadgevingen aan de leiders der Arbeidersvereenigingen, door M. Arth. Verhaegen, volksvertegenwoordiger.

Twaalfde les. — De Arbeidsduur, door M. Dr Ad. Rutten, te Gent.

Dertiende les. — Vakvereenigingen en Liefdadigheid, door E. H. Lauwers, te Brugge.

Veertiende les. — De sociale politiek onzer vakvereenigingen, door M. E. Van Quaquebeke, te Gent.

Vijftiende les. — De rol van den priester in de vakbeweging, door E. H. Van Raebroeckx, te Mechelen.

Zestiende les. — De begrooting van een Arbeidersgezin, door M. René Debruyne.

Vierde Vlaamsche Sociale Week.

Eerste les. — De materialistische opvatting der geschiedenis volgens de socialisten (Marxisme), door Z. E. H. Kanunnik Appelmans, te Mechelen.

Tweede les. — De Geschiedenis van het socialisme, door M. Dr Fr. Nuyens, te Antwerpen.

Derde les. — De Ontwikkelingswet volgens de socialisten, door E. P. Schrijvers, Redemptorist, te Beauplateau.

Vierde les. Het Collectivisme, door M. Arthur Verhaegen, volksvertegenwoordiger.

Vijfde les. — Socialisme en Klassenstrijd, eerste les, door E. P. Vermeersch, S. J., te Leuven.

Zesde les. — De inrichting en aaneenschakeling der sociale werken in de socialistische partij, door M. Hendrik Heyman.

Zevende les. — Socialisme en Klassenstrijd, tweede les, door E. P. Vermeersch, S. J.

Achtste les. — Taktiek der socialisten, door E. H. Dryvers, bestuurder, te Willebroeck.

Negende les. — Het Landbouwsocialisme, door M. Vliebergh, hoogleeraar, te Leuven.

3e AANHANGSEL.

De Internationale Instelling voor Boekenkunde.

De Internationale Instelling voor Boekenkunde is een wetenschappelijke vereeniging, die zich bezig houdt met de studie van al de kwestiën nopens de documentatie voor loutere en toegepaste wetenschap, geschiedenis, kunst en letterkunde.

Met de medewerking van groepen specialisten, maakt die Vereeniging een Algemeen Boekenkundig Repertorium op. Dat Repertorium, dat een ware burgerlijke stand is van de schriften, een kadaster van de intellectueele voortbrengst van de wereld, moet in een dubbele reeks al de werken aangeven (boeken en artikels uit tijdschriften) die over gelijk welk onderwerp, in gelijk welk jaar of land, verschenen zijn. In de eene reeks staan de schrijvers in alphabetische rangschikking, in de andere staat de verhandelde stoffe in methodische orde aangeduid.

Van nu af bevat het Repertorium ongeveer 10 millioen toelichtingen op fichen, ter beschikking van het publiek. Men kan ze kosteloos gaan nazien in de lokalen van de Instelling (Brussel, 1, Museumstraat).

Dubbels van die toelichtingen worden, tegen den prijs van 10 centiemen elk, op geschreven aanvraag opgezonden.

Het Algemeen Boekenkundig Repertorium wordt volledigd door een collectief cataloog der Boekerijen van België, waarin aangeduid staat in welke openbare boekerij de verschillende werken te vinden zijn.

Op aanvraag zendt men het Inlichtingscataloog op, dat de inrichting en de diensten van de Instelling beschrijft.

In het deel van het Repertorium dat over Maatschappelijke Wetenschappen handelt, heeft de Instelling ongeveer 300.000 toelichtingen, waarbij daaromtrent 80.000 voor de staathuishoudkunde en 90.000 voor de rechtskunde.

Dank aan de welwillendheid van den heer Masure, bestuurder van de Instelling, heeft het Algemeen Secretariaat der christene beroepsvereenigingen een repertorium dat 30.000 fichen bevat over economische wetenschappen. Die fichen zijn ten dienste van al onze propagandisten. Ze duiden alleen de werken aan die in de laatste 8 jaren verschenen zijn.

4e AANHANGSEL.

Toelichting over de Studiekringen voor boerinnen.

De leden van die Kringen hebben twee bijzondere bladen tot hun beschikking : *La Fermière,* bestemd voor het Waalsch gedeelte ; *De Boerin,* voor het Vlaamsch gedeelte van het land. Daarbij heeft het Landelijk Comiteit der Boerinnenkringen het *Bulletin du Cercle d'études du personnel enseignant des écoles ménagères agricoles* tot officieel orgaan genomen. Een groot aantal studiekringen ontvangen insgelijks de « Revue d'Education familiale ».

Vanwege het Landelijk Comiteit (zetel : Pepinstraat, 38, Brussel) zijn twee vlugschriften uitgegeven, met het inzicht de inrichters van boerinnenkringen in te lichten ; het een in 't Fransch en draagt voor opschrift : « Comment organiser les Cercles de fermières » en is kosteloos te bekomen bij den schrijver, E. H. Pollet, leeraar aan het Bisschoppelijk College te Leuze ; het andere is in 't Vlaamsch, « Hoe Boerinnenkringen inrichten » en te verkrijgen bij den vertaler, M. L. Versnick, Borsbeke (Oost-Vlaanderen).

Het is van belang van tijd tot tijd aan de leden van den Kring belangwekkende vlugschriften uit te deelen, zoo onder andere de « Inlichtingen aan de Moeders », dat men kosteloos kan bekomen vanwege het gezondheidsbeheer bij het Ministerie van Binnenlandsche

Zaken; de « Berichten aan de landbouwers » te verkrijgen bij de landbouwkundigen en in het Ministerie van Landbouw. De « Berichten » nopens de melkerij, de bloemkweekerij, de gezondheidsleer der koestallen zullen de leden bijzonder bevallen.

De volksschriften « Raadgevingen aan de Moeders » door den E. H. Simon, pastoor van Grand-Leez, en den E. H. Missiaen, onderpastoor te Overmeire, zouden overal moeten verspreid worden.

De Kringen die nog geen landbouwboekerij hebben, moeten ze zonder wachten aan het Ministerie van Landbouw vragen. In de vergaderingen moet men er de leden stilaan toe brengen deel te nemen aan de besprekingen en vooral practische kwestiën behandelen.

Het is volstrekt noodig prijskampen in te richten, zooals het op verscheidene congressen aanbevolen werd. Het verslag dat de heer Guisset, landbouwkundige te Leuze, voorgehouden heeft op het internationaal congres der landbouwvereenigingen te Brussel bevat daarnopens alle noodige inlichtingen.

Soms zullen de Kringen goed doen met leerrijke uitstapjes te doen, modelhoeven te gaan nazien, landbouwtentoonstellingen te bezoeken, enz.

De inrichters van Kringen zullen verscheidene andere practische raadgevingen vinden in de tweede uitgave van het werk van den heer De Vuyst « De maatschappelijke rol der boerin ». Dat werk geeft daarenboven de laatste toelichtingen over de uitbreiding van het landbouwonderricht aan boerinnen in al de landen.

We ontleenen die toelichtingen aan het « Verslag over de werkzaamheden der Boerinnenkringen in 1910 », door den heer J. Giele, landbouwingenieur.

